ศาสนพิธี

ริริว

กุมภาพันธ์ ๒๔๗๖

พอดื่มเสียสองอีกเท่านั้น
หมากฝ่ายฉันเห็นทางที่เปนต่อ

สุคนธโอสถ ตราม้า!

บำรุงใจให้ปลอดโปร่ง

ท่านที่หมกมุ่นในการใช้ความคิดทุกอย่างควรมียานี้ประจำตัว ละลายน้ำดื่มเพียงครั้งเดียว จะหายจากเพลียระเหี่ยรู้สึกชื่นบานแจ่มใส ทันที□□

บัญชีเรื่อง

(ปีที่ ๑๐ เล่ม ๑๐ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๖)

มาสานุสสรณ์ . . . . . หน้าพิเศษ

พระยาโศก (ตอนจบ) . . . มรกต . . . . . „ ๖๕๙

หาดแหลมโพธิ์ ไชยา . . . ทิดคุ่ย . . . . . „ ๖๗๕

พระรามชาดก (ตอนจบ) . . หลวงศรีอมรญาณ . . . „ ๖๘๑

กะทุ้งฝา . . . . . เทพนม . . . . . „ ๗๑๐

พจนานุกรม บาลี–ไทย (ต่อ) . หลวงเทพดรุณานุศิษฏ์ หน้าพิเศษ ๔๙–๕๖

สตรี

ต้องแต่งกายงาม

และฉะนั้น

เชิญไปที่

ก. พ. ราคินี่

ช่างแต่งกายและแต่งบ้าน

มีผ้าเก๋ ๆ และหมอนสำหรับเก้าอี้ใบละ ๙๙ สต.

โปรดรีบมาซื้อ!

เลขที่ ๕๕๓ ข. ถนนตะนาว ระหว่างสี่แยกคอกวัวกับสะพานวัดมหรรณพ์

สุภาษิตสอนหญิง

"Aquellos son ricos que tiennen amigos."

("อะเคลโลส ซอน ริโคส เค ติเอ็นเน็น อมิโคส" –สุภาษิตสเปญ.)

(โคลง สินธุมาลี)

◎ "มากมิตรเหมือนมากด้วย ธนสาร"

ปราชญ์กล่าวคติขาน เช่นนี้
นับว่าถูกโดยฐาน อุปะ มาเหฮ
อรรถะจะขอชี้ ต่อไป

◎ ใครเล่ามีอติ กายา
อีกพลังวังชา เปรียบยักษ์
จะประดิษฐ์การา ได้แต่ เดียวฤๅ
แน่แท้มิอาจจัก สิทธิ์หวัง

◎ ลำพังแรงหนึ่งทั้ง หนึ่งสมอง
ปราศจากซึ่งพวกพ้อง วิ่งเต้น
ปราศจากเพื่อนช่วยตรอง ตริกิจ
ทุกอย่างต้องเลือกเฟ้น แต่เดียว

◎ เฉลียวฉลาดทั้ง มากทรัพย์
แม้พลาดอาจจะยับ ย่อยได้
มีเพื่อนช่วยเตือนกับ ช่วยออก แรงนา
ทุกสิ่งสัมฤทธิ์ไซร้ สุดดี

วิทยา มากแล

◎ ถึงมีความรอบรู้
อาจจะมีเวลา
ยามพลาดอาจเลยพา
คิดพลาดอาจเสียพืช

◎ กมลยามเมื่อท้อ
มีมิตรจิตต์ดีคอย
เมื่อเห็นจะเสียรอย
แม้พลาดอาจแก้ผิด

◎ ฉะนั้นใครมีมิตรมาก
เปรียบประหนึ่งเศรษฐี
ยามดีมิตรเสริมปรีดิ์
ยามขัดสุหัทกู้

มนมีด
ใจเหี่ยว
ปราศผล

ถดถอย
เตือนจิตต์
คอยแนะ นำนา
ปลอดภัย

จึ่งดี เพื่อนเอย
เลิศผู้
เปรมจิตต์ จริงพ่อ
กลับเกษม ฯ

จากโคลงสุภาษิต

พระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เหมาะกับภูมิประเทศและอากาศจะอยู่อีกไม่ได้ แต่เมื่อกลับมาแล้ว ก็เพิ่งได้พบกับรัศมีเมื่อคราวที่แล้วนี้

"คุณหลวง _ ผมยังรักหล่อนอยู่ เห็นหล่อนเข้า ความรักที่ฝังอยู่ในหัวใจ มันโลดเต้นทิ่มแทงหัวใจผมเจ็บปวดมาก ผมทนไม่ไหวแน่แล้ว ฉะนั้น แม้จะรู้เห็นอยู่ตำตาว่าหล่อนเป็นภรรยาคุณ แต่ผมก็มีรังเกียจอย่างใดเลย"

สรรคนึกในใจว่า ข้าวอนุ ฯ คงถือภาษิตบ่อน้ำ ศาลา มรรคา นารี ไม่เป็นเดนใคร แต่เป็นการถืออย่างเข้าใจผิด ทำนองขุนบำเรอฯ ว่านั่นเอง

"ฉะนั้น ผมจึงทำการติดต่อกับหล่อนอีก และในที่สุด หล่อนก็มาจากคุณหลวง ดังเห็นอยู่นี้" ข้าวอนุ ฯ ก้มหน้าลงดูน้ำในลำธาร ซึ่งแสงอาทิตย์ใกล้จะอัสดงคตได้ส่องสาดมากะทบ ทำให้เป็นประกายงาม

"ข้าเจ้าทราบแล้ว ตามเรื่องที่ข้าวเล่ามา แต่เรื่องทั้งนี้ข้าพเจ้าก็กลืนฝังไว้ในใจหมดแล้ว มิได้คิดจะกล่าวถึงฝันถึงแต่อย่างใดอีกเลย" สรรคพูดออกไปด้วยเห็นว่าเรื่องที่ข้าวอนุ ฯ เล่านั้นไม่เป็นสาระอะไรแก่เขา แต่มันกลับจะเป็นการปลุกความเก่าให้ตื่นขึ้นเสียอีก

"ยังก่อน—คุณหลวง คุณหลวงจะได้ฟังความที่ยังไม่เคยรู้ต่อไป แต่เพื่อให้คุณหลวงเห็นมูลเหตุของเรื่องโดยถ่องแท้ ผมจึงต้องเล่าให้ละเอียดแต่ต้นมา"

"ดีแล้วข้าว, ขอให้ข้าเจ้าได้ฟังต่อไปเถิด"

"เดี๋ยวก่อน, ความประพฤติอันเลวทรามของผมและรัศมีเช่นนี้ คุณหลวงไม่โกรธหรือ?"

"เปล่าเลยข้าว ถ้าโกรธคงจะไม่มาดังนี้เลย"

"เอ๊ะ! ทำไม?"

"เหตุผลของข้าเจ้ามีอยู่ ด้วยรัศมีอยู่กับข้าเจ้า ข้าเจ้าทำความสุขให้เขาไม่เพียงพอ ซึ่งข้าเจ้าคิดว่า ธรรมดาของผัว มีหน้าที่จะต้องบำรุงให้เมียได้ความสุข เมื่อเราต้องเอาเขามาตกทุกข์แล้ว ก็ควรให้เขาไปหาความสุขใหม่ตามที่เขาจะหาได้ และที่เขาพอใจดีกว่า ดังนี้ข้าเจ้าจึงได้พูดความจริงใจกับรัศมีเสมอ ๆ ฉะนั้น เมื่อรู้ว่าเขาไปได้สุขแล้ว ข้าเจ้าจึงไม่มีความโกรธเคืองเลย"

"คุณหลวงเพิ่งรู้เดี๋ยวนี้มิใช่ฤา ว่ารัศมีมาอยู่กับผม?"

"จริง, เพิ่งรู้แน่เดี๋ยวนี้ แต่ข้าเจ้าก็เชื่อใจแน่มาแต่ต้นแล้วว่าหล่อนต้องมาอยู่กับข้าว"

"อะไร, คุณหลวงช่างเป็นผู้ชายใจดีถึง

เพียงนี้" ข้าวอนุฯ กล่าว เอามือตบเข่าสรรคอีก

"น้ำใจของมนุษย์ควรเห็นแก่มนุษย์เช่นนั้น ข้าว"

"เดี๋ยวนี้คุณหลวงคงเข้าใจว่ารัศมีเย็นเมียผมแล้วเช่นนั้นสิ?"

สรรคได้ฟังถามคำนี้ เขาต้องจ้องหน้าดูข้าวอนุฯ "ทำไมข้าวพูดเช่นนั้น นี่จะลวงเอาอะไรกันฤา?" สรรคนึกในใจ

ข้าวอนุฯ สังเกตแววตาของสรรคได้ พลางยิ้มแล้วกล่าวว่า

"อย่า_อย่าเพ่อคิดเช่นนั้น คุณหลวงจะขาปมาก ผมเองจะได้มีความประพฤติเลวทรามไปแล้วอย่างไรก็ดี แต่ศีลธรรมยังมีอยู่ ความเย็นลูกผู้ชายเห็นแก่คุณธรรมคงมีอยู่ คุณหลวงยอมสละเมียที่รักด้วยความเมตตากรุณา แต่ผมก็ยอมสละสิ่งทั้งหลายได้ ในเมื่อต้องประจญกับศีลธรรมและคุณธรรมเช่นเดียวกัน"

สรรคออกจะงงในคำพูดของข้าวอนุฯ ยิ่งขึ้น เขามองหน้าข้าวเย็นเชิงถาม

"ผมจะเล่าให้ฟัง ที่เชียงใหม่ เมื่อพบกันคราวที่แล้ว ผมชวนรัก หล่อนก็ปฏิเสธ แต่ตอบว่าหล่อนคงรักผมอยู่เหมือนกัน หากขอให้เย็นรักในระหว่างวงศ์ญาติเถิด ผมจึงคิดว่าวิสัยผู้หญิง เมื่อถูกเคลือบย้อมมากขึ้น ย่อมต้องเคลือบเคลิ้มลงแน่ๆ อาศัยเชื่อถ้อยเก่าที่มีอยู่ เมื่อผมเพียรจริงย่อมเกิดเย็นไฟ ผมจึงตามลงไปกรุงเทพฯ วันแรกพบกันหล่อนคงยืนกะต่ายขาเดียว เช่นเดิม แต่อย่างไรไม่ทราบ รุ่งขึ้นหล่อนมาหาผมที่โฮเต็ล พูดจาทำความเข้าใจกันสักหน่อย เราก็เลยตกลงกันขึ้นรถไฟออกจากกรุงเทพฯ กลับเชียงใหม่ในวันนั้น เพราะประจวบเย็นวันอาทิตย์มีรถด่วน

"แต่หล่อนสัญญากับผมว่า หล่อนมีความคิดอะไรอยู่ในใจอย่างหนึ่ง ฉะนั้น หากเราตกลงจะเป็นคู่ครองกัน ก็ต้องทำการให้เย็นที่เปิดเผย ให้งาม อย่าให้ขื่นชื่อได้ว่า เย็นชู้เย็นสาว อันเย็นมลทิน และต้องพ้นเจ็ดวันไปก่อน ในเจ็ดวันนี้ ขออย่าล่วงเกินแก่กัน ฉะนั้น การเดินทางของเราก็ต่างคนต่างอิสสระเพียงแต่คล้ายเย็นเพื่อนเดินทางร่วมกัน

"เมื่อถึงเชียงใหม่ หล่อนว่าจะขอพักที่โฮเต็ล เพื่อเย็นความสงบที่หล่อนจะได้คิดไตร่ตรองปัญหาของหล่อนโดยสะดวก และจะไม่ก่อให้เกิดความรำคาญขึ้นแก่ผมด้วย แต่ผมคัดค้านในข้อนี้ ว่ายอมไม่ได้เย็นอันขาด ขอให้ไปอยู่ที่บ้านผม ซึ่งผมสัญญาว่าจะไม่

รยกวนหล่อนเลย

"หล่อนยืนยันว่า ภายในเวลาที่หล่อนยังต้องประจญกับปัญหาหัวใจอยู่นี้ จะไม่ยอมอยู่ร่วมหลังคาอันเดียวกับผมเป็นอันขาด ถ้าผมรักหล่อนจริง ขอให้สะกดใจและผ่อนผันให้หล่อน

"เมื่อการเป็นเช่นนี้ เราจึงตกลงกันว่าให้หล่อนอยู่ที่บ้านผม ส่วนผมขึ้นไปอยู่ยังที่พักตากอากาศบนดอยสุเทพ เพราะที่บ้านผมไม่มีผู้ใหญ่ มีแต่พี่น้องสองสามคนก็ล้วนแต่นับถืออยู่ในโอวาทผม บนยอดดอย ผมมีเรือนตากอากาศอยู่ คุณหลวงคงได้เห็นแล้ว การทำเช่นนี้ พวกบ้านผมออกจะแปลกใจมาก แต่ทุกคนก็ต่างปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่ง รัศมีก็อยู่เป็นอิสสระสบาย กลางวันผมจึงลงมาพูดจาหาริอกับหล่อน แต่เย็นก็กลับขึ้นไปนอนบนดอย ตลอดมาจนวันนี้" จ้าวอนุฯ กล่าวแล้วก็ส่ายหน้าด้วยอาการอันละห้อย พลางหยิบก้อนกรวดเล็ก ๆ ขว้างลงไปในน้ำให้กะเซ็นขึ้นต้องแสงแดด ผิดากผ้าอ้อม แลดูเป็นประกายงาม

สรรคนิ่งฟังด้วยความตั้งใจ หัวใจเขาเต้นแรงจนเห็นหัวอกที่เผยิบขึ้นเผยิบลงได้ถนัด ความระแวงว่าจะถูกลวงมาทำอันตรายและถูกผ่งค่อย ๆ คลายหายไป ตามเรื่องที่ฟังเล่าและเมื่อเห็นจ้าวกำลังป่านำ้เล่น ดังมีอาการว่าน้อยใจ เขาจึงเตือนว่า "ตอไปยังไงอีกล่ะจ้าว" จ้าวอนุกลับตั้งสติใหม่ เล่าความต่อไป

"วานซืนนี้ เราได้พูดกันอย่างมากมาย เป็นการปรับความเข้าใจกันอย่างละเอียดถี่ถ้วน ผมบอกกับหล่อนว่า ผมได้เตรียมการเพื่อพิธีไว้พร้อมสรรพแล้ว วิธีที่จะทำให้โลกเย็นพะยานในการร่วมชีวิตของเรา และอย่างเย็นเกียรติยศอันงาม ผมไม่ได้ลวงหล่อนมาเพียงเย็นนางบำเรอ แต่ผมตั้งใจยกย่องหล่อนให้เย็นภรรยาจริง ๆ

"หล่อนกลับตอบผมอย่างเด็ดขาดว่า เราจะเย็นคู่ครองกันไม่ได้ดังประสงค์เสียแล้ว หล่อนได้คิดอย่างถ้วนถี่และตัดสินใจอย่างเด็ดขาดแล้ว หล่อนจะต้องประพฤติตัวใหม่ และเดินในทางที่ถูกที่งาม เพื่อไว้ศักดิ์ของสตรีต่อไป

"ผมเอะใจ, ย้อนถามหล่อนว่า ก็ที่หล่อนมากับผมนี้ โดยมีความมุ่งใจจะยอมร่วมรักกับผมมิใช่ฤา? หล่อนสารภาพว่าได้คิดเช่นนั้นจริง แต่โดยมีเหตุการณ์บ่งให้คิดเช่นนั้น บัดนี้หล่อนมาไตร่ตรองโดยถ้วนถี่แล้ว เห็นว่ามันเย็นความเสียหาย น่าละอาย อย่างสุดซึ้งด้วยกันทุก ๆ ฝ่าย ทั้งหล่อน ทั้งผม และ

ทั้งคุณหลวง หล่อนจึงจะทำเช่นนั้นไม่ได้

"ผมถามเหตุผล, หล่อนอธิบายว่า คุณหลวงได้ปรารภกับหล่อน ดังที่ผมบอกเมื่อกี้บ่อย ๆ ว่า ยินดีให้หล่อนคิดหาที่พึ่ง ที่เย็นความสุขเอาใหม่ได้ตามความพอใจ ชั้นกันหล่อนน้อยใจคุณหลวง คิดว่าเมื่อหล่อนอยู่ด้วยคงจะทำให้คุณหลวงหมดทางเย็นสุข ถ้าหล่อนจากไปเสีย คงเย็นโอกาสให้คุณหลวงได้เย็นสุขขึ้น และคิดถึงข้อที่หล่อนอยู่ด้วยก็มิได้ทำประโยชน์อันใดให้แก่คุณหลวงเลย นอกจากมีแต่การล้างผลาญ จนคุณหลวงต้องตกระกำลำบาก ดังนั้น เมื่อหล่อนมาอยู่เสียกับผม ซึ่งหล่อนเชื่อว่าคงได้ความสุข และคุณหลวงก็คงเย็นสุขขึ้น เช่นเดียวกันฉะนั้น หล่อนจึงได้ตกลงใจมากับผม

"แต่บัดนี้ หล่อนมาคิดได้ว่าการกระทำเช่นนี้ก็อาจเกิดผลเย็นที่พอใจด้วยกันทุกฝ่ายจริง แต่เมื่อพิจารณาดูโดยมนุษยธรรม มันเย็นการที่คิดง่ายนัก เย็นการปฏิบัติอันเย็นมลทินอย่างน่าอัปยศมาก ดูไร้ความคิดของมนุษย์ที่คิดเสียเลยทีเดียว ความสุขที่จะได้ก็เย็นความสุขที่มัวหมองขมขื่น หาเย็นการยังควรที่บุคคลซึ่งยังมีใจเย็นมนุษยธรรมอยู่จะปฏิบัติไม่

"ผมแย้ง และนำหล่อนด้วยประการทั้งปวง เพื่อให้คงเห็นดีเห็นชอบตามเดิม ขอแต่ให้หล่อนเย็นคู่ร่วมชีวิตด้วย ผมยอมปฏิบัติตามหล่อนทุกประการ แต่หล่อนกลับแสดงอาการเย็นผู้ใหญ่ เต็มไปด้วยสติสัมปชัญญะกล่าวเย็นเชิงสอนผมว่า แม้การที่ผมได้หล่อนโดยเจ้าของไม่หวงแหน ไม่มีโทษก็ดี แต่ก็ต้องเย็นบาปในทางศีลธรรม และนอกจากจะเย็นการเสียเกียรติศักดิ์ชื่อเสียงของผมแล้ว ยังจะต้องถูกครหานินทาเย้ยหยัน อันจะมีคนจำนวนไม่น้อยไม่ดูหน้าผม และผมก็จะดูหน้าเขาไม่สนิทเช่นกัน นี่มันเย็นโทษอยู่ในตัวและก็เย็นเครื่องยั้นทอน ความสุข ความเจริญอยู่เสมอไป

"ผมค้านว่า ข้อเหล่านี้ผมไม่แคร์อะไรเลย เพราะผมคิดเสียว่าผมไม่ต้องพึ่งใคร สิ่งใดเย็นความสุขของผม ก็เย็นที่พอใจแล้ว เมื่อมีหล่อน ผมก็อาจจะอยู่ในโลกนี้ได้โดยลำพัง

"แต่หล่อนกลับว่า นั่นเย็นความคิดเห็นชั่วขณะ ในเวลาที่ความรักอยากได้ยังมีกำลังพะลัง ทำให้ลุ่มหลงอยู่ แต่ธรรมดาสรรพสิ่งย่อมมีเวลาเสื่อมคลายจืดจาง เมื่อถึงเวลานั้นแหละผมจึงจะสำนึกตัว และจะมีความเสียใจอย่างแก้ไม่ได้ แล้วก็จะต้องทุกข์ระทมตรม

"พระยาโศก"

ของ

มรกต

(ต่อจากหน้า ๖๑๒ ฉะบับ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๖)

วันต่อมา ขณะสรรคอยู่ที่บ้าน บุรุษไปรษณีย์ได้นำโทรเลขมาส่ง

"แหม! ผมเที่ยวค้นบ้านคุณถึงสองวันจึงพบ ไปที่บ้านเก่าเขาว่าไม่อยู่แล้ว ถามที่อยู่ใหม่ก็บอกแต่ว่าแถวนี้ วานนี้ผมเดินตรวจเสียตลอดถนน ถ้าวันนี้ไม่พบอีก ก็จะต้องส่งโทรเลขนี้คืนไป" บุรุษผู้ซึ่งรู้จักกับสรรคกล่าวอธิบาย

พอรู้ว่าเป็นโทรเลข สรรคออกจะตกใจ เพราะจะเรียกว่าเขาไม่เคยได้รับโทรเลขเลยก็ได้ แต่สะกดใจไว้ แล้วส่งค่าเหนื่อยให้บุรุษ ๕๐ สตางค์ เป็นการตอบแทน และแสดงความขอบใจ บุรุษก็ลาไป

"คงเป็นโทรเลขของรัศมีแน่" สรรคนึกในใจ "หล่อนคงบอกเรื่องมา แต่ทำไมต้องโทรเลข หรือว่าเกิดอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น" สรรคริบเปิดออกอ่านความกลับกลายเป็นดังนี้

"ริบมาเชียงใหม่เร็ว" และเซ็นนามว่า "อนุวงศ์" หาได้มีข้อความบอกเหตุผลอย่างใดอีกไม่ สรรคต้องใช้ความตริกตรองต่อไปเป็นอย่างมาก

"รัศมีต้องไปอยู่กับข้าวอุ่าเป็นแน่ละ" เขานึก "แต่ทำไม? เกิดอะไร ข้าวอุ่าจึงโทรเลขเรียกเขา ควรจะให้รัศมีมีมาจึงจะถูก หรือรัศมีจะมีอันตรายเจ็บป่วยประการใด หรือเป็นกลที่จะล่อลวงเขาไปทำร้ายอย่างใด"

สรรคคิดทบทวนไปมา มองไม่เห็นเหตุผล แต่ในที่สุดตกลงใจว่า ร้ายดีอย่างไรก็ต้องไปแน่ละ เรื่องความเป็นความตายนั้น เขาไม่หวั่นกลัวเลย เกรงว่ารัศมีจะมีอันตรายนั้นมากกว่าอื่น

สรรครีบไปหาขุนบำเรอฯ บอกเรื่องและความประสงค์ให้ทราบ เมื่อเขาไม่กลับมาและไม่ส่งข่าวอย่างใด ขุนบำเรอฯ จะได้รู้ว่า

มีอันตรายแก่เขา แล้วจะได้จัดการไปตามทางการ ขุนบำเรอฯ ห้ามสรรคไม่ให้ไปว่าเข็นการลงไปทำอันตรายแน่ แต่สรรคบอกว่าเข็นลูกผู้ชาย ต้องรักษาตัวเองได้ เขาไปไหน ปืน ลิกโนส บรรจุกระสุน ๑๐ นัด ติดอยู่กับตัวเขาเสมอ มันคงมีฤทธิ์ที่จะช่วยแก้อันตรายได้ ขุนบำเรอฯ ปรารภว่าจะไปเข็นเพื่อน แต่สรรคปฏิเสธ เพราะเกรงจะเสียการงานของเขา และจะทำให้ทางโน้นเห็นว่าขลาด ที่สุดจึงเข็นการตกลงกันว่า ถ้าขุนบำเรอฯ ไม่ได้รับโทรเลขบอกข่าวจากสรรคในวันรุ่งขึ้น ที่ไปถึงเชียงใหม่ ขุนบำเรอฯ ก็จะตามขึ้นไปทันทีดังนี้ วันรุ่งขึ้น ประจวบเทียวรถด่วน สรรคก็โดยสารไปกับขบวนรถนั้นทีเดียว

◎ ◎ ◎

วันรุ่งขึ้นเวลาเย็น รถด่วนจากกรุงเทพฯ ก็ถึงเชียงใหม่ กำลังสรรคหิ้วกะเป๋าใบเดียวที่มิตติดไปจะลงจากรถ ก็ได้ยินเสียงร้องเรียก

"คุณหลวงสรรคเสวิ!"

เขางงต่อชื่อนี้ เพราะนับปีแล้วที่ไม่มีใครเรียกเขา จนได้ยินเรียกซ้ำจึงหันมองไปตามเสียง ก็ได้เห็นจ้าวอนุวงศ์กำลังเดินเข้ามาหาเขาด้วยอาการยิ้มแย้มแจ่มใส แต่สรรคคงระวังกิริยาอยู่ เขาเบิ่งหมวกออกคำนับตอบ ว่าต้องพึ่งเหตุพึ่งผลเสียก่อน และยังนี้เขาก็ยังไม่รู้เหนือใต้อะไรเลย

จ้าว แล้วก็เอามือไปต้องปืนที่คาดอยู่กับเข็มขัดข้างเอว เพื่อให้แน่ใจว่ามันอยู่เรียบร้อย

"คุณหลวงคงฉงนที่ได้รับโทรเลขของผม" จ้าวอนุฯ พูดเมื่อจับมือกันแล้ว

"ก็เข็นอยู่บ้าง จ้าว!" สรรคตอบโดยระวังเล่ห์เหลี่ยมอยู่เสมอ

"เดี๋ยวนี้คุณหลวงอาจเข้าใจเรื่องแล้ว"

"ออ! ข้าเจ้ายังไม่ทราบว่าอะไรเข็นเหตุที่จ้าวโทรเลขให้มาดังนี้เลย"

"เอาเถอะ ผมจะต้องบอกให้คุณหลวงทราบโดยละเอียด ที่ผมโทรเลขขอให้มาก็เพราะต้องการจะบอกนั่นเอง แต่คุณหลวงไม่ต้องประหลาดใจอะไรเลย ผมจะเข็นผู้บอกเอง ทุกสิ่งทุกอย่าง คุณหลวงฟังไปให้จบแล้วก็จะทราบเรื่องดี เข็นเรื่องดีจริงๆ ไม่ใช่เรื่องร้ายเลย"

สรรคใช้ความคิดยุ่งอยู่ในสมอง แต่เขาคงมีสติรักษากิริยาวาจาไม่ให้ผิดปกติ เกือบๆ จะพลุ่งออกไปหลายครั้งเหมือนกัน แต่ยั้งไว้

เรียกเขา จนได้ยินเรียกซ้ำจึงหันมองไป ตามเสียง ก็ได้เห็นจ้าวอนุวงศ์กำลังเดินเข้ามาหาเขาด้วยอาการยิ้มแย้มแจ่มใส แต่สรรคคงระวังกิริยาอยู่ เขาเบิ่งหมวกออกคำนับตอบ

"ถ้าเข็นเรื่องดีก็ยินดี แต่แม้จะเข็นเรื่องร้าย ข้าเจ้าก็ไม่ประหลาดอะไร" สรรคตอบเชิงนักเลง และครุ่นคิดว่าจ้าวคนนี้มีกล

มารยา หรือว่าสัตย์บริสุทธิ์ นี่เขากำลังเผชิญหน้าอยู่กับชายชู้ของเขาหรือมิใช่

"เย็นเรื่องดีแน่สิคุณหลวง ขอให้เชื่อใจผมเถิด นี่แน่ะ, ถึงก่อนนี้เราจะไม่คุ้นเคยกันก็จริง แต่เดี๋ยวนี้ผมรู้ว่า เรามีวัตถุอันหนึ่งเย็นเครื่องหมายว่า เราจะสนิทกันได้ เพราะเราเย็นข้าเจ้าข่าวนายเดียวกัน" พูดพลาง ข้าวอนุฯ ก็ชี้เข็มข้าหลวงเดิมที่กะเบ้าเสือ "คุณก็มีอย่างนี้เหมือนกันไม่ใช่หรือ ทำไมไม่ติดเล่า?"

สรรคมองดูเข็มวชิระที่อกข้าว เขารู้สึกเสียใจตนเอง ที่มิได้ติดเครื่องหมายนี้มานาน แต่มิใช่เสื่อมความผึ่งใจและมั่นใจหามิได้ ที่ต้องปลดออกเก็บไว้ ก็เพราะรู้สึกว่าฐานะของเขาขณะนี้ไม่สมกับที่จะติดเข็มเช่นนั้น อันจะทำให้เกียรติคุณเสื่อมทรามเพราะเขานั้น ต่างหากดอก

"จริงข้าว, ข้าเจ้าเห็นน้ำใจอันดีของข้าวมาก" เขาตอบด้วยความชื่นชม

"นั่น, ทีนี้คุณก็จะวางใจเชื่อผมได้ มาเถอะ—มาขึ้นรถไปด้วยกัน แล้วคุณจะได้ทราบเรื่องดีอย่างตลอด"

ข้าวอนุฯ สอดมือเข้าควงแขนสรรค พาเดินออกไปขึ้นรถ พลิมัทที่หลังสถานี แล้วสั่งคนขับให้ออกรถไป สรรคออกจะตะลึง ๆ ยังไม่แน่ใจว่า ตนกำลังประจันหน้าอยู่กับมิตรหรือศัตรูแน่ ข้าวอนุฯ แสดงกิริยาอาการดีจริง แต่ออกจะดีเกินไป จนกลายเย็นมารยาก็ได้ อาศัยที่มีสติสัมปชัญญะ สรรคจึงรักษากิริยามิให้ผิดปกติ แต่เขาไม่ลืมที่จะเอามือไปแตะเข้าลิกโนสไว้เสมอ ๆ

ขณะรถแล่นเข้าสู่เวียง ข้าวอนุฯ ยังไม่พูดว่ากะไร สรรคชำเลืองดู สังเกตเห็นหน้าข้าวอนุฯ เคร่งขรึมและหม่นหมอง ตามองเหม่อเย็นเชิงคิดตรองอะไรยุ่งอยู่ เขาขยับจะถามอยู่ด้วยหัวใจอันร้อนรนหลายครั้ง ในข้อที่ว่ายัดนิรัศมีอยู่ที่ไหน เย็นอย่างไร เพราะข้าวอนุฯ มิได้กล่าวถึงเลย ที่พูดมาก็เหยียงแต่เย็นนัย ความจริง รัศมีเย็นจุดสำคัญที่ข้าวจะต้องกล่าวกับเขาก่อนอื่นหมด แต่เพราะที่ยังไม่รู้ว่าข้าวอนุฯ จะมาท่าไหนไม้ใด สรรคจึงต้องสะกดใจนิ่งไว้ก่อน

บ้านข้าวอนุฯ อยู่ทางถนนที่จะไปดอยสุเทพ แต่พอรถจะออกประตูสวนดอก ข้าวก็ร้องสั่งคนรถให้ขับไปยังถนนห้วยแก้ว แล้วหันมาพูดกับสรรคว่า

"ยังไม่ทันค่ำ และอากาศกำลังดี เราไปคุยกันที่ห้วยแก้วดีกว่าที่บ้าน"

สรรคตอบว่า "ตามแต่ข้าว" แต่เขาต้องรู้สึกผิดปกติขึ้นอีก เพราะนี่ขวนค่ำแล้ว ห้วยแก้วเย็นที่เปลี่ยว ข้าวอนุฯ อาจล่อเขา

ไปฝั่งเสียที่ห้วยแก้ว ก็ได้ง่าย ๆ พอรถผ่านบริเวณโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เชียงใหม่ ที่ร้างอยู่ไปหน่อยก็หยุดลง ข้าวอนุ ฯ ตบแขนสรรคเย็นเชิงเตือนแล้วก็กล่าวว่า

"เราลงไปนั่งที่หินข้างลำธารนั่นเถอะสงัดดี" แล้วก็พากันลงจากรถไป

สรรคชำเลืองดูหน้าข้าวอนุ ฯ เห็นยังบูดบึ้งอยู่ เขาคิดเห็นภาพไปว่า ข้าวอนุ ฯ จะล่อไปในที่เหมาะ ๆ และพอเขาเผลอก็จะมีลูกสมุน ๔—๕ คนซึ่งซุ่มอยู่ออกมารุมทำร้ายเขา เขาต้องตาย แล้วก็ถูกฝั่งอยู่แถวนั้นเอง ความก็จะเงียบหายไม่มีใครรู้เรื่องเลย สรรคเอามือคลำปืนที่ข้างสะเอว ค่อยอุ่นใจขึ้นหน่อย นึกว่าเย็นตายอย่างไร เขาต้องประหารศัตรูลงได้สักคนหนึ่งเย็นอย่างน้อย และผู้ที่เขามุ่งมาดก็ต้องเย็นตัวข้าวอนุ ฯ ก่อน เอาเถอะถึงตายก็ต้องตายด้วยกัน แม้เขาจะตายแล้วขุนบำเรอ ฯ ก็จะต้องลากพวกทุจริตขึ้นสู่ความยุติธรรมจงได้ บ้านเมืองมีขื่อมีแป ความยุติธรรมต้องเย็นสิงศักดิสิทธิ และตนเย็นลูกผู้ชาย ไม่ควรจะหวาดหวั่นอะไรเลย สรรคค่อยเย็นปกติขึ้น

"นั่งตรงนี้แหละ" ข้าวอนุ ฯ บอก แล้วทั้งสองก็นั่งลงตรงพะลานหินริมลำธารซึ่งมีน้ำใสไหลเย็น วกเวียนไปจนสุดสายตา และเย็นเยือกหลังก็เย็นที่น้ำตก แลเห็นเย็นเงางาม ฟังเสียงก็ทำให้เพลิดเพลิน วังเวงใจ

ข้าวอนุ ฯ เอื้อมมือมาวางบนเข่าสรรคข้างที่ชันอยู่ และเงยหน้าจ้องดูสรรคด้วยอาการอันโศกสลด พลางถอนหายใจยาว

"คุณหลวงสรรค ฯ คุณต้องทรายแล้วว่าแม่รัศมีหนีจากคุณมาอยู่กับผม" ข้าวกล่าว

สรรคเพิ่งวางใจได้แน่เดียวนี้เอง ในเรื่องรัศมี เขาดีใจขึ้นเย็นฉนัด พลางพะยักหน้าเย็นเชิงตอบรับคำข้าว

"แต่คุณอย่าเพิ่งโกรธ และอย่าเพิ่งคิดอย่างไร ๆ หมด ขอให้ฟังผมจนตลอดก่อน"

ข้าวกล่าวด้วยอาการละห้อย และเสียงอ่อย ๆ สรรคพะยักหน้านิด ๆ อีกครั้งหนึ่ง

"๖—๗ ขวบมาแล้ว แม่รัศมีมาแสดงละครที่เมืองนี้ หล่อนกำลังรุ่นสาว ผมก็ยังหนุ่มกว่าเดี๋ยวนี้ เราพบกัน ได้ติดต่อกัน ความสนิทคุ้นเคยก็มีขึ้น แล้วหนัก ๆ ก็กลายเย็นความรัก ผมรักหล่อนมาก รักอย่างฝั่งใจ และหล่อนก็บอกว่ารักผมเช่นเดียวกัน แต่เราต้องจากกันไปโดยเร็ว หล่อนกลับกรุงเทพ ฯ ผมไปศึกษาวิชาต่างประเทศ เราจึงมิทันจัดการอย่างใด และมิได้พบกันอีก ผมไปอยู่ต่างประเทศได้ ๔—๕ ปี เรียนไม่ทันสำเร็จก็ต้องกลับ เพราะป่วยเย็นโรคที่ไม่

ตรอมไปจนตาย

"ผมคัดค้านยืนยันอีก, หล่อนก็เสริมอธิบายว่า ขอให้ผมเชื่อหล่อน ว่าผมจะต้องเสียใจภายหลัง ถ้าปล่อยอารมณ์ไปตามใจไม่มีความยั้งคิด ดังเช่นหล่อนถูกมาแล้ว และกำลังได้สำนึกอยู่บัดนี้ ฉะนั้น เพราะเหตุหล่อนรักผมจริง หล่อนจึงจะไม่ยอมเป็นคู่ร่วมชีวิตกับผมเป็นอันขาด ซึ่งแล้วผมจะต้องเห็นบุญคุณหล่อนในภายหลัง

"คุณหลวง, ผมได้โต้ทานหล่อนอีกมาก แต่หล่อนไม่เปลี่ยนใจเลย ที่สุดผมจึงถามว่าแล้วหล่อนจะปฏิบัติอย่างไรต่อไป

"หล่อนตอบว่ากลับไปหาคุณหลวง เพราะหล่อนรู้ใจตนเองแน่แล้วว่า ในชาตินี้หล่อนจะจากคุณหลวงเสียไม่ได้เลย นอกจากจะตายจากกันเท่านั้น

"ผมค้านว่า คุณหลวงจะต้องรังเกียจหล่อนและไม่รับรองเลย

"หล่อนบอกว่า หล่อนรู้จักใจคุณหลวงดี คุณหลวงต้องไม่เป็นเช่นนั้น เพราะเป็นคนมีความคิดและมีความซื่อสัตย์ และการกลับของหล่อนครั้งนี้ จะเป็นการสมนาคุณใช้ชาติหล่อนเป็นเมียที่ดีจริง เมียที่รักเคารพและซื่อสัตย์ต่อผัว เมียที่รู้จักหน้าที่จะทำความสุขความเจริญให้แก่ผัว หล่อนไม่เป็นรัศมีซึ่งมีมลทินมัวหมองอีกต่อไป แต่จะเป็นรัศมีที่มีแสงผ่องใส เปลี่ยนใจเปลี่ยนพฤติภาพให้เป็นคนใหม่ทีเดียว ในการที่ล่วงแล้วมา คนทั้งหลายตลอดจนผัว อาจเห็นว่ารัศมีเป็นหญิงโสมม แต่ต่อไปคนทั้งหลายจะเข้าใจจริงว่า รัศมีนั้นเป็นคนบริสุทธิ์อันแท้จริง

"หล่อนพูดอย่างหนักแน่นฉะฉาน ดังนี้ ผมจึงต้องจำนนหล่อน ผมมาผจญกับมนุษยธรรมเข้าแล้ว หล่อนเป็นหญิงยังคิดได้ถึงเช่นนี้ ผมเป็นชายจะเสียความเป็นลูกผู้ชายอย่างไรได้ ผมจึงกลับต้องสรรเสริญหล่อนและหล่อนก็ปลอบใจผมมิให้เสียใจ ให้กลับคิดใหม่ คิดเข้าทางเดิมของตนเช่นหล่อนรัศมีฉลาดมาก หล่อนสั่งสอนผมว่าอย่าให้ลืมชาติตระกูล อย่าลืมทรัพยสมบัติอันก่ายกองเสีย คนอย่างผมต้องมีคู่ที่บริสุทธิ์และควรแก่เกียรติยศ ต้องเป็นหญิงที่บริบูรณ์ด้วยเบญจกัลยาณี ไม่ใช่หญิงเช่นหล่อนอะไรต่าง ๆ นานา สารพัด

"ที่สุดเราจึงได้พูดถึงประวัติคุณหลวง ผมจึงได้รู้จัก หลวงสรรคเสวี และรู้ว่าเป็นข้าเจ้าบ่าวนายเดียวกัน และรู้ว่าคุณหลวงต้องตกระกำลำบากด้วยเหตุใด และเป็นอยู่อย่างไร

ซึ่งมันเย็นเหตุถึงต้องให้รัศมีคิดผิดไปชั่วขณะ และกลับเย็นรัศมีขึ้นใหม่ เต็มไปด้วยคุณธรรมความดี

"ด้วยเหตุที่ผมรักหล่อน รักอย่างจะปลดทำลายเสียไม่ได้ แม้จะรักในเชิงชู้สาวไม่ได้แล้ว ก็ต้องรักในทางวงศ์ญาติ ทั้งปรากฏคุณธรรมอันดียิ่งของคุณหลวง ตามที่หล่อนแสดง ประกอบด้วยทรายความเย็นอยู่โดยละเอียด มโนคติก็รำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของล้นเกล้าล้นกระหม่อม เราเย็นข้าเจ้าเดียวกัน นับว่าเย็นเสมือนพี่น้องกัน เมื่อเราจงรักภักดีต่อท่าน เราก็ต้องรักและเกื้อกูลกัน การกระทำเช่นนี้นับเย็นกตัญญูกตเวทิได้ทางหนึ่ง เมื่อผมมีความคิดในใจเช่นนี้ ผมจึงบอกกับรัศมีว่า ผมบูชาในความเย็นมนุษยธรรมของหล่อน และเพราะความรักอันฝังใจอย่างถอดไม่ออก ผมขอรักนับถือหล่อนเย็นประดุจน้องในไส้ ส่วนคุณหลวงก็ต้องนับเย็นพี่น้องกันได้ โดยนัยดังกล่าวแล้วฉะนั้น เพื่อเราจะได้สมัครสมานกันด้วยความรักตลอดไป ผมจึงขอไม่ให้หล่อนกลับกรุงเทพฯ และให้เรียกคุณหลวงขึ้นมา มาอยู่ด้วยกันเสียที่เมืองนี้ หนีให้พ้นอารยธรรมแผนใหม่หนีความศิวิไลส์อันเกิดจากการตกแต่ง ซึ่งล้วนแต่จะชวนใจคนให้หลงละเมอไปสู่ทุกข์มาหาความสุขในภูมิประเทศอันยังบริบูรณ์ด้วยอารยประเพณี ภูมิประเทศอันมีความสวยงามด้วยธรรมชาติอันบริสุทธิ์ ผมจะยกฟาร์มซึ่งมีพร้อมทั้งไร่นาและโรงเรือนให้เย็นสิทธิส่วนหนึ่ง เพื่อได้เปลี่ยนอาชีวะเสียใหม่ ให้เหมาะแก่ผู้ซึ่งประพฤติคุณงามความดีต่อไป

"หล่อนโผเข้ากอดและจูบผม เย็นรางวัลที่ผมกลัยใจได้ตามคำแนะของหล่อน และที่คิดเออเพื่อแก่กัน นี่แหละเย็นรางวัลที่พอใจผมแล้ว แต่หล่อนบอกว่าคุณหลวงเย็นคนมีมานะทิฐิ จะรับปฏิบัติตามที่ผมคิดหรือไม่ ต้องเรียกมาปรึกษากันก่อน แต่อย่างไรก็ดี คิดว่าเมื่อคุณหลวงรู้ความตั้งใจดีของหล่อน ก็คงผ่อนผันตามด้วยความรัก

"ดังนี้แหละผมจึงได้โทรเลขบอกคุณหลวงทันที และขณะนี้ขอกล่าวซ้ำว่า คุณหลวงควรปลงใจด้วยเรา"

ข้าวอนุวงศ์เล่าความด้วยอาการช้า ๆ เยือกเย็นชัดถ้อยคำ ดวงตาเหม่อมองไปในน้ำบ้าง ในป่าบ้าง บนภูเขาบ้าง หันมาจ้องดูสรรคบ้าง และเมื่อจบลงก็เอาแขนตวัดร่างสรรคเข้ามาสวมกอดไว้

ส่วนสรรคนั่งนิ่งฟังด้วยความตั้งใจ ข้อ

ความยางตอน ทำให้หัวใจเขาสะท้อน บาง ตอนก็รู้สึกโลหิตฉีดร้อนทั่วกาย เขาซึ่นใจ ยิ่งกว่าที่เมียรักมีมนุษยธรรมดั่งเขาคาด อีก ทางหนึ่งก็รู้สึกสงสารข้าวอนุ ฯ และก็คิด สรรเสริญน้ำใจข้าวเย็นอย่างยิ่ง ที่มีความ เย็นลูกผู้ชายอันแท้จริง เมื่อข้าวอนุ ฯ สวม กอดเขา สรรคก็ทำอาการดุจเดียวกัน

ความสงบสงัดยังเกิดขึ้นทั่วไป ยินแต่ เสียงน้ำตกน้ำไหล และหัวใจของคนทั้งสอง ที่เต้นระรัวอยู่เท่านั้น

"ข้าวผู้ประเสริฐ ผู้มีศีลธรรม และคุณ ธรรม เย็นเกียรติคุณอันสูงยิ่ง ข้าเจ้าไม่มี อะไรจะพูดได้ขณะนี้ นอกจากขอสรรเสริญ ด้วยความจริงใจเช่นนี้" สรรคกล่าวทำลาย ความเงียบสงัดขึ้น

"เกียรติคุณทั้งนี้จะเกิดแก่ผมก็เพราะรัศมี เย็นผู้ก่อให้ รัศมี มิใช่มีความดีงามแต่ ภายนอก หัวใจหล่อนยังมีคุณธรรมอันสูงด้วย แต่ที่หล่อนไม่ทำลายคุณธรรมของตนเสีย ก็ เหตุด้วยคุณธรรมอย่างยิ่งใหญ่ของคุณหลวง นั้นเอง เย็นมูลบ่งชัยให้หล่อนได้คิดขึ้นภาย หลัง ปัญหาที่หล่อนขอเวลาพิจารณาตัดสิน นั้น ก็คือข้อนี้เอง และก็เพราะอำนาจธรรม ของคุณหลวง หล่อนจึงตัดสินเอาข้างคงไว้ ในความเย็นมนุษยธรรม หล่อนเล็งเห็น ความดีของคุณหลวงจึงกล่าวว่า ในชาตินี้ หล่อนจะจากคุณหลวงไม่ได้ และจะต้อง ประพฤติตัวเปลี่ยนสภาพใหม่ เพื่อให้เย็นการ ตอบสนองอันควรกันแก่ความดีงามของผัว"

"เพราะธรรมย่อมได้ผลธรรมเย็นเที่ยง แท้" สรรคกล่าวเย็นความเห็นชั้น

"อ๊ะ! มืดมากแล้วคุณหลวง เรากลับ กันเสียทีเถอะ"

ข้าวอนุ ฯ กล่าวแล้วก็ออกเดินนำสรรคไป ขึ้นรถ สั่งให้ขับกลับบ้าน

พอรถจอดที่มุมตึก ข้าวพาสรรคก้าวขึ้น บันไดจะเข้าประตู รัศมีก็โผล่ผลัวะออกมา พอดี

"พี่ _ พี่" รัศมีร้องขึ้นแล้วก็โผเข้ารัด ตัวสรรคแน่น ซบศีรษะลงบนอกผัว พลัน น้ำตาแห่งความดีใจ เสียใจระคนกันก็ไหลออก มาซับอยู่ที่อกสรรค ประดุจจะชะโลมหัวใจให้ เย็นฉะนั้น

สรรคโอบแขนรอบตัวภรรยา ซบหน้าลง บนศีรษะหล่อน นาสิกสัมผัสกลิ่นซึ่งเคยคม ทำให้หัวใจชุ่มชื่นขึ้น

ข้าวอนุ ฯ ถอยลงบันไดไปที่รถ

"รัศมี, เธอเย็นเจ้าของบ้านเองนะ ฉัน

ไม่ต้องนำคุณหลวงอีกละ" จ้าวกล่าวแล้วก็ก้าวขึ้นรถ ผัวเมียจึงได้สำนึก

"อ้าว! จ้าวจะไปไหนอีกล่ะ?" สรรคถาม

"ไปบ้านผมน่ะซิ โน่น ๆ ยนดอยโน้น"

"ไปทำไมจ้าว, คืนนี้ควรอยู่พูดกับพี่สรรคตามที่เราตกลงกันไว้เถิดจ้าว" รัศมีกล่าว

"หือ, เธอควรพูดเองมิใช่รึ ประเดี๋ยวจะว่าฉันขัดคอ ยนโน้นมีพระธุดงค์มาสององค์ เมื่อคืนกำลังคุยธัมมะธัมโมกันสนุก คืนนี้ฉันนัดจะคุยกับท่านอีก" จ้าวพูดด้วยอาการร่าเริง

"จ้าวจะไปจริง ๆ หรือนั่น?" สรรคถามอีก

"อ้, ผมไปของผมทุกคืนแหละ คุณหลวงไม่ต้องวิตกอะไรดอก ทางนี้รัศมีเธอเป็นเจ้าของบ้านแทนได้ดีแล้ว"

"ก็มืดค่ำแล้วจะขึ้นไปยังไง" สรรคท้วง

"เก้าอี้หามของผมมีดอกน่า บอกว่าอย่าเป็นห่วงเลย พรุ่งนี้จะลงมาคุยด้วยใหม่"

แล้วรถก็เคลื่อนออกไป จ้าวยกมือขึ้นโบกลา ผัวเมียก็ยกมือขึ้นโบกตอบ

◎ ◎ ◎

รัศมีพาสรรคไปยังห้องที่อยู่ ผลัดเครื่องแต่งตัว แล้วพาไปห้องอาบน้ำ เสร็จแล้วก็พาไปห้องรับประทานอาหาร ซึ่งคนใช้ได้จัดไว้พร้อมสรรพ สรรคสังเกตว่าผู้คนในบ้านรักใคร่นับถือรัศมีดังเป็นนายของตนจริง ๆ โอภาปราศรัยกันอย่างสนิทสนม ปรากฏว่าเรือนงามอีกหลังหนึ่งซึ่งอยู่ข้างตีกนี้ เป็นที่อยู่ของจ้าวพี่น้องสองสามคน ซึ่งอยู่ในความอุปการะของจ้าวอนุวงศ์ แต่หาได้มาเกี่ยวข้องพลุกพล่านในตีกนี้ไม่ ปกติจ้าวอนุ ๆ คงอยู่คนเดียวโดยอิสสระ

เมื่ออยู่ในสถานอันงดงาม สรรพพร้อมไปด้วยเครื่องอุปกรณ์อันมีค่า ดูรัศมีเปล่งปลั่งขึ้นมาก กิริยาอาการอ่อนงามสมกับสถานที่อยู่ สรรคเฝ้าพิศดูภรรยาบ่อย ๆ รู้สึกว่าหล่อนสวยขึ้นกว่าแต่ก่อนอีก ประกอบด้วยออกจะเหนื่อยและหิว ทำให้อาหารมีรสโอชะขึ้น ผิดกับเมื่อกินที่บ้านของตนมาก เสร็จการรับประทานแล้ว ผัวเมียก็คลอกันชมสถานที่และสิ่งต่าง ๆ ตามบริเวณบ้านและในตีก แล้วจึงพากันกลับไปห้องอยู่ของตน

รัศมีได้บอกซ้ำถึงความปรารถนาของจ้าวอนุ ๆ อีก ว่าจ้าวได้ยกฟาร์มแม่ริมให้แปลงหนึ่ง ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ ๒๐๐ ไร่ ทำเป็นนาแล้ว ๑๐๐ ไร่ อีก ๑๐๐ ไร่ ทำเป็นไร่ผักผลไม้ และยังมีที่ใกล้เคียงจะขยายต่อไปได้

อีกมาก เป็นอันว่าเนื้อที่นั้นมีพอที่จะทำการเพาะปลูกได้ใหญ่โต ในชั้นต้นนี้ข้าวยกคนงานและเครื่องอุปกรณ์ที่มีอยู่แล้วให้ทั้งสิ้น ต่อไปภายหลังจึงให้หัดหาช้างซื้อเพิ่มเติมเอาเอง สรุปว่าไม่ต้องลงทุนอะไร เป็นอันไปอยู่และทำการเอาผลประโยชน์ได้ทีเดียว ฉะนั้นจึงไม่มีทางใดดีกว่านี้อีก ขอให้สรรคตกลงตามนี้เถิด

สรรคออกประหลาดใจที่รัศมีเกิดมามีความคิดไปในทางนี้ ซึ่งเขาไม่คาดว่าหล่อนจะทิ้งพระนครอันเอิกเกริกสว่างไสวเสียได้เลย แต่เมื่อหล่อนบอกแล้วว่า จะกลับตัวกลับใจเปลี่ยนสภาพใหม่ ก็ย่อมเป็นความจริงใจและแน่ใจของหล่อน นิสัยของสรรคเอง นิยมในการกสิกรรมอยู่แล้ว แต่ที่มิได้คิดแต่ก่อนก็ด้วยเห็นว่ารัศมีจะไม่มีนิสัยทางนี้ คิดไปก็คงไม่สำเร็จ บัดนี้เมื่อมาเป็นที่ต้องใจร่วมกันแล้ว เขาย่อมมีความยินดีเป็นธรรมดา ฉะนั้นปัญหาที่หารือกันก็เป็นที่ตกลงได้โดยโดยง่าย แต่สรรคให้เงื่อนไขไว้ว่า เมื่อทำมาหาได้เป็นผลดีต่อไปแล้ว ก็จะได้คิดชดใช้ทุนให้แก่ข้าวอนุฯ โดยจะไม่คิดเอาเสียเปล่าตลอดไปเลย

บ้านอันงาม ที่นอนสบาย ประกอบด้วย อากาศก็เย็นดี สรรคและรัศมีซึ่งจากกันมาตั้งอาทิตย์กว่าแล้วนั้น เมื่อได้มาพบกันเข้าเช่นนี้ ก็ย่อมมีความสุขเบิกบานเป็นธรรมดา รู้สึกถึงความใหม่ ดูอะไรๆ ก็ใหม่ คล้ายว่าได้เป็นคู่กันใหม่ และเกิดใหม่นั่นเทียว พระนคร ว่ากันว่าเป็นเมืองสวรรค์ ยอดวิมานระเกะระกะ สรรพพร้อมไปด้วยสิ่งที่พึงประสงค์ตลอดจนเทพอิดานางฟ้าก็มากมาย เกลื่อนหลามไปตามถนน แต่เชียงใหม่ก็เป็นสวรรค์เหมือนกัน สวรรค์ที่สงบสงัดเย็นสบาย เป็นสวรรค์ที่ไม่ทำความร้อนใจ เช่นสวรรค์พระนครจึงนิสัยของคนบางจำพวก เช่นสรรคและรัศมีขณะนี้ ถ้าถามเขาก็จะต้องตอบว่า สวรรค์เชียงใหม่สุขกว่าสวรรค์พระนครเป็นไหนๆ

ปกติอากาศเชียงใหม่หนาวเย็นกว่ากรุงเทพฯ ยิ่งขึ้นดอยก็ยิ่งหนาวกว่าพื้นล่าง ข้าวอนุฯ ขึ้นไปอยู่บนดอย คุยกับพระธุดงค์เพื่อให้ท่านประสาทธรรมเข้าอบรมใจ ความจริงข้าวอนุฯ ก็มีใจเป็นธรรมอยู่อย่างวิเศษแล้ว แต่ธรรมดาเมื่อมีมารมาผจญ ก็ต้องหาธรรมทับใจไว้ให้หนักขึ้น หาไม่ใจอาจจะพลิกได้ พระท่านสอนว่า การปลงนั้นแหละเป็นทางตัดกิเลสได้อย่างดี ต้องฆ่าอารมณ์ด้วยการปลงสิ่งทั้งหลายล้วนเป็นอนิจจัง เราท่านทั้ง

หลายก็ล้วนเย็น อนตฺตา ทั้งสิ้น ไม่มีอะไรจิรัง และมันไม่ใช่ตัวตนของเราเลย ข้าวอนุ ฯ ระลึกธรรมข้อนี้ไว้อย่างมั่นคง และนึกภาวนาเวลานอน แต่ตอนดึกรู้สึกตื่น เพราะอากาศเย็นมากขึ้น เผลอคิดถึงสุขถึงทุกข์ และเพลินไปถึงกามารมณ์ เกือบจะเกิดความโศกเศร้าขึ้นในใจ แต่พอนึกถึงคำพระสอนเมื่อหัวค่ำได้ ข้าวก็นึกภาวนาว่า

"อะไร ๆ มันล้วนแต่เย็น อนิจจัง ทั้งสิ้น นอกจากความตายซึ่งเย็นของเที่ยงแท้ เราท่านทั้งหลายล้วนแต่เย็นอนัตตา มันตัวตนของเราเมื่อไรเล่า เราย่อมเอาไว้ไม่ได้ เพราะจะต้องตายไปด้วยกันทั้งสิ้น อนิจจา, อนัตตา"

แล้วก็ชักผ้าห่มคลุมโปง จึงได้หลับลงได้

◎ ◎ ◎

รุ่งขึ้น กินอาหารเช้าแล้ว ข้าวอนุ ฯ ก็ลงมาที่บ้าน คู่ผัวเมียกำลังคอยอยู่พอดี ข้าวถามเรื่องราวตามความดำริ สรรคก็รับรองเย็นที่ตกลงกัน และแสดงความขอบคุณข้าวอย่างแท้จริง ทั้งสองจับมือกัน รัศมีเข้าไปกอดข้าวอนุ ฯ แสดงความเคารพรักด้วยบริสุทธิ์

"พี่สรรคว่าเมื่อเราทำมาหาได้เย็นผลแล้ว จะคิดราคาหนึ่งชดใช้ให้ข้าว" รัศมีกล่าวขึ้น

"เช่นนั้นไม่ได้เย็นอันขาด ถ้าคุณหลงคิดเช่นนั้น ผมจะไม่ให้ทันเลย ขออย่าให้คิดเย็นอย่างอื่น จงเข้าใจว่าเราเย็นพี่น้องกัน นี่เย็นส่วนแบ่งปันฐานพี่น้อง"

ข้าวกล่าวด้วยอาการหนักแน่นจริงใจ

"โลกนี้ยังมีคุณธรรมอยู่ ความสงบจึงยังมี แต่ก็มีเย็นมุม ๆ ไม่ทั่วไปเสียแล้ว ข้าเจ้าเคราะห์ดี ตกอยู่ในมุมที่มีคุณธรรม จึงได้บันดาลโชคลาภให้ดังเห็นนี้ และมุมอันยังเยี่ยมด้วยคุณธรรมนั้น ก็คือที่เชียงใหม่ เชียงใหม่ซึ่งยังเต็มไปด้วยธรรมชาตินี่เอง แต่ธรรมชาติอันงามที่รักษาประเพณีธรรมไว้ได้ ข้าพเจ้าไม่สามารถจะพูดอย่างใดอีก นอกจากจะมอบหัวใจไว้เย็นเครื่องทดแทนต่อบุญคุณของข้าวเท่านั้น ขอข้าวพึงทราบว่า ข้าเจ้าถือความสัตย์กตัญญูเย็นชีวิตเสมอ"

สรรคกล่าวแล้วเข้ากอดข้าวอนุ ฯ ทั้งสามกอดกันกลม แสดงความรักดังจะกลืนกันนั้นเทียว

"คุณธรรมย่อมมีทั่วไปไม่เลือกที่ดอกคุณหลง แต่ผลแห่งคุณธรรมจะเกิดก็ฉะเพาะแต่ที่และบุคคลที่ประพฤติธรรม ดังที่คุณหลงว่า 'เพาะธรรมย่อมได้ผลธรรม'

นั่นแหละเป็นความจริงแท้เทียว”

ข้าวอนุฯ กล่าวตอบแล้วก็นั่งปรึกษากันถึงการงานต่อ ซึ่งข้าวอนุฯ เป็นผู้ชี้แจงวิธีการให้สรรคเป็นที่เข้าใจโดยละเอียด

“งั้นเราเลยไปดูที่ฟาร์มกันเถิด หากเห็นว่าอะไรขาดตกบกพร่อง เช่นเครื่องใช้สอยประจำบ้านเป็นต้น จะได้จัดหาไปเพิ่มเติมให้ครบครัน แล้วพรุ่งนี้พากันไปจัดการโอนตราของที่ดินเสียให้เสร็จทีเดียว แล้วคุณหลวงจะได้กลับไปกรุงเทพฯ เพื่อจัดธุระและขนข้าวของมาเสียให้เสร็จโดยเร็ว”

ทั้งสามคนพากันขึ้นรถไปยังข้างอำเภอแม่ริม ซึ่งเป็นที่ตั้งฟาร์ม เมื่อผ่านเข้าในเวียงสรรคได้แวะส่งโทรเลขบอกเรื่องดิไปให้ขุนบำเรอฯ ทราบตามที่นัดไว้

◎ ◎ ◎

นับแต่นั้น นครเชียงใหม่ก็ได้เพิ่มจำนวนสำมะโนครัวพลเมืองขึ้นอีกครัวเรือนหนึ่ง และเป็นพลเมืองดีด้วย

สรรคย่อมปรารภในใจเนืองๆ ว่า ชีวิตมนุษยเป็นเช่นนี้เองหนอ ช่างไม่แน่เสียเลย จะเป็นไปทางไหนอย่างไร ย่อมไม่มีใครทราบแน่ได้ สุขแล้วกลับทุกข์ ทุกข์แล้วกลับสุข สุดแต่ผลกรรมของตนแท้ ความประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ก็มีคงที่เช่นเดียวกัน เดียวเป็นไปในทางชั่ เดียวกลายไปในทางดี แต่เหตุปัจจัยที่เป็นไปนี้ก็ด้วยว่ามีธรรมหรือขาดธรรม มนุษย์เราถ้ามีคุณธรรมเป็นสันดานแล้ วย่อมจะไม่ทิ้งทางแห่งศีลธรรมไปเสียได้ และความเป็นมนุษยธรรมก็จะคงมีอยู่ ข้าวอนุฯ และรัศมีมีความประพฤติออกนอกศีลธรรมไปขณะหนึ่ง แต่เพราะคุณธรรมยังแรงอยู่ จึงคงรักษาความเป็นมนุษยธรรมไว้ได้ และผลที่ได้ตอบแทนก็คือกุศลอันใหญ่ ซึ่งเห็นประจักษ์ตา

สรรคหวนคิดว่า ความรักนั้นเองเป็นกรรมอันร้าย บันดาลเหตุให้เป็นไปต่างๆ ได้ทุกประการ ข้าวอนุฯ ถึงพร้อมในฐานะอันจะบันดาลอะไรได้ตามพอใจ แต่กลับมาหลงรักรัศมี ซึ่งไม่น่าจะพึงเป็นไปเลย แต่ก็ความรักมิใช่ฤๅ ทำให้ทั้งสองคนกลับได้สำนึกความเป็นมนุษยธรรมขึ้น ดังนั้นจะว่าฉันใดความรักเป็นของดีหรือของชั่ว และตนเองที่ได้เปลี่ยนสภาพมาเป็นเช่นนี้ มูลเหตุก็มาจากเรื่องรักนั่นเอง ที่สุดจึงเห็นว่าสิ่งทั้งหลายย่อมมีทั้งคุณและโทษระคนกัน เมื่อใครสามารถยึดมั่นในทางเป็นคุณได้ ก็ย่อมยังเกิดผลเป็นคุณแก่ตน ถ้าตรงกันข้ามก็

ต้องประสพโทษไปตามกรรม

ทันทีสรรคหวนนึกไปถึง คุณนายสำเนียง อา! คุณนายบ้านนี้จะเย็นอย่างไร สรรคไม่รู้ความเย็นไปของคุณนายได้ แต่คุณนายก็มีความเย็นไปอยู่มากมาย นับแต่วันที่สรรคจากไปแล้ว คุณนายก็คอยพบอยู่ คอยตามคำที่เขาขอกว่าจะไปพบ แต่ก็คอยหายวันแล้ววันเล่า ถึงวันเสาร์คุณนายก็ไปดูละครเร่ยำ-เรอ แต่ไม่เห็นสรรค วันอาทิตย์ไปอีกก็ไม่เห็นสรรคอีก ถึงวันเสาร์ใหม่ไปใหม่ วันอาทิตย์ใหม่ก็ไปใหม่ แต่ก็ยังไม่ได้พบเห็นหน้าเขาอีกนั่นเอง คุณนายสำเนียงก็เย็นคนถึงพร้อม ที่จะบันดาลอะไรได้ตามใจประสงค์ แต่ก็คงบันดาลเรื่องรักไม่ได้ตามประสงค์ คุณนายมีฐานะที่จะเลือกคู่ครองได้อย่างดี ๆ แต่คุณนายก็ไม่พึงประสงค์กลับมาพอใจผู้ที่ไม่รู้เนื้อรู้ตัว และคิดรักเขาแต่ขณะแรกที่เห็นเขา อาการเช่นนี้เย็นที่น่าอัปยศสังเวชอยู่สักหน่อย แต่เมื่อถูกเข้ากับตัวใครแล้ว จึงจะรู้เห็นเหตุผลได้ชัดแจ้งว่าความรักนั้นเย็นดังนี้เองหนอเย็นไปได้ต่าง ๆ ซึ่งใครจะอวดดีแก่เรื่องรักมิได้เลย ด้วยความรักนั้นเย็น 'กรรม' อันหนึ่งที่ไม่มีระเบียบหลักเกณฑ์เย็นแน่นอน เย็นสิ่งที่เกิดขึ้นในมโนคติ ของบุคคลเย็นคน ๆ ใครจะว่าใครไม่ได้ เพราะท่านว่าเย็นอำนาจที่พระเจ้ายันตาลต่างหาก แล้วใครเล่าจะขัดขืนอำนาจพระเจ้าได้ ฉะนั้นเรื่องชะนิดที่เห็นกงจักรเย็นดอกบัว จึงมีคายกินในโลกนี้ ความรักเย็นยอดรส ยอดประสงค์ของมนุษย์ ฉะนั้นความรักของมนุษย์จึงมีต่าง ๆ กัน ดีที่สุดของคนหนึ่งอาจเย็นเลวที่สุดของอีกคนหนึ่ง ต้องตามหลักธรรมที่พระท่านว่า นานาจิตตำ ฉะนั้นเรื่องความรักจึงว่ากันไม่ได้ ของใครก็ควรเย็นของใคร นางรจนาทิ้งพวงมาลัยให้เจ้าเงาะ คนทั้งเมืองเย้ยหยันสบประมาท พ่อแม่ขับไล่ตกระกำลำยาก แต่แล้วเจ้าเงาะเย็นอย่างไร ? ถ้าไม่ได้เจ้าเงาะ บ้านเมืองก็ถูกเทวดาแกล้งทำบ้าและพอใคร ๆ เห็นความดีของเจ้าเงาะ ดังที่รจนาเห็นก่อนแล้วว่าเย็นทอง ต่างก็พากันพลอยรักพลอยชอบไปด้วยทั้งเมือง สรรคมีรูปสมบัติ มีคุณสมบัติ พอที่จะทำให้สตรีเกิดความรักใคร่ได้ ฉะนั้นที่คุณนายเศรษฐีนีมาคิดรักสรรคผู้ตกยาก สรรคผู้หากินยนเวทีนั้น จึงไม่เย็นการประหลาดอะไรเลย ศิลปวุฒิ คือ การร้องเพลง ทำเพลงของเขายังควงจิตต์ที่เต็มไปด้วยเมตตาของคุณนายให้

มิความสงสารเขา รูปสมบัติพร้อมด้วยอาการกิริยา ทำให้คุณนายต้องอัธยาศัยยังเกิดความกรุณา เมื่อเมตตาจิตต์มีกำลังแรงขึ้น ใครเล่าจะอดรักเสียได้ ความรักเกิดจากความเย็นธรรมดา แห่งหัวใจว่ากันในที่สุดนอกจากคุณนายจะมีเงินมากกว่าแล้ว ก็ไม่มีอะไรมากไปกว่าสรรคอิกเลย ดังนั้นการที่คุณนายเกิดความรักขึ้น จึงนับเข็นเหตุธรรมดานั่นเอง จะกล่าวว่าไม่เข็นการยังควรและตำหนิโทษมิได้เลย

แต่น่าสงสาร ก็ที่พฤติการณ์ของคุณนายเข็นไปดัง “เศรษฐีที่ขาดไฟ” คล้ายกับข้าวอนุ ฯ เช่นเดียวกัน ทรัพย์สมบัติมีล้นเหลือ แต่ก็หาซื้อความรักได้ไม่ เพราะความรักอันแท้จริงนั้นมีค่าเทียบเสมอชีวิต จึงจะซื้อกันด้วยเงินทองไม่ได้ จะซื้อได้ก็แต่ด้วยหัวใจเท่านั้น ฉะนี้แหละผู้ไม่รู้ค่าแห่งความรักและหลงเข้าใจผิด จึงต้องทุกขทรมานด้วยเหตุรักอยู่มากต่อมาก อา! ความรัก, ความรักเข็นกรรมอันใหญ่ที่เดียว

เมื่อไม่ได้พบ, ไม่ได้เห็น และไม่รู้ว่าเขาไปทางไหนอยู่ที่ใดแล้ว คุณนายก็แต่กลั้นความเศร้าโศกไว้ในใจ จำใจต้องกลั้นกลืนไว้ด้วยความขื่นขม แทบทุกวันคุณนายได้อาศัยแต่แผ่นเสียงเพลง “พระยาโศก” ซึ่งสรรค์ร้อง และเคี่ยวเข็ญโนด้วยตนเอง เอามาเข้าพัง เข็ดแล้วเข็ดเล่าซ้ำอยู่แต่เพลงนี้ดูเหมือน เข็นยาวิเศษที่ช่วยชูใจให้ชื่นชุ่มขึ้นบ้าง นอนพิงลงกับเก้าอี้มือก่ายหน้าผาก ตั้งใจฟังด้วยอาการสงบ เสียงร้องอันครวญโศกทำให้หัวใจเย็อกเย็นหวิววาบ แทบว่าหัวใจจะหยุดเต้น บางขณะเสียงเข็ญโนที่รัวเร่งวิเวกหวานกะตุ้นหัวใจให้เต้นแรงขึ้น โลหิตก็ฉีดร้อนไปทั่วกาย รู้สึกไพเราะหวานวังเวงมิรสเลิศ หัวใจค่อย ๆ คลายออกจากความห่อเหี่ยว ชวนให้คิดไปถึงสวรรค์วิมาน บางขณะคุณนายต้องร้องเข็งอยู่กับแผ่นเสียงที่กำลังหมุนอยู่ คล้ายว่าตัวเขา — สรรค อยู่ที่นั่น ร้อง — ร้อง, จนหมด — จนจบ จึงได้สำนึกแล้วก็กลับไข — เข็ดขึ้นใหม่อิก

โอ, พระยาโศก เพลงพระยาโศก, เข็นเพลงที่ไพเราะเสนาะแท้ แต่ — ทว่าช่างเต็มไปด้วยความโศก — โศกอย่างสุดซึ้ง สมชื่อ ‘พระยาโศก’ แท้ที่เดียว

เชิญหวนกลับไปดูข้าวอนุวงศ์อิกสักครั้ง ข้าวผู้ทรงไว้ซึ่งศีลธรรม ข้าวซึ่งมีความเข็นมนุษยธรรมอันบริบูรณ์ และเข็ยมล้นไปด้วยเมตตากรุณา เข็นสุภาพบุรุษอันจะหาเทียบ

เทียมได้ยาก เป็นตัวอย่างพลเมืองดีอันวิเศษแท้ ความเสียสละของมนุษย์ในสิ่งใด ๆ ไม่สำคัญเท่าเรื่องรัก เพราะเป็นการยากยิ่งที่จะสละได้ ไม่มีสิ่งใดที่มนุษย์เห็นแก่ตัวมากกว่าความรัก ไม่มีสาเหตุสิ่งใดจะทำลายสัมพันธไมตรี และคุณความดีของมนุษย์ได้ยิ่งกว่าความรัก ความรักเป็นปัจจัยอันร้ายแรงที่ให้มนุษย์เสียศีลธรรม จนถึงเป็นเหตุให้โลกไม่มีความสงบ แต่ข้าวอนุวงศ์สละรักเสียได้ และเอาเหตุแห่งรักนั้นมาใช้ในทางที่เป็นคุณธรรมขึ้น ดังนี้จึงเป็นที่น่าสรรเสริญยิ่ง

แต่คุณธรรมก็คุณธรรม ความรักก็ความรัก เป็นคนละส่วนต่างหาก และสิ่งอาจมีอยู่ในบุคคลขณะเดียวกันทั้งสองประการได้ ข้าวอนุ ฯ กำลังมีอยู่ในหัวใจทั้งคุณธรรมและความรัก ข้าวย่อมเยินยานใจในคุณธรรมซึ่งตนมีอยู่ แต่ข้าวก็ย่อมระทมใจในความรักซึ่งมีอยู่ในตนขณะเดียวกัน หากแต่คุณธรรมมีอยู่สูง จึงระงับความรักให้อยู่ในอำนาจได้ มิให้ระเบิดออกมาทำเหตุให้เกิดเสื่อมเสีย แต่ความรักว่ามีรสหวานปานใด ก็ย่อมขมขื่นเมื่อมีลักษณะตรงกันข้ามปานนั้น เหตุฉะนี้แม้ข้าวอนุ ฯ จะมีมโนยัดนี้ข้าวเกิดเย็นนักเบื่อโนชึ้นมาบ้าง ต่อเพลงพระยาโศกจากสรรค พยายามจะคิดให้ดีเท่าฝีมือครู ทั้งเช้าทั้งเย็นและกลางคืนสุดแต่จะว่างงาน ข้าวก็นั่งหมอยู่ที่เบื่อโนคิดไป – คิดไป ไม่ต้องคิดเพลงอื่น เอาแต่พระยาโศกเพลงเดียวซ้ำอยู่เท่านั้น

ขนเบื่อโนมีรูปรัศมีตั้งอยู่คู่กับแจกันดอกไม้ ซึ่งมีกุหลาบบ้างอยู่เป็นนิตย์ คิดพลาง – มองพลาง คล้ายจะคอยฟังเสาวนีย์ว่า คิดถูกหรือไม่ – เพราะหรือไม่ ขณะที่คิดหัวใจก็คิดไป คิดแล้วก็เศร้าเสียงเพลงก็ครวญต่ำลง เกือบจะว่าเบื่อโนนั้นถูกคิดไปด้วยเครื่องกลไก หาใช่มนุษย์มีวิญญาณเป็นผู้คิดไม่ แต่เมื่อเพ่ง ๆ ไปรู้สึกว่ารูปนั้นยิ้มขึ้น ข้าวก็สำนึกตัวได้โดยดีใจ ว่าตนคิดดีขึ้นแล้ว ผู้ฟังเป็นที่พอใจแล้ว เสียงเบื่อโนก็ดังระรัวขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

อา! เพลง – เพลง, เพลงพระยาโศกชื่อก็บอกลักษณะอยู่แล้ว แต่ไฉนคนจึงชอบเล่นชอบฟังกันนัก เมื่อต้องการสุข ทำไมถึงชอบโศก เมื่อมัวโศกอยู่จะสบสุขได้อย่างไร มันเป็นการคิดผิดแท้มิใช่ฤา? แต่

เปล่าเลย, การจะโศกหรือจะสุขมันอยู่ที่ใจเราเองต่างหาก หาใช่อยู่ที่เพลงหรืออะไรไม่ เพลงพระยาโศก เขาเพลงที่เพราะ เสนาะโสต ย่อมปลุกใจผู้ฟังให้ครึกครื้นชื่นบาน การที่ผู้ฟังกลับโศกเศร้าไปนั้น มันเป็นด้วยหัวใจของตนเองหาใช่เป็นเพราะเพลงไม่เลย

จงฟังเถิด _ ฟังให้ดี _ ฟัง เพลงพระยาโศกนั่นแหละ กลับจะทำให้คลายโศกเศร้าได้เพราะเพลงนี้

บัดนี้ผู้ใดผ่านไปทางอำเภอแม่ริมตามถนนหลวงที่จะไปอำเภอเชียงดาว ก็จะได้เห็นฟาร์ม “อนุชาต” อันหมายความว่าฟาร์มซึ่งกำเนิดขึ้นด้วยข้าวอนุฯ ซึ่งผู้เป็นเจ้าของคือสรรค และรัศมิ วิสัยคนที่เอาถ่าน คือมีความตั้งใจอยู่แล้ว จะทำอะไรก็ย่อมทำได้ สรรคและ รัศมิ เดิม ก็มีพฤตติภาพ อันไม่น่าจะมาประกอบการนี้ได้สำเร็จเลย แต่บัดนี้สิฟาร์ม อนุชาต กำลังขึ้นชื่อ เป็นที่รู้จักของคนทั่ว ๆ ไป มีทั้งนา, ไร่, ผัก, ผลไม้ และหมูเป็ดไก่ จนเป็นสินค้าเข้าสู่ตลาดแล้ว สองผัวเมียกลายเป็นพลเมืองดี มีอาชีพเป็นหลักฐาน ประกอบการอันต้องด้วยกาลเทศะ เพราะธรรมชาติ แห่งสยาม ประเทศ เหมาะ แก่การกสิกรรม กสิกรรมเป็นโภคทรัพย์อันสำคัญของประเทศ ซึ่งในกาลนี้ไม่มีทางใดจะเหมาะจะดีเท่าการประกอบกสิกรรม ผัวเมียได้กลับสภาพสำเร็จ และมาประกอบอาชีพจนเป็นหลักฐานในทางนี้ได้ ย่อมเป็นตัวอย่างแก่เพื่อนร่วมชาติอันดียิ่ง มิใช่ฤๅ?

แม้จะมีความสุขแล้ว ผัวเมียก็ยังไม่ลืมศิลปะเก่า คือการร้องเพลง และดีดเปี่ยโน เพราะมันเป็นทางเพิ่มความสำราญยิ่งขึ้น ฉะนั้นเวลาค่ำคืน เมื่อใครผ่านไป ก็จะได้ยินเพลงพระยาโศกอันวิเวกวังเวง ซึ่งบัดนี้รัศมิเป็นผู้ร้อง และสรรคเป็นผู้ดีด แต่เพื่อความสำราญใจของเขาผัวเมียดอก เขาทั้งสองหาได้มีความทุกข์โศกดังกาลก่อนไม่เลย

◎ ◎ ◎

ขณะนี้โลกกำลังโศก ประเทศสยามกำลังโศก ชาวไทยกำลังโศก โศก _ ด้วยโรคเศรษฐกิจ โศกจากเศรษฐภัย โภคภัยกำลังเข้ามาเป็นเจ้าเรือน เบียดเบียฬให้มนุษยโลกได้รับความทุกข์ยากเดือดร้อน อย่างไม่เคยมีดังกล่าวแล้วข้างต้น

แต่เราจะมามัวโศกอยู่ทำไม นั่งโศกนอนโศกอยู่ ความทุกข์ยากจะหายไปฤๅ? เมื่อไม่อยากทุกข์ก็ต้องหาสุข ทางใดจะเป็นสุขเล่า? ทางนั้นก็คือทำงานให้พอกิน! งานที่

มนุษย์จะทำมิมากหลาย เมื่อตั้งใจแล้วย่อมทำได้ และเมื่อมิความเพียรแล้วย่อมสำเร็จความสุข จะมิได้ ก็ด้วย การช่วยตัว ของตัวเอง พระเจ้าไม่ช่วยใคร เมื่อผู้นั้นไม่ช่วยตัวเอง

มาเถิด _ ไปเถิด _ มาเล่นเพลง พระยาโศกกัน ไปเล่นกันที่ภูมิประเทศ อันจะเกิดเย็นเงินเย็นทอง ที่จะเล่นเพลงได้ดี ๆ เหมาะ ๆ ในเมืองไทย พระเจ้าได้สร้างประทานไว้ยังมิมากมายนัก ที่ใดมิผล ที่นั้นเย็นสุข ที่ใดเย็นสุข ที่นั้น คือสวรรค์ สวรรค์มิใช่อยู่แต่ในนคร มิใช่อยู่แต่บนฟ้า สวรรค์ย่อมมีอยู่ทั่วไป สุดแต่จะรู้จักหา

แต่เราอย่าเล่น เพลง พระยาโศก สำหรับให้โศกเศร้า จงเล่นเพลงพระยาโศก เพื่อความสุขสำราญ สรรค _ พระยาโศก เพราะเล่นเพลงพระยาโศกเสมอ และเล่นดี แต่สรรค์รู้จักเชิงเล่น แต่ก่อนเขาเล่นพระยาโศกด้วยความโศกจริง จนผู้ฟังต้องพลอยโศกไปกับเขาด้วย แต่เดี๋ยวนี้ สรรค์มิได้โศกเลย เขาเล่นเพลงพระยาโศก เพื่อความสุขสำราญของเขากับภรรยา! นี่แหละเขาเพลงพระยาโศกจริง และสมกับชื่อ สรรค _ พระยาโศก

◎ ต่างนับถือ ซื่อมั่น ต่อกันลึก แกมสำนึก กำหนัด เคียรฉาน
มอบชีวิต มิตรหมาย ด้วยวายปราณ สี่ประการ ท่านตระหนัก เรียกรักเอย ฯ

พระศรี นิพนธ์

หาดแหลมโพธิ์ไชยา

สายัณห์ตะวันชาย สุริย์คลายระอุแสง
เมฆเหลื่อมนภาแดง ก็จรัสระพี่พรรณ์
ทอแสงสลับมี ดุจสีวิไลอัน
เขียวขาววะวาววรร– ณวิจิตรจรุงฉาย
คาบนี้ดนูเพลิน จรเดินณหาดทราย
แหลมโพธิ์สราญหมาย มนะน้อมคะนึงปรีดิ์
เดี่ยวเดินและเพลินก้าว ยุรเต้าณวิถี
เห็นธรรมะชาติมี บริเวณทะเลวน
เสียงคลื่นกะทบหาด ผะผะสาดสพึงยล
ตีฟองกระจายชล ก็ละลอกกะเซ็นสาย
ฉานฉานประสานดัง ขณะพังสดับหมาย
ไพเราะเสนาะคล้าย ดุริย์เพลงละเบงเสียง
ลมชวยระรวยรื่น อุระชื่นสราญเพียง
สุขสมภิรมย์เคียง สุวภาพนิยมปวง
มองหาดสอาดขาว ก็สกาวหิรัญยวง
แวววับประหนึ่งดวง วรรัตน์จำรัสสี
ทอดทิวละลิ่วมอง ขณะต้องระวีมี
สวยสุกสกาวพี– นิจพึงตะลึงนาน
แก่งเกาะฉะเพาะหน้า คณะนาจะประมาณ
ใกล้ไกลวิไลปาน ระยะวางสล้างงาม
ดำเด่นและเห็นจุด ณสมุทรตะคุ่มตาม

ใหญ่เล็กอเนกนาม ก็มิหมดกำหนดควร
ฝั่งขวาณทิวแถว วนะแนวพนาชวน
ฝูงนกวิหคมวล ระกะว่อนระร่อนบิน
ลมกล้าถลาฉาบ ก็จะคาบและเสพย์กิน
มัจฉาอนันต์สิน_ ธุณท้องชโลทร
เภตราสง่างาม พิศยามตะวันรอน
เบ่งใบระยับจอน ละเลาะเลียบลุฝั่งชล
บุรุษประมงชาว อุระเผ้าลำบากทน
กรำแดดชะโลมฝน มนะเพียรมิเหียนหนี
แย้มยิ้มและอิ่มจิตต์ สุขกิจประกอบมี
เพื่องานสราญชี_ วะกระทำบำรุงตัว
เห็นหาดสะอาดสุข บีติปลุกและพันพัว
เพลินชมภิรมย์มัว สติเผ้ารำพึงตาม
โขดเขินณเนินไพร ลุไศลขจรนาม
'เขาถ่าน' ตระการงาม สุสถิตพิจิตรหมาย
ตระหง่านละลานแล วนะแน่ขจีพราย
ใกล้อ่าวทะเลชาย วรภาพพิลัยสม
โอ้ธรรมะชาติมวล พิศชวนคะนึงชม
เบิกบานสราญรมย์ อติอ้างพจีใด
ขอสารแสดงนี้ ดุจชี้พะยานใน
เอื้อนพจน์ประพันธ์ไข คติแจ้งแถลงเทอญ.

"ทิดคุ่ย"

พระรามชาดก

(ถอดความบรรยายจากหนังสือเทศน์)

จากหนังสือ ของ หลวงศรีอมรญาณ

(ต่อจากหน้า ๖๔๐ ฉะบับมกราคม ๒๔๗๖)

ปราบนนทยักษ์

พญาไอศวรบู่พญาร่ามราชครองยอดเขา ยุคันธรซึ่งพญาทั้งสี่มพญาอตรฐูเบ็นต้น เผ้าแหนอยู่เสมอ ยักษ์อันเผ้าประตูเวียงที่นั้น ชื่อนนท มิฤทธิ์ที่วเพ็ชร ชี้สมองผู้ใดก็ตาย พญาไอศวรเห็นผียักษ์ทั้งหลายตายเปลืองไป มากด้วยเหตุนั้น จึ่งให้พญาทั้งสี่จัดการฆ่านนทยักษ์เสีย มิฉะนั้นลูกหลานจะตายหมด พญาทั้งสี่ประชุมพวกผียักษ์ หารือกันว่าจะได้ใครไปฆ่านนทยักษ์นั้น นางงามอันเบ็นลูกพญาคนธรรพรับอาสา นางผู้นั้นชื่อทิพโสต พานางบริวารขับฟ้อนไปที่ประตูเวียง นนทยักษ์เห็นก็มิใยินดีตื่นเต้น พูดจาเกี้ยวนางทิพโสตด้วยความปฏิพัทธ์ นางทิพโสตว่า ถ้านนทยักษ์รำอย่างตนได้ทุกท่าจะยอมเบ็นเมีย นนทยักษ์ว่าไม่เคยฟ้อนรำเลยจะให้ทำอย่างไร นางทิพโสตว่าก็เริ่นไปก่อน นางทำท่าใดก็ให้ทำตาม กล่าวแล้วก็รำร่าย นนทยักษ์ทำตามทุกอย่าง ถึงท่าชี้มือใส่สมองก็ตายทันที นางทิพโสตกลับไปบอกพญาไอศวรว่าฆ่านนทยักษ์ตายแล้ว พญาไอศวรซักว่าทำอย่างไร นางทิพโสตเล่าอุบายแต่ต้น พญาไอศวรอยากเห็นนางทำบ้าง นางจึงขับร้องฟ้อนรำโดยลีลาศแบบระบำอันบ้วยวน พญาไอศวรสดับเสียงไพเราะจับใจ ทั้งเห็นท่าทางรำร่ายส่ายเอี้ยวแห่งอัปสรสาวผู้งามเลิศในชั้นฟ้า บังเกิดกะสันเสียวสวาทถึงขีดสุด พิชก็หลั่งออกมาไม่ขาดสาย นางทิพโสตเอาครุมาตั้งรับได้ห้าบหนึ่ง ดอนทะยานไปในชมพูทวีปเห็นนางกดตะราชตายอด เมียท้าวสังคีพอยู่ใต้ร่มไม้เดื่อ นอนอ้าปากคอยรับหมากหล่นลงมากิน จึงลงไปเทพิชนั้นครุหนึ่งลงในปาก อีกครุหนึ่งประสมตามคลองสงสาร นางกดตะราชเข้าใจว่าเบ็นอาการท้าวสังคีพผู้ผัวดีใจว่าผัวมาพบ นางทิพโสตว่าไม่ใช่ผัว และเล่าเรื่องให้ฟังตลอด ยอกว่าผัวถูกพญา

รามราชฆ่าตาย แล้วลานางกดตะราชกลับไปที่อยู่

กดตะราชได้กับพระราม

นางกดตะราชทราบว่าผัวตาย ก็ร้องไห้โฮลั่น พญารามราชได้ยินก็ออกจากปราสาทเดินสิบไปตามเสียง พบนางกดตะราชนอนร้องไห้อยู่ ถามทราบเรื่องแล้ว นางอ้อนวอนขอให้ช่วยรักษาตา พญาร่ายคาถาเสกลงไปที่หน่วยตาทั้งสอง ดวงตานางก็คืนดี แลเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้เหมือนเดิม นางรู้สึกว่าพญารามราชทรงฤทธิเดชเชี่ยวชาญยิ่งนัก ก็อยากได้พิชพันธุ์ไว้ จึงมีท้องกับพญารามราช พญาขัดยืนครใส่แผ่นดินให้บังเกิดเป็นปราสาทมีเครื่องใช้โภชนาหารบริบูรณ์ สำหรับนางอยู่อาศัยตั้งแต่นั้นได้ไปมาหาสู่จนถึงคราวสมควรออกเดินทางตามนางสีดาต่อไป นางกดตะราชทรงครรภ์ครบสิบเดือน คลอดลูกเป็นชาย ให้ชื่อว่าท้าวขวัญเท่าพ้า มีฤทธิเดชบุญยสมภารมาก.

เหยียบกาสี

ขะขวนที่เดินทางนั้น ท้าวพระลักษณ์พระรามขี่ม้ามณีกายออกหน้า ท้าวพลีนันทร์ไปต่อท้าวหุนละมานอุ้มแม่แพงสีตามหลัง ข้ามมหาสมุทรถึงเกาะดอนเมืองกาสี ท้าวพลีนันทร์เชิญสองพี่น้องเหยียบเมือง และทูลถวายไอศวรรย์ พญารามราชเพลิดเพลินศฤงคารเมืองกาสี อยู่สามเดือนก็คิดถึงนางสีดา สั่งให้ท้าวพลีนันทร์แต่งรี้พลไปสมทบที่อินทบัตถ์เพื่อรวมเข้ากองทัพยกไปลงกา ให้ม้ามณีกายนิรมิตสะเภาลำใหญ่บรรทุกพลทวยหาญ.

ย้อนอินทบัตถ์

ขะขวนที่เดินทางมานั้น ก็ลงสะเภาพร้อมกับไพร่พลไปตามมหาสมุทร แวะหยุดเยือนตามเกาะดอนเที่ยวชมสาว ๆ ชาวเกาะบ้างเก็บผลไม้บ้าเลี้ยงไพร่พลบ้าง หลายรอนหลายแรมจึงถึงอินทบัตถ์ พญามุนญีราชลงไปรับถามข่าวคราว พญารามราชว่าเมื่อไปได้นางสีดาแล้ว ถูกพญาราพณาสวรลักเอาไปลงกา จึงขอกำลังท้าวพลีนันทร์ ได้แล้วก็มาขอที่ท่านอีก เพื่อรวมกันไปเมืองนั้น ท้าวมุนญีราชให้ปลูกสำนักศาลใหญ่กลางทุ่ง เชิญพญารามราชกับพวกพ้องไพร่พลขึ้นไปพักอยู่ และถามว่าที่ขอรี้พลนั้นต้องการเมื่อไร พญารามราชว่าจะต้องแต่งคนให้ไปสืบที่ลงกาดูก่อน ถ้านางสีดายังไม่ตายจึงจะยกทัพไป จึงให้ประชุมท้าวพระลักษณ์ ท้าวพลีนันทร์ ท้าวหุนละมาน และม้ามณีกาย ปรึกษาว่าจะให้ใครเป็นทูตไปดี ม้ามณีกายออกความเห็น

เข้าฌานไม่มีเวลาลืม เพราะถ้าลืมตาเพ่งข้องคราวใด ก็เกิดเข็นไฟลามไหม้ผู้คนสิงห์สัตว์ต้นไม้ภูเขาวินาศหมด ท้าวทั้งสองเอาไม้เคาะที่ประตู ฤษีถามว่าใครก็ไม่บอก จึงลืมตาเพ่งตรงไปที่เสียงเคาะ บังเกิดเข็นไฟไหม้พี่น้องนั้นเย็นเท่า เหลือแต่เลือดหัวใจติดแม่ประตูอยู่ ฤษีออกมาเห็น ถ่มน้ำลายใส่ตรงนั้น ก็กลับเย็นท้าวสองพี่น้องตามร่างเดิม ฤษีถามว่ามาทำไม ท้าวทั้งสองว่าจะมาถามทางไปลงกา ฤษีว่าที่นี่อยู่เลยลงกาเย็นทางถึงเจ็ดวัน ท่านทั้งสองมีกำลังฤทธิ์มากนักจึงทะยานเลยลงกามาถึงป่านี้ ขอให้พักนอนที่นี่ก่อนเถิด วันหน้าจึงค่อยไป สองพี่น้องก็ยินดีขอพักผ่อนให้หายเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า.

ได้ข่าว

ขณะนั้นเย็นเวลาค่ำ ฤษีถามถึงเหตุที่จะไปลงกา สองพี่น้องว่าจะไปเยี่ยมแม่ชื่อสีดาอันเย็นเทวีพญาราพณาสวร ฤษีว่านางสีดามิได้เย็นเทวีพญาราพณาสวร เพราะพญาถูกตัวนางไม่ได้ให้ร้อนเย็นไฟ จึงให้ปลูกปราสาทไว้เย็นที่อยู่แห่งหนึ่งภายนอกเมืองทางทิศใต้ สองพี่น้องได้ความเย็นที่พอใจแล้วก็ไม่ถามต่อไปอีก เย็นแต่บอกว่าวันนี้เหน็ดเหนื่อยมาก อยากนอนเย็นกำลัง ฤษีบอกให้ไปนอนที่ศาลาอีกหลังหนึ่ง นิรมิตผ้าผืนน้อยเท่ากะแขะมือให้หม่คนละผืน สองพี่น้องพิศวง ถามว่าผ้าผืนเท่านี้จะพอหม่อะไรได้ ฤษีว่าให้ลองหม่ดูก่อนเถิด ถ้าไม่พอจะให้ไปอีก.

ลองฤทธิ์

สองพี่น้องก็ไปนอน พอวางผ้าขนตัว ผ้าก็กว้างยาวคลุมตัวมิด สองพี่น้องประหลาดใจจึงแกล้งนิรมิตตัวตั้งใจจะให้โตกว่าผ้า ใหญ่เท่าช้างสาร ผ้าสองผืนก็กว้างยาวพอ นิรมิตตัวเท่าเรือนใหญ่ เท่าเขาสุเมรุ และจนหน้าอกจดฟากฟ้า ผ้าทั้งสองก็กว้างยาวพอดีทุกที สองพี่น้องเพียรเอาชะนะผ้าไม่ได้จนรุ่งสว่าง ฤษีเรียกตะโกนปลุกว่าให้ขวนปากล้างหน้าแล้วเอาเชิงผ้านุ่งเช็ดหน้าเพื่อให้กำลังฤทธิ์ลดลงพอดีตัว มิฉะนั้นก็จะเรี่ยวแรงเกินไป แล้วจะไม่เห็นลงกา จะทะยานลิ่วเลยไปเลยมาไม่รู้แล้ว และ ห้ามอย่าไปดูอ่างน้ำส่วยดินและงมควักคนไปมาในนั้น ครั้นแล้วฤษีก็โคจรภิกขาจารณอุตตรกุรุทวีป.

แพ้ฤทธิ์

ท้าวสองพี่น้องทำตามสั่งแล้ว ท้าวหุนละมานพูดว่า ทำไมหนอ ฤษีจึงห้ามมิให้ไปที่อ่างน้ำส่วยดินของท่าน จะมีอะไรอยู่ในนั้นน่าไปดูให้เห็น ท้าวขวัญเท่าพ้าพร้อมใจด้วย

ว่าสมควรไปแอ่วหาผู้มีฤทธิ์สามารถเหาะไปลงกาได้มาช่วยอีกก่อน ท้าวพลิจันทร์เห็นด้วย และรัยอาสาไปทั่วชมพูทวีป ตีฆ้องร้องเรียกหาผู้มีฤทธิ์เดช ไปจนถึงเกาะดอนที่เคยรบกับท้าวสังคีพ ท้าวขวัญเท่าพ้าลูกนางกดตะราช ได้ยินเสียงท้าวพลิจันทร์ร้องประกาศ ได้ตะโกนตอบว่า อย่าว่าแต่ลงกาในมนุษย์เลย ถึงจะให้ไปชั้นอินทร์ชั้นพรหมก็ได้ นางกดตะราชประหลาดใจว่าลูกพูดกับใคร ออกไปดูเห็นท้าวพลิจันทร์น้องผัวลอยอยู่ในอากาศ จึงเล่าเรื่องให้ลูกทราบทั้งหมด ซึ่งลำดับวงศ์วานว่าท้าวพลิจันทร์เป็นน้องท้าวสังคีพ ท้าวสังคีพเป็นผัวของตน ครองเมืองกาสี มีลูกสองคนชื่อท้าวชาตะพญา และท้าวกัณหาพญา ท้าวสังคีพตายแล้วตนได้กับพญารามราช มีลูกคือท้าวขวัญเท่าพ้า ท้าวพลิจันทร์ได้ยินเสียงตะโกนยอก จึงลงไปในปราสาท เห็นนางกดตะราชอยู่ที่นั่น ทรายเรื่องแล้วก็ชวนไปหาพญารามราช ท้าวขวัญเท่าพ้าอุ้มแม่เหาะตามหลังอาไปยังเมืองอินทปัตถ์ ถึงสำนักศาลาของแห่งพญารามราช ท้าวพลิจันทร์บอกว่าได้ผู้รับอาสาแล้ว พญารามราชดีใจที่ได้ลูกอาสาและพบนางกดตะราช อีก ท้าวก็ "ขูขชมดมขม่อมมากนัก" ให้หานางแพงสีกับท้าวหุนละมานมา แนะนำให้รู้จักกัน และสั่งให้ท้าวขวัญเท่าพ้ากับท้าวหุนละมานไปสืบนางสีดาด้วยกัน.

อาสา

ท้าวหุนละมานยินดีรับอาสา แต่บอกว่าไม่รู้จักรูปร่างนางสีดา พญารามราชว่า มีแหวนซึ่งพญาราพณาสวรถอดจากนิ้วของนางปาพญาครุฑ ตกอยู่กลางบ่า ให้ท้าวหุนละมานใส่แหวนนั้นไว้ ถ้านางใดแลเห็นร้องไห้คิดถึงพญารามราช นางนั้นก็คือสีดา ท้าวหุนละมานว่าในการที่จะโจนทะยานขึ้นอากาศ ที่แรกจะได้อะไรเป็นที่ยัน เพราะถ้าทะยานถีบแผ่นดินก็จะถล่ม ถีบภูเขาก็จะทะลาย พญารามราชต้องนั่งตั้งหัวเข่าให้ลูกทั้งสองยัน พอลูกถีบทะยานขึ้นอากาศ พ่อก็ขมดินลงไปมิดคอ ผลุดขึ้นมาดูลูกไม่ทันได้เห็น เพราะปลิวลิ่วเร็วราวกะพ้าแลบแปลบเดียวหาย.

เหาะเกินลงกา

ท้าวทั้งสองไปพักตามเกาะดอนต่าง ๆ ในมหาสมุทร ได้พูดจาเกี้ยวเล่นกับเจ้าสาวชาวเกาะเป็นที่สบายใจ แต่ด้วยความร้อนใจอยากชักช้า พร้อมใจกันเข่งกำลังถีบทะยานตรงไปทิศลงกา ถึงเกาะดอนแห่งหนึ่งก็ลงดิน เดินไปพบอาศรมฤษีตาไฟซึ่งนั่งหลับตา

ต่างพากันไปที่อ่างกัมหน้าลงดูเกือบติดน้ำ เอาไม้ค้นหาในนั้นรอบ ๆ ว่าจะมีอะไรบ้าง ปลิงคู่หนึ่งตัวใหญ่เท่าลำตาลดีดขึ้นมาเกาะหน้าผากสองพี่น้องแน่น จะดึงทิ้งยิดเท่าไรไม่หลุด สองพี่น้องขยะแขยงทั้งเกลียดทั้งกลัว ทะยานขึ้นอากาศสูงตั้งร้อยโยชน์ ปลิงทั้งสองก็ไม่พ้นจากอ่าง และไม่หลุดจากหน้าผาก จนตัวยิดเล็กเย็นสายใยบัว แล้วมันก็ดึงดูดสองพี่น้องให้ตกลงมาติดปากอ่าง แม้จะทะยานขึ้นไปถึงไหนต่อไหน เวียนเขาสุเมรุตั้งสามรอบ ปลิงนั้นก็ไม่หลุด ยังดึงให้วกกลับมาติดที่ปากอ่างอีก พยายามจนเหนื่อยอ่อนหมดกำลัง ตราบเท่าฤษีกลับจากบิณฑบาตมาพบเข้า ก็ดุว่า พี่น้องนี่ว่ายากแท้ ห้ามแล้วไม่เชื่อฟังคำ จึงเย็นอย่างนี้ ให้ถ่มน้ำลายลูบที่ปากปลิง สองพี่น้องทำเช่นว่า ปลิงก็หลุดทันทีแต่นั้นมา ปลิงเกาะผู้ใดก็ให้เอาน้ำลายลูบทาปากปลิง จะหลุดไปเอง ฤษีเลี้ยงอาหารสองพี่น้องอิ่มหนำแล้ว ชี้ทางทิศที่จะไปลงกา และบอกว่า ฤทธิ์เดชที่ลดลงนั้น อีกเจ็ดวันจะคืนเข้าที่.

ย้อนทาง

สองพี่น้องลาฤษี ทะยานไปหนทิศซึ่ง
ทราบว่าเบื้นทางลงกา แต่เหนื่อยอ่อนมาก

กว่าปกติ เพราะกำลังฤทธิ์เสื่อมลง ไม่ทันพ้นมหาสมุทร ก็ตกลงทะเล ถูกปลาอานนท์สองตัวมาฮุบกิน ก็ดิ้นกะทุ้งพุ่งปลาแตกตายออกมาได้ เดินไปบนพื้นน้ำเหมือนบนแผ่นดิน ผ่านกลางเมืองนาค เดินทางเจ็ดวันถึงฝั่งเกาะลงกา.

ถวายแหวน

ท้าวหุนละมานจำแลงเป็นคนรูปทรงสวยงาม สองพี่น้องพากันไปแอ่วดูปราสาทนางสีดานอกเมืองทางทิศใต้ หาหลายวกหลายวนมิได้พบ จึงเข้าซุ่มในพุ่มไม้คอยฟังคนไปมาพูดกัน สาวใช้สีดาตักน้ำกลับมาผ่านทางนั้น ปรับทุกข์กันว่า มาอยู่ปราสาทนอกเมืองกับนางสีดานี่ ก็เปลี่ยวเปล่าเหงาใจยิ่งนัก เพราะไม่มีโอกาสเจรจาเกี้ยวเว้ากับบ่าวน้อยชายงามตามสนุกใจ สองพี่น้องได้ยินถนัดดังนั้น ก็ออกมาค่อย ๆ ย่องเดินตามหลังนางสาวใช้ นางทั้งสองพูดต่อไปว่า ทำอย่างไรดีหนอจึงจะได้เห็นผู้ชายสักครั้งหนึ่ง ถึงมิได้เย็นผัวเพียงเย็นชู้ก็ชื่นใจ พอขาดคำได้ยินเสียงไม้แห้งถูกเหยียบดังกรอบ เหลียวดูเห็นสองพี่น้อง ก็ร้องพร้อมกันว่า “โอย ๆ กูตายแล่ว ผู้ชายมาตามหลังฮาทั้งสองนี่เด” สองพี่น้องพูดเคาะ พลางเดินตามหลังจนถึง

บันไดปราสาทนางสิดา นางสิดาได้ยินเสียงผู้ชายพูดเกี้ยวกับสาวใช้ของตน จึงออกมาดูเห็นสองพี่น้องรูปงามเป็นผู้ดี แล้วเหลือบไปเห็นแหวนที่นิ้วหุนละมานจำได้ว่าของพญารามราช จึงถามถึงแหวนก่อนว่าได้มาจากไหน ท้าวหุนละมานว่าเป็นของพ่อชื่อพญารามราช นางสิดาก็ดีใจเต็มตื้น เรียกสองพี่น้องขึ้นปราสาททันที อุ้มท้าวหุนละมานใส่ตัก "จูบชมดมขม่อมมากนัก" แล้ว ถามถึงชื่ออีกคนหนึ่ง ท้าวหุนละมานว่า ชื่อท้าวขวัญเท่าฟ้าเป็นลูกพญารามราชเหมือนกันพ่อใช้ให้มาสืบดูแม่ ถ้ายังอยู่ดีจะยกกองทัพมารับไปเมื่อทราบข้อความที่นางสิดาต้องมาอยู่นอกเมืองแล้ว ก็พากันลาไปเยี่ยมเมืองลงกา "อันเต็มไปด้วยหญิงชายสาวย่าวห้าวม่ายชายโทน บ่อาจจักนับอ่านได้หั้นแล" พวกหญิงไม่เคยเห็นชายงามเหมือนสองพี่น้องนี้ "ก็มิใจปฏิพัทธ์ มักเข้าทั้งสองบ่อาจจักอิดอยู่ได้ บางผ่องไห้ บางผ่องหัว บางผ่องแล่นปะผัวหนีมา บางผ่องมือคัวเคียดอดท่าว บางผ่องมือชักน่าวมาชม เข้าอ้ายเฮยมาเฮียงโฮมทอดเนิ่งมาอิงหมอนเทิ่งหมอนลาย น่องนี้เหมือนดั่งควายอิดหญ่า บ่จวบฟ้าฝนลิน ก็ถ่อเล็มกินเผื่อนแดด บ่พบหญ้าแพดแคมบิ่งเฮย ฯลฯ"

เผาลงกา

สองพี่น้องเล่นชู้สู่สมชมสาวไทยเมืองลงกาเป็นที่เพลิดเพลินเจริญใจเจ็ดวันเจ็ดคืน จึงไปที่ข่วงคุ้มพญาราพณาสวร ร่ายมนตร์สะกดพญาราพณาสวรกับนางจันทาให้หลับสนิท แล้วจำแลงตัวเป็นแมลงวันเขียว บินเข้าไปที่ห้องพญาราพณาสวร ขอดผมพญากับนางจันทาให้แน่น ท้าวหุนละมานเขียนหนังสือสาปไว้ว่า ถ้าจะให้ผมหลุดจากกัน ให้นางจันทาเอามือสับหมากกอก* หัวพญาสามครั้ง แล้วท้าวหุนละมานกะซากหมอนหนุนที่พญาและนางจันทา หัวก็ตกโดนฟากดังลั่น สองผัวเมียสะดุ้งตื่นผุดลุกขึ้นรั้งผมกันไปมา ฉุดดึงเท่าไรก็ไม่หลุด ต่อแลเห็นหนังสือสาป พญาให้นางจันทาเอามือสับหมากกอกหัวสามที ผมจึงหลุดจากกัน ญาณวิเศษหูทิพย์ตาทิพย์ก็เสื่อมสิ้น.

สองพี่น้องนิรมิตเป็นลิงสองตัว ขดหางขึ้นเป็นแท่นนั่งสูงกว่าพญาราพณาสวร พญากริ้วโกรธนักตวาดสั่งให้ขับไปฆ่า พวกใน

---

* มะเหงก.

ปราสาทตั้งสามหมื่นกรูกันเข้าไปขับ ลิงทั้งสองโดดลงจากปราสาทนิรมิตเย็นลิงเย็นกังมาก - มายหลายหมื่น ส่งเสียงพลุกพล่านเต็มแน่นข่วงคุ้ม บ้างขึ้นไปกัดปลิดผลไม้ทุกต้นหล่นลงหมด บ้างไปกอดกุมปลุกปล้ำนางสาวชาวคุ้มทั้งลูกสาวพญา ยกเว้นนางสนมอันเย็นเมียพญาไม่แตะต้อง เพราะลิงกังเหล่านั้นกลัวบาปกรรมมิจฉาจาร พญาเห็นฝูงลิงทำเล่นยั่วยั่วต่อหน้ายิ่งโกรธเย็นไฟฟอน ให้พวกนายพรานเอาหน้าไม้ยิงลิงเหล่านั้น ซึ่งมิได้กล้ำกรายแม้สักปลายขน เหตุการณ์อันนี้เกิดแต่ในข่วงคุ้มพญาแห่งเดียวมิได้รู้ไปถึงท้อน เข้าอุปราชท้าวพิบพิและแสนเมืองท้าวอินทชิกับลูกหลานพญา ตลอดทั้งเสนามาตย์จึงไม่ทราบด้วย พญานิรมิตบ่วงบาศไปคล้องลิงสองพี่น้องได้ ลิงกังนอกนั้นอันตรธานหมด สั่งให้เอาไปฆ่าเสีย จะทำอย่างไร ๆ เอาตายศริขรรค์ชัยพั้น ก็โดดขึ้นไปขับเหนือสันดาบ เอาหอกแทง ก็เต้นขึ้นไปขับเหนือสันคันหอก เอาใส่ครกตำ ก็โจนขึ้นไปขับเหนือแม่ครก เงื้อไม้ค้อนทุบ ก็โผขึ้นไปขับหัวคน พอไม้ค้อนลงจะถึง ก็ถีบไปขับหัวคนอื่น ไม้ค้อนเลยทุบหัวคนเดิมเปรี้ยงใหญ่ เช่นนี้ไม้ค้อนมิได้ต้องตัวลิงเลย แต่ไพล่ถูกหัวคนแตกตายระเนระนาดเต็มข่วงคุ้ม เย็นอันสิ้นปัญญาที่จะฆ่าลิงนั้นได้ ลิงสองพี่น้องยอกว่า ถ้าจะให้ตายต้องเอาผ้าชุบน้ำมันยางมาพันตัว เอาไฟจุดเผาทั้งเป็น ครั้นพวกนั้นทำตามที่ว่า ลิงสองพี่น้องอันไฟไหม้ตัวลุกโชน เย็นเหมือนลูกไฟกาลมหิมา โดดขึ้นไปกลิ้งเกลือกบนหลังคาปราสาท และไปในที่ต่าง ๆ ไฟก็ไหม้ฮือโหมอยู่เจ็ดวันเจ็ดคืน เมืองลงกามอดเย็นเท่าหมด.

ไฟดวงน้อย

สองพี่น้องโดดลงมหาสมุทรตำน้ำให้ไฟดับ แต่ไฟคงติดปลายหางท้าวหุนละมาน กับที่ ผม หน้า ผาก ท้าว ขวัญ เท่าฟ้า คนละ หน่อย พร้อมกันทะยานไปอินทยิ์ตถ์ ลัดนิ้วมือเดียวก็ถึง เข้าไปหาพญารามราชซึ่งกำลังท้าวพระลักษณ์ ท้าวพลิจันทร์ นางแพงสี นางกดตะราช และม้ามณีกาย ประชุมกันพร้อมหน้า ชะเง้อคอยสองพี่น้องที่อาสาไป สองพี่น้องรายงานตามที่รู้เห็น และกิจการที่กระทำทุกอย่าง แล้วขอให้พญารามราชช่วยดับไฟที่ติดอยู่ พญารามราชกล่าวว่า “ดูราเจ้าลูกฮักทั้งสองพ่อเฮย เฮาพ่อจักกล่าวตามตำนานนิทานให่ลูกฮักทั้งสองฮู่แจ้งก่อนเนอ ผิว่าไฟไหม่เมืองใด ให้เอาน้ำเมืองนั้นมอด ให้ขัดขอด

โพยภัย เข็นโทษในเมืองใดให้ชำระในเมืองนั้นแล่ว จึงจักเข็นแหว่นแก้วหน่วยดีแลนา” สองพี่น้องก็กลับไปลงกาอีก ในเวลาอันรวดเร็วกว่าลัดนิ้วมือ เลื่อนลอยแอ่วดูในลงกาเห็นบ้านเมืองปราสาทราชฐาน กลับตั้งขึ้นงดงามเหมือนมิได้ถูกไฟไหม้ เลยไปปราสาทนางสีดา นางออกมานั่งเล่นที่ชานมน[๑] ปราสาทแลเห็นสองพี่น้องลอยเคว้งในอากาศ ก็ร้องเรียกให้ลงมาหาที่ชานมนนั้น สองพี่น้องเล่าเรื่องที่เผาเมืองลงกาและกลับไปหาพญาราม-ราช แจ้งเรื่องที่มาพบนางสีดาแล้วพญาราม-ราชให้มาเอาน้ำเมืองนี้ดับไฟ นางสีดาจึงเอาน้ำเต้ากุณฑีเทรดปลายหางหนุละมาน และหน้าผากท้าวขวัญเท่าพ้า ไฟดวงน้อยก็มอดหมด สองพี่น้องลากลับไปอินทปัตถ์.

แผนที่บ่อนดิน

พญารามราชพูดกะม้ามณีกายว่า เราควรริยกกองทัพไปลงกา แต่จะทำอย่างไร จึงจะมิให้พวกเราทั้งหมดล้มตายได้ ม้ามณีกายว่า เมื่อจะทำให้ลือชาปรากฏไปภายหน้าดังนั้น ชั้นแรกควรหยั่งน้ำข้ามไปด้วยดินเปล่า และมหาสมุทรนี้ก็มีบ่อน[๒] ดินพอหยั่งข้ามไปได้ขอให้สืบถามใครดูถึงบ่อนนั้น ท้าวพลิจันทร์เห็นว่า ท้าวสองพี่น้องเคยเที่ยวไปเที่ยวมาทางลงกา ชำนาญสู่ทางนั้น ควรให้ไปสืบมา พญารามราชเห็นด้วย สั่งให้ลูกทั้งสองไป ท้าวหนุละมานกับท้าวขวัญเท่าพ้าพากันไปตามเกาะดอนทวีปต่าง ๆ ถามใครต่อใครไม่ได้เรื่อง ล้วนแต่ซัดให้ไปถามผู้อื่น ๆ ต่อไป ตั้งแต่ถามนางเทพอิดาวิมานไม้กุ่มเทพอิดาวิมานไม้แคหิน ฤษีนั่งเข้าฌานจนขอมปลวกหุ้มมิดที่นั่งพิงต้นไม้นานจนลำต้นโย่งออกมาหุ้มตัว ในที่สุดซัดไปถามฤษีอีกตนหนึ่ง ซึ่งนั่งเข้าฌานอิงภูเขานานจนหินงอกออกมาคลุมทั้งตัว เมื่อต่อยก้อนหินออกแล้ว เห็นฤษีนั่งหลับตาอยู่ ท้าวหนุละมานถามว่า “เจ้าภูอยู่ในที่นี่ก็ยังอยู่แจ้งหนทางเมือเมืองลงกา มีน้ำอันตื้นพอหยั่งข่วมไปได้ก็ข่าลือ” ฤษีลืมตาขึ้นดูพลางตอบว่า เรานั่งอยู่แห่งเดียวนี้เย็นเวลาตั้งหมื่นกัลป์ ไม่ไปไหนเลยจนหินผางอกมาคลุมมิดตัวแล้วไฉนจะรู้จักทางน้ำตื้นไปลงกาล่ะ เราได้ยินว่ามีคัมภีร์เล่มหนึ่งอยู่ในท้องปลาอานนท์โพ้น ในนั้นบอกแผนที่ทางไว้บริบูรณ์ สองพี่น้องก็กราบลาฤษี แยกขนเอาก้อนหิน

---

๑ นอกชานรอบ ๆ.

๒ สถานที่.

ต่อให้มิคชิคตามเดิมแล้วตรงไปมหาสมุทรดำลงไปกันทะเลเที่ยวค้นดู พยปลาอานนท์ตัวใหญ่เท่าภูเขายาวตั้งหมื่นโยชน์ ก็พร้อมกันเข้าไปในปาก เอาหินเหล็กไฟต่อยจุดไส้ชุดเดินส่องดูเห็นคัมภีร์ในนั้นก็หยิบเอามา โดดผลุดออกจากปากขึ้นเหนือน้ำ ทะยานไปเมืองอินทปัตถ์มอบคัมภีร์นั้นแก่พญารามราช.

กรีธาทัพ

ม้ามณีกายแนะนำให้พญารามราช สั่งให้ลูกทั้งแปดในเมืองจันทบุรีศรีสัตตนาคมาช่วยกำลัง พญารามราชก็แผลงศรพาลูกมา เข็นอันได้พร้อมหน้าแล้ว สั่งพญามุนญีราชให้จัดทหาร พญามุนญีราชแต่งรี้พลได้แปดอักโขเภณีสมทบกับของเมืองกาสีเข็นเก้าอักโขเภณี พญารามราชสั่งท้าวหุนละมานและท้าวขวัญเท่าพ้ำ ให้นำกองทัพเลียบแคมมหาสมุทรฝั่งตะวันตกล่วงหน้าไปยังบ่อนน้ำตัน อันเข็นหนทางไปลงกาตามแผนที่ในคัมภีร์ ท้าวหุนละมานและท้าวขวัญเท่าพ้ำนิรมิตช้างเผือกฉัททันต์คนละตัว นำหน้ากองทัพไป กุมารทั้งแปดมีท้าวองคตเข็นต้น ก็นิรมิตช้างเผือกเข็นพาหนะขี่ตามเข็นกระบวนต่อ ท้าวพระลักษณ์และท้าวพลีจันทร์ขี่นช้างเผือกที่ตนต่างนิรมิต ตามกระบวนกุมาร พญารามราช พานางแพงสี และนางกดตะราช ขี่นม้ามณีกายเข็นกระบวนหลัง.

แจ้งข่าวศึก

ยาตรารี้พลพหลโยธาไปถึงแม่น้ำสายหนึ่งกว้างแปดวา ข้ามไปพักพลที่ฝั่งนอก พญารามราชแผลงยี่นศรสั่งให้เข็นทูตไปแจ้งแก่พญาราพณาสวรว่า บัดนี้เรายกกองทัพมาแล้วเพื่อรับนางสีดากลับ ถ้าพญาราพณาสวรส่งนางคืนก็เลิกแล้วต่อกัน หากมิฉะนั้นจะระดมกองทัพเข้าถึงลงกา ยี่นศรแล่นไปถึงลงกา ทักษิณเมืองเข็ดรอบเข้าไปสู่ปราสาทพญาราพณาสวร แจ้งเรื่องตามที่พญารามราชสั่งไป พญาราพณาสวรว่าให้พญารามราชยกพลมาตั้งบุญปางหลวงเล่นสนุกกันที่ลงกาเถิด ที่จะส่งนางสีดานั้นอย่าหวังเลย ยี่นศรก็นำคำตอบกลับไปยังพญารามราช.

ปรึกษาการสงคราม

พญาราพณาสวรให้ประชุมญาติวงศ์ คือเจ้าอุปราชท้าวพิบพิ และแสนเมืองท้าวอินทชิกับลูกหลาน พร้อมด้วยขุนเสนาทั้งห้า แจ้งข่าวการศึกตามประพฤติการณ์นั้น ถามว่าใครจะช่วยรบบ้าง ท้าวแสนเมืองอินทชิว่าควรส่งสีดาคืนเสียเถิด มิฉะนั้น จะเสียแม่ย้ำน้ำสาวพี่น้องญาติวงศ์หมด ท้าวเชฐกุมารลูก

คนใหญ่ก็พูดอย่างนั้น ขอตรวจดวงชาตาก่อนว่าครั้นพิจารณาเห็นชาตาเมือง และชาตาพี่ชายขาด ไม่มีที่อุปถัมภ์ก็ยอกให้ส่งสิดาคืนเสีย

พิบพีกับพวกถูกจับขว้าง

กุมารทั้งเก้าผู้ถูกนางสุคโท กับ ขุนเสนาแย้งเย็นเสียงเดียวกันว่าข้าศึกยังไม่ทันมา เย็นแต่ข่าวเท่านั้น ก็ริบส่งนางแก่เขาเย็นการกลัวตายมากนักไม่มีแววนักรบเลย ขอให้ดูกำลังข้าศึกก่อน พญาราพณาสวรชอบใจคำปรึกษาแย้งนั้น กวาดพวกก่อนราวกับไฟไหม้โลก ปราศเข้าจับแขนเจ้าอุปราชท้าวพิบพีและท้าวแสนเมืองอินทชิ กับ เชฐกุมารรวบขว้างออกไปนอกลงกา ท้าวทั้งสามปลิวไปตกที่ต้นทางทัพพญารามราช ตัวบี้กลงไปในดินจมถึงคอขึ้นไม่ได้ ลูกเมียท้าวทั้งสองตกใจกลัวอำนาจพญาราพณาสวร พากันลงสะเภาขัดข้าวของสะเบียงอาหารบรรทุกไปจากลงกา คือนางคำสิงเมียท้าวพิบพีกับลูกชื่อท้าวหารสะดวงและนางคำกลมเมียท้าวแสนเมืองอินทชิกับลูกชื่อท้าวพวงตาสาว.

ชิวหาลิ้นขาด

ขุนเสนาทั้งห้าอยากจะทดลองศิลปศาสตร์ที่ได้เรียนต่อพญาราพณาสวร ขุนชิวหาอาสาก่อน ไปนั่งที่ผั่งเกาะ เสกให้ลิ้นใหญ่สามวายาวแต่เกาะลงกาโค้งเย็นขัวไปจดถึงผั่งชมพูทวีป.

ฝ่ายพญารามราช เมื่อยืนศรแล่นกลับมาขอก ได้สั่งให้ยืนศรนั้นไปพาพญาครุฑผู้สหายมาช่วยรบอีก นางกดตะราชถามท้าวพลินทร์ถึงลูกสองคนที่เมืองกาสี คือ ท้าวชาตะพญาและท้าวกัณหาพญา ทราบว่ายังอยู่ดี ก็ให้พญารามราชใช้ยืนศรไปเอาตัวมาช่วย ครั้นแล้ว พญารามราชเคลื่อนพลต่อไป ท้าวสี่น้องคือ ท้าวหุนละมาน ท้าวขวัญเท่าพ้า ท้าวชาตะพญา ท้าวกัณหาพญาออกหน้าเย็นกระบวนต้น ท้าวพระลักษณ์ท้าวพลินทร์เย็นกระบวนกลาง พญารามราชกับนางแพงสินางกดตะราชขี่ม้ามณีกายเย็นกระบวนหลัง ถึงสถานที่ซึ่งคัมภีร์บอกว่าเย็นบ่อนน้ำตื้น ก็หยุดพักพลที่นั่น ท้าวสี่น้องเห็นขัวสะพานลิ่นขุนชิวหาทอดมายาวใหญ่น่าขึ้นเดิน ก็พาพลทหารต่ายไปตามขัว ขุนชิวหารู้สึกมีกองทหารขึ้นเหยียบย่ำลิ้นตน ก็พลิกลิ้น พวกเหล่านั้นตกพรูลงทะเลสิ้น ท้าวสี่น้องนิรมิตฝ่ามือใหญ่ กวาดเอาผู้คนขึ้นผั่งได้หมด แล้วดูสะพานเห็นเรียบร้อยเหมือนเก่า ท้าวหุนละมานพูดว่าขัวอันนี้ประหลาด

มาก ท้าวขวัญเท่าพ้าว่าทะไม่ใช่ขัวธรรมดา เสียแล้ว ทะมิใครบันดาลอิทธิฤทธิ์ทำมาและพลิกให้พวกเราตกทะเล ส่พี่น้องจำแลงเย็นแมลงวันเขียวบินไปตามขัว เร็วปรื่อพักเดียวถึงฝั่งลงกา เห็นขุนชิวหานั่งอ้าปากแลยลันพาดต่างขัวลืมตาโพลงโท่โล่ ส่พี่น้องถีบพร้อมกับถูโคนลันขาดตกน้ำ ขุนชิวหาคว้าขันมาต่อติดอย่างเก่า เหลียวดูไม่แลเห็นใครก็นั่งอ้าปากแลยลันทอดเฉยอยู่ ท้าวหุนละมานซ้ำถีบโคนลันขาดอีก ท้าวขวัญเท่าพ้าทะยานไปขับลันที่ขาดโยนพุ่งไปตกสุดมหาสมุทร ขุนชิวหาเอาลันต่อไม่ได้ ก็ลันใจตาย.

พิบพิกับพวกสมัคร

ส่พี่น้องกลับมาบอกพ่อ แล้วเตือนพวกรี้พลให้ระวังตัวของดีอย่าประมาท เพราะคนในลงกามิตบะเดชศิลปศาสตร์อาคมมาก เมื่อเดินไปตามริมมหาสมุทรฝั่งตะวันตก พบท้าวพิบพิ ท้าวอินทชิ กับท้าวเชฐกุมาร ขมลงใต้ดินโผล่เหลือเพียงคอ ซักถามทราบเรื่องแล้วช่วยกันดึงตัวขึ้นมา พาไปหาพญารามราช ไต่สวนเหตุการณ์ทราบว่าเย็นพวกญาติทั้งนั้น จึงบอกให้รู้ทั่วกันว่าท้าวพิบพิและท้าวอินทชิก็เย็นน้องพญารามราชด้วย และท้าวเชฐกุมารลูกนางนันทาผู้พี่หญิง ก็เย็นหลาน ท้าวทั้งสามขอสมัครไปในกองทัพพญารามราช ขณะนั้นสะเภาลูกเมียสองท้าวซึ่งออกจากลงกาก็มาถึงที่นั้น ท้าวทั้งสามพาขึ้นไปหาพญารามราช พญามีความยินดีมากที่ลูกเมียเขากลับมาประสพหน้ากัน และพูดว่าคนในลงกา ใคร ๆ ก็ตามเมื่อมาสามิภักดิ์รับเลี้ยงทั้งนั้น แล้วสั่งท้าวหุนละมานให้พาน้องทั้งสามไปหาบ่อน้ำตันตามคัมภีร์นั้นบอก.

จองขัว

ส่พี่น้องไปแล้วกลับมาบอกว่า พบบ่อน้ำเล็กน้ำตันเพียงหัวเข่า กว้างราวแปดวา เย็นที่ราย แต่คนที่จะเดินข้ามลุยไป ย่อมลำบากเมื่อยล้าแข้งเข่าเพราะทางไกลด้วย อาจล้มเจ็บตายลง ขออาสาจองขัวให้ไพร่พลไปโดยสะดวก พญารามราชอนุญาต ส่พี่น้องไปถอนไม้ยางบกเย็นเขื่อน ขนโห่งหินถมตลอดไปถึงฝั่งลงกา สิ้นเวลาสามวันสามคืน.

ธิดานาคพังขัว

ลูกสาวพญานาคบัตตะลุม ส่คนพี่น้องคนที่หนึ่งชื่อนางมัจฉา คนที่สองจำปาดอกแก้ว คนที่สามผ่านแผ้วดอกคำ คนที่สี่คำตันอุ่นหล้า ขึ้นมาเล่นน้ำกับบริวารถึงขัวหินที่สร้างใหม่ทอดขวางทาง ก็ให้บริวารพังหินให้เบิดช่องประมาณโยชน์หนึ่ง ส่พี่น้องซึ่งทำ

ขัวถึงลงกาแล้ว ย้อนกลับมาเห็นทะลายเช่น นั้น ก็ขนหินมาถม นางลูกนาคก็ทะลายอีก เช่นนี้เยื้นหลายครั้ง เกิดประหลาดใจก็พากัน โดดน้ำลงไปพิจารณา เห็นนางทั้งสี่กำลังยง การให้บริวารพังหิน กรากเข้าไปถามด้วย ความโกรธ นางสาวทั้งสี่ว่ามาแต่เมืองแม่ ม่าย เพื่อหาผัว เรามาพบกันแล้วจงมาชื่นชม กันเถิด สี่พี่น้องหายโกรธเหมือนปลิดทิ้ง ต่างเข้าชมเชยกันคนละคู่ ท้าวหุนละมานกับ นางมัจฉา ท้าวขวัญเท่าพ้ากับนางจำปาดอก แก้ว ท้าวชาตะพญากับนางผ่านแผ้วดอกคำ ท้าวกัณหาพญากับนางคำตันอุ่นหล้า เยื้นที่ ยินดีปรีดาทั่วกัน นางทั้งสี่ถามชื่อผัวของตน แล้ว ต่างก็ไปยังที่ของตน.

นางทั้งสี่ตั้งครรภ์ได้สิบเดือน คลอดลูก เยื้นชายทั้งนั้น ลูกนางมัจฉาชื่อท้าววลุยิ ลูกนางจำปาดอกแก้วชื่อท้าวอัคคิทะนา ลูก นางผ่านแผ้วดอกคำชื่อท้าวคำภาแก่กล้า ลูก นางคำตันอุ่นหล้าชื่อท้ายอดพ้าครองสวรรค์ ต่างบอกชื่อพ่อให้ลูกจำไว้ทุกคน.

พยุหยาตรา

สี่พี่น้องขึ้นมาถมหินที่ช่องโหว่เรียบร้อย แล้ว ไปยอกพญารามราช พยุหโยธาก็ เคลื่อนไปยนขัวนั้น กระบวนที่หนึ่งคือสี่พี่น้อง มีท้าวหุนละมานเยื้นต้น กระบวนที่สองแปด กุมาร มีท้าวองคตเยื้นต้น กระบวนที่สาม ท้าวพระลักษณ์กับท้าวพลิจันทร์ กระบวนที่สี่ ท้าวพิบพิท้าวอินทชิกับท้าวเชฐกุมาร กระบวน ที่ห้านางแพงสีนางกดตะราชม้ามณีกาย กระ บวนที่หก พญารามราชกับพญาครุฑผู้สหาย ยาตราไปสามเดือนจึงถึงฝั่งลงกา พักพลอยู่ ห่างจากเมืองพันวา ด้านทิศตะวันตก ท้าวหุน-ละมานนิรมิตสำนักศาลาจอดสามหลัง ให้เยื้นที่ อยู่รวมเยื้นสามพวก คือ พญารามราชท้าว พระลักษณ์ และ ท้าวพลิจันทร์พญาครุฑหลัง หนึ่ง กุมารสิบสองคนมีท้าวหุนละมานเยื้นต้น หลังหนึ่ง ท้าวพิบพิท้าวอินทชิท้าวเชฐกุมาร หลังหนึ่ง แล้วนิรมิตรั้วเวียงค่ายคูประตูหอ รบที่อยู่ที่นอนพลโยธาทั้งเก้าอักโขเภณี.

ประกาศสงคราม

พญารามราชสั่นขึ้นครไปยอกพญาราพ-ณาสวรว่า เจ้าแม่ทัพสิบหกพระองค์ยกพหลพล โยธาเก้าอักโขเภณี มาตั้งขุญปางหลวงกับ ท่านในลงกานี้ ให้ท่านส่งนางสีดาเสียเถิด พญาราพณาสวรว่ารบกันเถิด อย่ารับนางสีดา เลย และขอให้เริ่มรบกันแต่บัดนี้ไป ขึ้นคร กลับไปแจ้งแก่พญารามราช ฝ่ายพญาราพ-ณาสวรเมื่อทราบว่า พญารามราชยกทัพมา

ถึงเกาะลงกา เกรงว่าจะชะโมยนางสีดาไปเสีย จึงให้รับนางสีดามาอยู่ในปราสาทนางจันทา แล้วยกขุนเมืองจันทร์ให้ประลองศิลปศาสตร์.

นางลอย

ขุนเมืองจันทร์ผู้เรียนกถาเสกต้นกล้วยเป็นคน จึงเสกต้นกล้วยเป็นรูปนางสีดาเหมือนทุกอย่าง ให้คนหามเป็นผีป่าวร้องไปทั่วทิศ ว่านางสีดากลั้นใจตายแล้ว พญาราพณาสวรให้เอาศพไปทิ้งน้ำ ขุนเมืองจันทร์ลอยต้นกล้วยรูปนางสีดาลงที่ฝั่งสมุทร ให้ไปติดที่ค่ายพญารามราช พวกในค่ายโจษกันเซ็งแซ่ว่าซากศพใครลอยมาติดอยู่ที่ท่าน้ำ พญารามราชให้ท้าวหุนละมานไปดู ท้าวหุนละมานกับท้าวขวัญเท่าพ้ำไปที่ท่า พิจารณาขอนผีอันนั้นก็ตกใจ พูดแก่กันว่า นี่ศพนางสีดาชะรอยว่าตายแล้ว เขาทิ้งน้ำมาให้เราเห็น จะได้เลิกทัพกลับ สองพี่น้องก็หามซากผีนั้นไปยังสำนักศาลายอดพญารามราช ท้าวออกมาดูเห็นศพนางสีดา ก็ผวาวิ่งเข้าประคองร้องไห้ไม่เป็นสมฤดี ท้าวเชฐกุมารได้ยินเสียงเซ็งแซ่ก็วิ่งมาดูบ้าง พิจารณาถี่ถ้วนแล้วยอกว่าขอนผีนั้นไม่ใช่ศพนางสีดา เป็นหยวกกล้วยที่ขุนเมืองจันทร์เสกมาให้เราหลง ได้เคยยอกถึงฤทธิ์เดชพวกขุนเสนาแก่พวกเจ้ากุมารแล้ว นอกนั้นพญาราพณาสวรมิอนุศิลป์ และกายกายสิทธิ์วิเศษถือมาพร้อมกับเวลาคลอด อนุศิลป์ชื่อว่าโมกขศักดิ์สิปยา ยิงถูกผู้ใด ถ้าหารากไม้ว่านยาแก้ไม่ทันในวันนั้นก็ตาย และขุนเสนาชื่อนั้น ๆ มิฤทธิ์เดชเป็นอย่างนั้น ๆ คนสุดท้ายคือขุนชิวหา ตายเสียแล้วเพราะลิ้นขาด พญารามราชหายโศก ดีใจมิใช่ศพนางสีดา ให้ท้าวหุนละมานเอาท่อนหยวกกล้วยนั้นไปทิ้งน้ำเสีย.

ประเดิมศึกลงกา

พญาราพณาสวรสั่งให้ขุนเสนานำพลออกไปรบ ขุนเมืองซ้ายผู้รู้เวทเสกหินเป็นค่ายคูรั้วเวียง ยกทัพไปท่ามกลางสมรภูมิ ยิงสินาคน้ำหมอกและหน้าไม้ยิงไฟ ไปตกที่ค่ายพญารามราชเป็นห่าฝน พญารามราชให้ท้าวหุนละมานออกรบ นายกองทั้งสองฝ่ายถามชื่อกันและกันแล้ว เข้ารบกัน ท้าวหุนละมานชิงค้อนตะบองได้ ฟาดหัวขุนเมืองซ้ายแตกกระจายตาย.

พญาราพณาสวรให้ขุนเมืองขวาออกรบ ขุนเมืองขวาผู้ชำนาญเวทเสกไม้อ้อไม้เลาเป็นลำตาล พญารามราชให้ท้าวขวัญเท่าพ้ำรบเมื่อทรายชื่อทั้งสองฝ่ายแล้วรบกันหลายพัก

ท้าวขวัญเท่าพ้านิรมิตผ้ามือใหญ่เท่าภูเขา จับขุนเมืองขวากัยช้างพาหนะบิยขยี้แหลกเบ็นผงตาย.

พญาราพณาสวรจัดขุนเมืองจันทร์ และขุนเมืองกลางออกต่อสู้ ขุนเสนาทั้งสองยกกองทหารไปถึงสนามรบเก็บเอากะดูกขุนเมืองขวาและขุนเมืองซ้าย ทำพิธีเสกเป่าจนกลับมีชีวิตขึ้นมา พญารามราชให้แม่ลูก คือ นางกดตะราช ท้าวชาตะพญา ท้าวกัณหาพญา ออกไปรบพร้อมด้วยท้าวพลีจันทร์ ขุนเมืองซ้ายเสกโห่งน่หินทิ้งอ้อมล้อมรีพลเบ็นรั้วค่าย ท้าวพลีจันทร์เอากำบันติเวียงหินพังทับไพร่พลขุนเสนาเมืองลงกาลัมตายก่ายกองขุนเมืองขวาเสกไม้อ้อไม้เลาเบ็นต้นตาลขึ้นล้อมเบ็นค่าย นางกดตะราชนิรมิตขวานใหญ่ไปตัดต้นตาลล้มหมด ขุนกลางเมืองเสกเครื่อเขาเบ็นงูและซ้ำเรียกงูขรรดามิในชมพูทวิปมาทั้งสิ้น ท้าวชาตะพญานิรมิตเบ็นพญาครุฑบินมิดมาในอากาศ ฉวยฉาบงูจิกกินเบ็นเหยื่อพวกงูเหล่านั้นตกใจกลัว ก็เลอยหนีหายไป ขุนเมืองจันทร์เสกหยวกกล้วยเบ็นรูปนางสิดาบังคับให้วิ่งร้องไห้เข้าไปหาท้าวพลีจันทร์ ว่าพญาราพณาสวรไล่ฆ่าพ้น หนีมา ขอให้พาไปหาพญารามราช ท้าวกัณหาพญานิรมิตเบ็นรูปพญารามราช แล่นไปจับนางสิดาพุ่งข้ามหัวขุนเมืองจันทร์ไป ขุนนั้นก็เสือมอาคมทันทีขุนทั้งสี่ทำอะไรไม่ได้ก็เดือดดาลมุทะลุ ต้อนฝูงพลออกประจัญบานท้าวทั้งสี่ ขุนเมืองจันทร์ถูกท้าวชาตะพญากับท้าวกัณหาพญาฆ่า นางกดตะราชฆ่าขุนเมืองกลาง ท้าวชาตะพญายกกำบันต่อยหัวขุนเมืองขวาแตกละเอียดตาย ขุนเมืองซ้ายถลาเข้าไปจวกท้าวกัณหาพญาด้วยหอก ท้าวเอาขอช้างบัดหอกกะเด็นไปซ้ำตีหัวขุนเมืองซ้ายแตกพร้อมกับหัวช้างที่ขุนขี่แตกตายด้วย พวกพลเห็นนายตายก็แตกตื่นหนีเข้าเมือง ท้าวทั้งสี่ยกทัพกลับค่าย.

ลักพระรามไปบาดาล

พญารามราชถามท้าวเชฐกุมาร ได้ความว่าขุนเสนาทั้งสี่ตายแล้ว ก็หมดขุนแม่ทัพ มีแต่เก้ากุมารลูกนางสุดโททรงฤทธานุภาพมาก ถ้าสิ้นเก้ากุมารแล้ว ก็เหลือแต่ตัวพญาราพณาสวร ท้าวเชฐกุมารขอให้ท้าวพิบพิพิจารณาชาตาพญารามราชก่อน ท้าวพิบพิตรวจดูหยา (โหรา) ถี่ถ้วนแล้ว ทำนายเคราะห์พญารามราชจักเข้าฆาตในคืนวันนี้ ถึงต้องพันอนาการขอคา โซ่ตรวน บ่มิ ระถูกขังในคอกเหล็ก เมื่อพ้นคืนนี้แล้ว ก็หมดเคราะห์ ระประสพลาภที่หาย คือ ได้นางสิดา

คืน ขอให้พวกทแกล้วทหาร จงพิทักษ์รักษาพญารามราชโดยกวดขัน.

พญารามราชใหหายวาย เร่งให้ประชุมพวกผู้ใหญ่นายกองมาบอกคำทำนายหูยา สั่งให้จัดการทุกช่องล้อมวง สิบสองกุมารกะเกณฑ์ผู้พิทักษ์รักษา ตนเองระลาดตระเวนในอากาศ ให้ม้ามณีกาย และ ท้าวพระลักษณ์ ท้าวพลิจันทร์ นางกดตะราช พญาครุฑ รับหน้าที่ทางแผ่นดิน เผ้าคุ้มครองศาลจอด ม้ามณีกายกล่าวว่า “ข่าแก่เจ้าทังหลาย ผิว่าตามดังข่าคะนิงคูนำ แม่นว่าพิทักษ์รักษาก็คือกัน บ่รักษาก็คือกัน เหตุว่าบุรพเวรกรรมพญารามราชก็จักมาฮอดมาเถิงในคืนวันนี้และ เฮาทังหลายจ่งพากันรักษาตามกาละไปก่อนเทิ่น” แต่แล้วก็ทำการอยู่ยามตามกฎหมายกะเกณฑ์นั้น.

กล่าวถึงพญานาคบ่ดตะลุมในพื้นน้ำใกล้ลงกา ได้ยินเสียงศิลป์ศรเปรี้ยงปร้างกัมปนาทเย็นที่รำคาญนัก ขึ้นมาจากพื้นน้ำดูตามแตมฝั้ง เห็นผู้คนโยธาทหารล้นล้าม มีพญารามราชขัญชาทัพนั่งเด่นอยู่ คิดว่าท้าวคนดิบตนนี้ยกพลเข้าบุกรุกในเกาะ ทำการรบพุ่งอึงมี่ไม่สร่างเสียง ถ้าเอาไปฆ่าเสียคนเดียวคงสงบ จึงร่ายมนตร์กำยังตัวเข้าไปกลางค่าย เผอิญแม่ทัพนายกองง่วงโงกหลับสนิท ก็ตรงไปจับพญารามราชมัด พญารามราชเรียกใครต่อใครช่วยก็ไม่มีใครรู้สึก พญาบ่ดตะลุมฉุดตัวพญารามราชถูลู่ถูกังลงไปในยาดาล ใส่คอกเหล็กไว้ในข่วงคุ้มของตน บอกให้พวกสองคนไปเอาน้ำพิษสำหรับคนดิบกินตายในเมืองมนุษย์โพ้น เพื่อให้พญารามราชกิน.

นางกดตะราช กับ นางแพงสี่ซึ่งนอนอยู่ใกล้พญารามราชทั้งสองข้าง ตื่นขึ้นมาไม่เห็นผัว ก็ตกใจปลุกพวกพ้องลุกขึ้นค้นหากันเป็นจ้าละหวั่น ท้าวพิบพิว่าอย่าหาทีเลย พญาบ่ดตะลุมมาลักเอาไปยาดาล ยังไม่ทันตายดอก ให้ใครริบตามลงไป แม่ทัพนายกองปรึกษากัน ตกลงให้สี่พี่น้อง คือ ท้าวหุนละมาน ท้าวขวัญเท่าพ้า ท้าวชาตะพญา และท้าวกัณหาพญาลงไป สี่พี่น้องถามท้าวพิบพิหมอหูยาถึงทางที่จะลงไป ท้าวพิบพิบอกให้ไปหาสระบัวผั้งตะวันตก เด็ดก้านบัวดอกใหญ่ที่สุด แล้วลงไปตามรูก้านนั้น สี่พี่น้องไปได้ถึงยาดาล เห็นชายสองคนหิ้วน้ำมาถามว่าจะไปไหน ชายนั้นบอกว่าจะเอาไปให้พญารามราชกิน ครั้นสี่พี่น้องซักถามความอื่น ๆ ทราบตลอดแล้ว ก็แกล้งหาเหตุวิวาท

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร วังท่าพระ

ขับชาย สอง คน นั้นขี่ด้วย ฝ่ามือ อัน นิรมิตให้ ใหญ่ ทำแลงตัวเย็นแมลงวันเขียวบินไปหา ที่พญารามราชทั่วทุกแห่ง จนไปถึงข่วงคุ้ม พญายักตะลุมที่นั้น เห็นพญารามราชนั่งร้อง ให้อยู่ในคอกเหล็ก ก็กลับรูปอย่างเดิม พัง คอกเหล็กนั้นทะลาย ท้าวหุนละมานนิรมิตสุ่ม เหล็กโยนไปครอบพญายักตะลุมไว้ แล้วช่วย กันอุ้มพญารามราช ทะยานไป พัก ที่โพน ทราย แห่งหนึ่ง.

พญา ยักตะลุม ถูก ครอบ อยู่ในสุ่ม เหล็ก ออกไม่ได้ ก็ร้องขอกนางเผาทัยพาผู้เย็นเมีย ให้ช่วย นางโยกเท่าไรสุ่มมิได้เขยื้อน ก็วิ่ง ไปหาท้าววลุยิ ท้าวอัคคิทะนา ท้าวคำภาแก่ กล้า ท้าวยอดฟ้าครองสวรรค์ ร้องเรียกให้ ไปช่วยตา ท้าวทั้งสี่พร้อมกันไปยกสุ่มเหล็ก ขึ้นเขาหิว เมื่อทราบว่าเย็นเพราะมิใครคน หนึ่งลงมาช่วยคนดิบในคอกเหล็ก จึงเสกสุ่ม เหล็กนั้นให้เย็นคน เอาหัวใจไปร้อยไว้เหนือ คอยเขาคิชฌกูฏ สั่งให้ไปตามผู้ที่ลักเอาคน กิบหนีไป รูปคนปรากไปถึงท้าวทั้งสี่ เข้ากอด รวบท้าวหุนละมานรัดแน่น ท้าวขับรูปคนนั้นบิด แขนขว้างไปลิบลับ แต่หัวใจห้อยอยู่เหนือคอย คิชฌกูฏ เย็นแสงตามมาหา จึงกลับเย็นคน ตามเดิม เข้ากอดปล้ำทุบท้าวขวัญเท่าฟ้า ท้าวขับบิดขยี้แหลกปาไปไกลแล้ว กลับเย็น ขึ้นมาติต่อยกับท้าวอื่น ๆ เปลี่ยนตัวกันจน ครบสี่ ท้าวหุนละมานสังเกตทราบเหตุแล้ว ก็นิรมิตแขนยาวไปดึงหัวใจที่ตอยคิชฌกูฏบิดขี้ ละเอียด รูปคนจึงตายไม่คืนมาอีก ท้าววลุยิ กับพี่น้องเห็นรูปคนหายไป จึงพากันตาม พบ ท้าวหุนละมานเย็นต้นที่โพนทราย ต่างเข้ารบ กันเย็นคู่ ๆ อนุศิลป์พวกท้าววลุยิยิงไข่เย็นข้าว ตอกดอกไม้บูชา ฝ่ายพวกท้าวหุนละมานยิง มาเย็นขนมนมเนย เมื่อซักถามได้ความว่า ต่างเย็นลูกพ่อกันก็ดีใจ ท้าววลุยิขอเชิญทั้ง หมดไปข่วงคุ้มของตน นิรมิตปราสาทหลัง ใหญ่ เชิญท้าวขู้และท้าวพ่อนั่ง สี่พี่น้องยก เสาทั้งสี่ทะยานไปหยุดในชานมนปราสาทพญา ยักตะลุม ท้าวทั้งห้าออกจากปราสาทเข้าไป หา พญายักตะลุมรู้สึกกลัวโทษผิด ที่เอา พญารามราชใส่คอกขัง หลบไปนั่งเข้าพวก หลาน ท้าวลุยิยอกประวัติอันเกี่ยวเย็นญาติ วงศ์ ซึ่งพญารามราชก็เย็นขู้ของตน พญา รามราชกับพญายักตะลุมปราศรัยกันฉันทมิตร สหายเย็นอันดี ท้าววลุยิให้เชิญแม่ทั้งสี่มาหา พ่อ ต่างมีความชื่นชมยินดีเย็นสมาคมญาติ หมู่ใหญ่ พญารามราชลาพญายักตะลุมกลับ ค่าย ท้าวหลานขู้ทั้งสี่ออาสาไปด้วย แต่

พญารามราชให้อยู่รักษาเมืองขาดาลก่อน เมื่อทำเข็นทะเรียกขึ้นไป.

สงครามครั้งที่สอง

พญาราพณาสวรแต่งให้เก้ากุมารผู้ลูกออกไปรบคราวละราย ซึ่งพญารามราชให้ลูกหลานต่อสู้คราวละคน คือ

ท้าวทองคำ ฝ่ายลงกา รบกับท้าวองคต ถูกแทงด้วยมิคทิพย์ถึงหัวใจ.

ท้าวดำกา ฝ่ายลงกา รบกับท้าววรยศ แผลงยืนศรไป ท้าววรยศเอาดาบศริขรรค์ชัยขัดเต็มกำลัง ยืนศรสะท้อนกลับต้องเข้าของเอง.

ท้าวหล้าสร้อย ฝ่ายลงกา รบกับท้าวทศกัณฐ์ ท้าวหล้าสร้อยด่าไม่หยุดปาก ถูกท้าวทศกัณฐ์ยิงอนุศิลป์เข้าปากทะลุกำดัน.

ท้าวอ่อยร้อยคำชาว ฝ่ายลงกา รบกับพันลูกท้าว ถูกขอสับหน้าผากแยะถึงต้นคอ.

ท้าวตาขาวดอกฝ้าย ฝ่ายลงกา รบกับท้าวห้าวหัวเสือ ถูกลูกศรเสียบปากทะลุออกต้นคอ.

ท้าวพ่ายหลายเมือง ฝ่ายลงกา รบกับท้าวไหมคำเผือผัน แกว่งค้อนตะบองตี ท้าวไหมคำแย่งเอามาได้ ก็ตีหัวท้าวพ่ายแตกละเอียด.

ท้าวคำเหลืองลอดเข้า ฝ่ายลงกา รบกับท้าวจัณฑประโชต ถูกฟันแขนขาด.

ท้าวขวัญเท่าเมืองพรหม ฝ่ายลงกา รบกับท้าวทิพโสตใสแสง ถูกง้วงด้วยขอช้างหัวฉีก.

ท้าวกลิ้งกลมหมากแปย ฝ่ายลงกา รบกับท้าวหุนละมาน ถูกแทงด้วยตาบทิพย์ทะลุสันหลัง.

เก้ากุมารถูกอาวุธสาหัส ริบเข้าเมืองไปหาแม่เลี้ยน้ำยาทิพย์ทาหูงมูกปากและถันแม่แล้ว ก็หายทันที ไม่มีบาดแผลเลย.

ตะวันสามดวง

รุ่งขึ้น พญาราพณาสวรนิรมิตตัวใหญ่สูงเท่าเขายุคันธร เพ่งดูกำลังในค่ายพญารามราช ผู้คนในค่ายเห็นดวงตาพญาราพณาสวรอันใหญ่สว่างจ้าดังดวงอาทิตย์ ก็ตื่นเต้นเลื่องลือกันว่าตะวันขึ้นสามดวง ท้าวพิบพิว่าตะวันมีหน่วยเดียวเท่านั้น อีกสองหน่วยเป็นดวงตาพญาราพณาสวร พญารามราชปรึกษาการที่จะทำอย่างไร ม้ามณีกายว่าอายุพญาราพณาสวรยังไม่ถึงขีด พญารามราชอย่าเพ่อยิงยืนศรให้ถูกตัวเสียเวลาเปล่า เพียงแต่ยิงเย้าให้ยืนศรไล่เล่นสนุก ท้าวองคตก็นิรมิตตัวใหญ่สูงเทียมพญาราพณาสวร ให้พญารามราชขี่

บ่า พญารามราชแผลงศรสั่งให้ไล่หยอกเล่น พญาราพณาสวรเห็นศรพุ่งเข้ามาก็ถอยหลบ ศรไล่ตามกะชั้นชิดเข้าไปทำท่าจะถูก พญาทะยานถอยปรูด ๆ โดดตูมลงมหาสมุทร คำผุดขึ้นไปหลบแอบอยู่หลังข้างมโนศิลาเชิงเขาสุเมรุ ศรเวียนกลับลงกา เข้าไล่เก้ากุมารลูกนางสุดโท กุมารทั้งเก้าหลบศรทะยานแยกกันไปคนละทิศละทาง ลูกศรกลับมาเข้าแล่งตามเดิม.

สงครามครั้งที่สาม

ต้องโมกขศักดิ์

ท้าวเชฐกุมารบอกพญารามราชว่า ต่อนี้พญาราพณาสวรจะยิงธนูศิลป์มาที่เราแน่ ธนูศิลป์นั้นชื่อโมกขศักดิ์ เย็นกายสิทธิร้ายแรงมาก แต่ถูกใครถ้าใส่ยาเสียวันนั้นก็หาย ยานั้นมีสามสิ่งคือ สมุนไพรในเขาคันธมาทน์ มูลโคอุสุภราช และหัวหมอนพญากาลนาค และถ้าเราจะฆ่าพญาราพณาสวร ต้องใช้ยืนศรแก้วิเชียรเพชรใต้มหาสมุทรขึ้นมายิง.

ฝ่ายพญาราพณาสวรหนีศรไปหลบอยู่เชิงเขาสุเมรุ คิดถึงเมียเย็นกำลัง กลัวพญารามราชจะกวาดต้อนเอาไปหมด ริบทะยานมาลงกา เห็นนางจันทาและนางสีดายังอยู่ดี ก็มีใจอันชื่นชมยินดีมากนักหนาแล เก้ากุมารกลับมาถึงด้วยกัน รุ่งขึ้นพญาราพณาสวรยกทัพไปเอง พร้อมด้วยเก้ากุมารและนางสุดโท ยิงสินาดหน้าไม้ขึ้นไฟเข้าค่ายพญารามราช ก็กก้องกัมปนาทดังแผ่นดินจะถล่มทะลายลง.

ทางพญารามราชก็ยาตราพยุหโยธาทั้งเก้าอักโขเภณี พร้อมด้วยท้าวพญาแม่ทัพนายกองออกมาหมด.

ท้าวทองคำ ท้าวดำกา ท้าวหล้าสร้อย ท้าวอ่อยร้อยคำชาว ฝ่ายลงกา ต้อนพลตรงเข้ามา ท้าวองคต ท้าววรยศ ท้าวทศกัณฐ์ พันลูกท้าว ไสช้างเข้ารับ ท้าวองคตแกว่งหอกจวกอกท้าวทองคำทะลุหลัง ท้าวกลับไปเลียอวัยวะแม่หายแล้วมารบอีก ท้าววรยศแกว่งดาบศริชรรค์ชัยฟันแขนท้าวดำกาขาดกะเด็น แต่ครู่เดียวก็หายติดสนิทดีเพราะไปเลียอวัยวะแม่ ท้าวหล้าสร้อย ถูกท้าวทศกัณฐ์ติดด้วยขอช้างตัวแตกเข็นสองเสี่ยง พันลูกท้าวเอาขอช้างสับหัวท้าวอ่อยร้อยคำชาวแยะออกเข็นสองซีก ต่างไปเลียอวัยวะแม่หายขาดเจียสิ้น.

ท้าวตาขาวดอกผ้าย ท้าวพ่ายหลายเมือง ท้าวคำเหลืองลอดเข้า ท้าวขวัญเท่าเมืองพรหม ท้าวกลิ้งกลมหมากแปย ห้าพี่น้องฝ่ายลงกาขับพลถลาเข้ามา ท้าวห้าวหัวเสือ

ท้าวไหมคำเผือผัน ท้าวจณฑประโชติ ท้าวทิพโสตใสแสง ท้าวหุนละมานถลันเข้ารับพวกผ่ายลงกาถูกศัสตราวุธบาดเจ็บสาหัสทุกคน แต่แล้วก็หายทันที เพราะได้เลียอวัยวะแม่.

เก้ากุมารหายบาดเจ็บแล้ว กลับมารบอีก ท้าวหุนละมานประหลาดใจ ถามท้าวเชฐกุมาร ทราบว่ามารตาเก้ากุมาร มีอวัยวะเบื้นยาทิพย์ทางตาหูจมูกปาก จึงนิรมิตตนเบื้นรูปเก้ากุมารนั้น ไปเลียที่อวัยวะนางสุดโท แล้วเสกเส้นขนอัดตาหูปากจมูกแทรกถันทั้งคู่ ป้องกันมิให้น้ำไหลออกมาเบื้นว่านยา แล้วกลับมากองทัพ นิรมิตเบื้นหอกเก้าอันพุ่งไปปักเก้ากุมาร เมื่อดูดน้ำว่านยาไม่ออกจากอวัยวะแม่ตนแล้ว เก้ากุมารก็ตายหมด.

พญาราพณาสวรเคียดแค้นอย่างดุเดือดฉวยธนูศิลย์โมกขศักดิ์แผลงไป เสียงสะเทือนสะท้านทั่วชมพูทวีป ม้ามณีกายเห็นยืนศรพุ่งเบื้นเปลวไฟวู่เข้ามา จึงบอกให้พญารามราชให้ยื่นเท้าไปรับยอมต้องศร บุรพกรรมตอนนี้จะได้หมด พญารามราชทำตามนั้น ยืนศรแทงพื้นดินออกหลังดิน สันศรเบื้องต่ำปักลงดินออกราก ตัวศรหมุนทะลวงควงคว้านรอย ๆ ตัว ยังเกิดทุกขเวทนาแสนสาหัส พญารามราชครวญครางเรียกท้าวหุนละมานให้ช่วย ท้าวหุนละมานโดดทะยานไปเขาคันธมาทน์ เรียกสมุนไพร เสียงขานรับทั่วเขาไม่รู้ว่าต้นไหน ขัดใจก็เอาหางฉุดถอนขึ้นทั้งตัวภูเขาเอาไปลงกา ให้ท้าวเชฐกุมารเก็บฉะเพาะตัวยา แล้วก็เหวี่ยงกลับไปตั้งอยู่ที่เก่า ริบไปหาอสุภราช ขอมูลโค อสุภราชว่าเราขี้หมดแล้ว อีกเจ็ดวันจึงขี้ใหม่ ท้าวหุนละมานเห็นว่า ถ้าคอยถึงเจ็ดวันพ่อก็ตายเท่านั้นเอง จึงตรงเข้าไปยิบเค้นท้อง พระโคทนไม่ไหว ขี้ทะลักพลักออกมา กอบไปให้ท้าวเชฐกุมารแล้ว ทะยานไปอีก เพื่อหาหมอนพญากาลนาค ขณะนั้นเห็นตะวันรอน ๆ จะใกล้ค่ำ นึกขึ้นมาได้ถึงคำท้าวเชฐกุมารว่าให้เอายารักษายาบาดแผลให้ทันก่อนค่ำ จึงแวะไปที่พระอาทิตย์ บอกเหตุการณ์แล้วขอให้หยุดอยู่ก่อน พระอาทิตย์ไม่ยอม ว่าผิดประเพณี ท้าวหุนละมานเห็นท่าอ้อนวอนไม่สำเร็จและไม่มีทางอื่น จึงขับท้ายรถพระอาทิตย์ขว้างคืนไปตะวันออก พระอาทิตย์กริ้วนักเลยหมหายเสียไม่ขึ้นมาอีก โลกก็ย้อนมืดเบื้นวันเก่า ท้าวหุนละมานดำลงกลางสมุทรถึงยาดาล ได้ยินเสียงพญากาลนาคนอนกรนโครก ๆ ในปราสาท ก็เข้าไปฉุดดินจนเลื่อน

ตกหมอน พญากาลนาคตกใจตื่น ทราบเรื่องจึงเฉือนหัวมุมหมอนส่งให้ ท้าวหุนละมานตรงไปส่งแก่ท้าวเชฐกุมาร ท้าวได้ตัวยาครบแล้วก็ยกประสมกัน ทาหลังตีนที่ศรเสียบ ลูกศรขาดผึงออกจากกัน ฝ่ายที่อยู่ดินหมูบลงก้นขาดาล ฝ่ายปลายกะเด็นหวือไปถูกหน้าผากพญาราพณาสวรสลบลง.

พญารามราชหายเจ็บแล้ว ถามว่าทำไมพระอาทิตย์กลับย้อนไปตะวันออกอีก ครั้นท้าวหุนละมานแจ้งเรื่อง จึงบอกไก่แก้วให้เชิญพระอาทิตย์ขึ้น ไก่แก้วก็ไปข้าวร้องไก่ในชมพูทวีปให้มารวมกัน และบอกให้ส่งเสียงขึ้นพร้อม ๆ กัน ไก่ทั้งหลายก็ขันแจ้วเจื้อยรับพระอาทิตย์ว่า “มาเยอพระอาทิตย์เฮย เจ้าข่มา โรคาไข่แล้ง ผู้งข่าบ่สอกแจ้งมืดมัว ผู้งข่ายิ่งย่านกัวล้ำยาก ผู้งข่าทุกข์ยากอิดอาหาร เจ้าข่มาบ่เย็นการเสียแล่ว พระอาทิตย์แก้วเฮยเฮาฮีบมาเยอ” เสียงขันขานรับกันไปมาสามหน พระอาทิตย์มีความเอ็นดูกรุณาพวกไก่ก็ขึ้นมาส่องชมพูทวีปตามเคย.

พญาราพณาสวรพ้นจากสลบ เคียดแค้นใจเป็นอันมาก ต้อนไพร่พลกรูเข้าไปตะลุมบอน ท้าวพระลักษณ์ท้าวพลิจันทร์กับพญาครุฑและนางกดตะราชไสช้างเข้ารับ และล้อมแทงพันพญาราพณาสวรทั้งสี่ทิศ นางกดตะราชแกว่งง้าวพันแขนขาด ท้าวพลิจันทร์พันไหล่ขาด แต่กลับติดดีอย่างเก่า พญาราพณาสวรถูกกระหน่ำสี่ด้าน ตะโกนว่าพวกต่ำศักดิ์ไม่ควรมาต่อกร ขอให้ยอกพญารามราชมา เข้าทั้งสี่ผละไปยอกพญารามราช ท้าวอินม้ามณีกายควงเข้ามา พญาราพณาสวรไสช้างเข้ารบเย็นพลันวัน ต่างทระหดอดทนมุ่งมล้างชีวิต พญาราพณาสวรถูกอาวุธทั่วร่างกาย หัวขาด แขนขาด ตัวขาด แต่ก็กลับติดดีอย่างเก่า ม้ามณีกายโดดไปดีดพญาราพณาสวรกะเด็นไปตกข่วงคุ้มลงกาของตน พวกพลโยธาเสียขวัญ วิ่งแตกกระจัดกระจายเข้าเมืองหมด.

สงครามครั้งที่สี่

ราพณาสวรล้ม

พญารามราชสั่งให้ท้าวหุนละมานไปเอายืนแก้ววิเชียรเพชรมา ท้าวหุนละมานไปถามเขาะแสท้าวเชฐกุมาร ท้าวบอกให้ลงทางก้านดอกยัวไปเมืองยักตะลุม แล้วไปทางทิศใต้จะเห็น ท้าวหุนละมานว่า ถ้าไปผู้เดียวไม่ได้ยืน จะต้องมาเอาท้าวขวัญเท่าพ้าไปอีก ท้าวเชฐกุมารว่าไม่ต้องมาเองดอกถ้าไม่ได้ จะสั่งให้ท้าวขวัญเท่าพ้าตามไป ท้าวหุนละมาน

ถามว่า อยู่ทางนี้ไฉนจะรู้ว่าได้ยินหรือไม่ ท้าวเชฐกุมารว่า ถ้าได้ยินมา น้ำมหาสมุทรจะยุบลงครึ่งฝั่ง มิฉะนั้นก็ไม่ยุบ ท้าวหุนละ-ไปถึงที่ยิน เห็นยักษ์เผ่าอยู่ จึงทำแลงเย็น แมงดา[๑] ขับกำดันยักษ์ เอามือบิบคอยักษ์จนตาเหลือก บังคับให้ให้ยิน ยักษ์ร้องจนเสียงเขียว บอกว่าจะเอาก็เอาเถิด เสร็จธุระเอามาส่งก็แล้วกัน ท้าวหุนละมานจึงปล่อยมือถอนเอายินซึ่งบักดินอยู่ น้ำมหาสมุทรไหลลงในรูนั้นฮวบ ๆ จนยุบลงครึ่งฝั่ง ท้าวหุนละมานำยินไปให้พญารามราช (เมื่อเสร็จธุระ นำลงไปบักไว้ที่เก่าแล้ว น้ำทะเลจึงพลักขึ้นมาเต็มฝั่งตามเดิม)

พญาราพณาสวร เมื่อถูกม้ามณีกายคิดกะเด็นไปตกที่ปราสาท เข้าไปหานางจันทาขอลาตายในที่รบ นางจันทาบอกให้ส่งนางสีดาคืนเสีย พญาราพณาสวรไม่ยอม ยกทัพไปยังสนาม ให้ยิงศรเบื้องอาณัติสัญญาณท้ารบ พญารามราชยกกระบวนเข้ามหาพยุหะพร้อมด้วยวงศ์วานมิตรสหาย ทั้งสองฝ่ายรบรุกมุ่งผลที่สุดในคราวนั้น ลงท้ายพญารามราชเอายินแก้ววิเชียรเพชรยิงพญาราพณาสวรบั่นละเอียด ตายไม่คืนเข้น ยมบาลทั้งสี่แรกลันเข้ามามัดพญาราพณาสวรฉุดลากอุดลุดลงหม้อนรก ได้ทนทุกขเวทนานานนักหนา.

เหยียบเวียงลงกา

พวกพลโยธาหนีเข้าเมือง นำความไปบอกนางจันทา นางเสียใจร้องไห้ตีอกชกหัวสร่างโศกแล้วประกาศว่า พญารามราชข้าศึกนี้มิใช่อื่นไกล เข้นน้องของตนเอง มารบเพื่อรับนางสีดาเท่านั้น ไพร่บ้านพลเมืองไม่ต้องตื่นตกใจ แล้วให้แต่งกระบวนไปรับพญารามราช นำนางสีดาไปถวาย เชิญพญารามราชครองลงกา พญารามราชไม่รับ อภิเษกท้าวพิบพิกษนางจันทาเข้นเจ้าลงกา ท้าวอินทชิเข้นอุปราช แล้วเสด็จเหยียบเวียงลงกาด้วยพยุหแสนยากร ตรัสขอเบิกนักสนมของพญาราพณาสวรออกแจกแม่ทัพนายกอง ท้าวพระลักษณ์ ท้าวพลิจันทร์ กับพญาครุฑ ให้บำเหน็จคนละร้อย กุมารสิบสองผู้เข้นลูกหลานให้บำเหน็จคนละสามพัน พวกพลเหล่านั้นไปหาเอาตามชอบใจ ต่างสู่สมชมนางสาวชาวไทย ลงกาหาย เหน็จเหนื่อยในการสงคราม.

---

๑ แมลงชะนิดหนึ่งคล้ายตัวเห็บ

พาสีดากลับ

ครั้นพักอยู่ในลงกาสามเดือน พญาราม ราชยกทัพกลับโดยทางเดิม แวะเมืองอินท-ปัตถ์ชุมนุมพล ปลดปล่อยพวกพลแปดอัก-โขเภณีให้กลับภูมิลำเนา ท้าวพลีนันทร์ลา กลับเมืองกาสีพร้อมด้วยพวกพลหนึ่งอักโข เภณี ซึ่งพญารามราชให้พาแม่ลูกกลับไป ด้วย คือนางกดตะราชกับท้าวขวัญเท่าพ้า ท้าวชาตะพญา และ ท้าวกัณหาพญา เพื่อ อยู่ช่วยปกครองกาสี พญาครุฑลากลับวิมาน.

สร้างเมือง

พญารามราชลาท้าวมุนญีราชเดินทาง กลับ ขับศรขึ้นสั่งว่า ที่ใดควรสร้างเมืองได้ จงตกในที่นั้น ก็ยิงขึ้นศรไป ขึ้นศรตกลงใน ที่กลางทาง นิรมิตธาตุลูกหนึ่งมีลวดลายงด งาม ใครเข้าไปใกล้ถ้าตบที่หัวอกแห่งตน ธาตุลูกนั้นมีเสียงดังเหมือนฆ้อง เขาจึงเรียก ธาตุลูกนั้นว่า ธาตุฆ้องหัวอก ขึ้นศรเลยไป ตกในที่ต่อไป นิรมิตสระโบกขรณีแวดล้อม ด้วยกำแพงหิน มีทางลงอาบน้ำ พญาราม ราชจึงพานางแพงสีกับนางสีดา ขึ้นม้ามณี กายตามทางขึ้นศรทะยานขึ้นสู่อากาศ กุมาร ทั้งเก้าอุ้มท้าวพระลักษณ์ตามหลัง.

พญารามราชผ่านธาตุฆ้องหัวอก และ สระโบกขรณี กับขึ้นศรบ่กอยู่ เห็นว่าจะไม่เย็น มงคลอันดี เพราะขึ้นศรมาโก่นสร้างเสียก่อน ไม่ทันหาฤกษ์ยามจึงยิงขึ้นศรไปอีก ให้ท้าว หุนละมานอุ้มเอาดอยหน่วยหนึ่งมีต้นไม้ว่านยา ดี ๆ ตามหลังไป ถ้าขึ้นศรตกที่ใดให้วาง ดอยไว้ณที่นั้น ครั้นท้าวหุนละมานวางดอย ที่ขึ้นศรตกแล้ว ก็เอาหางบ่กวาดพื้นดินนั้น ให้ราบเรียบเย็นปริมณฑลนั่งดอยอยู่ พญา รามราชไปถึงก็ไม่พอใจอีก เพราะท้าวหุน-ละมานทำเสียก่อนหาฤกษ์ จึงหาที่ต่อไป.

พบบ่าเดือราบรื่นเย็นชัยภูมิดี ได้ฤกษ์ ก็ ให้ม้ามณีกายนิรมิตเย็นเมืองประกอบด้วยปรา-สาทราชมณเฑียรหอโรงและเรือนชานเย็นที่ รื่นรมย์ ให้ชื่อว่าเมืองพิษณุโลก.

จากนั้นไปพันวา ให้ม้ามณีกายนิรมิตเมือง ขึ้นอีกเกลื่อนกล่นด้วยผู้คนชายหญิงหนุ่มสาว หยุดพักกระบวนที่นั้น ตั้งเย็นบุญปางหลวงเล่น มหรสพรื่นเริงทั่วหน้ากัน ให้ชื่อว่าเมืองนคร สวรรค์.

เทวดาตนหนึ่ง มาบอกพญารามราชว่า เมืองที่สร้างแล้วยังไม่เย็นชัยมงคลแท้ ควร ไปสร้างอีกแห่งหนึ่ง ที่นั้น มียักษ์ซ่อนนทิอยู่ กับบริวารหนึ่งพัน ถ้าไล่พวกนั้นไปได้ ขอให้ สร้างเมืองอยู่ที่นั้น พญารามราชพาลูกเมีย

ไปยังที่เทวดายอก นนทิยักษ์เห็นคนมาขุกรุกในที่ของตน ก็ฉวยอาวุธขวานเพชรค้อนตะบองปราดไปไล่ พญารามราชยิงยืนศรถูกนนทิยักษ์ทะลุออกไปสักยักที่ฝ่าใกล้แม่น้ำแถบนั้น จึงได้ชื่อว่าแม่น้ำสัก ย่อมที่พญารามราชแผลงศร ได้ชื่อว่าชัยนาท นนทิยักษ์ต้องยืนศรเจ็บปวดแทบขาดใจ ริบพาบริวารหนีไปตายทางทิศอาคเนย์ บริวารฝังศพนาย ขนเอาดินและต้นไม้เครือเขาเถาวัลย์มาถม เกิดเป็นดอยเก้าหน่วย เรียกว่าดอยนนทิราช.

พญารามราชให้ม้ามณีกายนิรมิตเมืองตั้งชื่อว่ากรุงศรีอยุธยา ให้ท้าวองคตเป็นเจ้าเมือง ท้าววรยศเป็นอุปราช แล้วออกเดินทางต่อไป.

สร้างเมืองนครราชที่แม่น้ำมูล ให้ท้าวทศกัณฑ์เป็นเจ้าเมือง พันลูกท้าวเป็นอุปราช.

สร้างเมืองพุทไธสง ให้ท้าวห้าวหัวเสือเป็นเจ้า ท้าวไหมคำเผือฝันเป็นอุปราช.

สร้างเมืองที่น้ำมูลน่านใต้ ชื่อเมืองพิมาย ให้ท้าวจัณฑประโชติเป็นเจ้า ท้าวทิพโสตใสแสงเป็นอุปราช.

จาก นั้น จึง เมือง จันทบุรี ศรี สัตตนาค ครองราชย์ตามประเพณี.

หุนละมานกลับเป็นคน

พญารามราชให้ม้ามณีกายไปเอาหมากไม้นิโครธมาให้ท้าวหุนละมานกินแล้ว เกิดเป็นมนุษย์มีรูปร่างงดงาม.

บุรพกรรมท้าวหุนละมานมีว่า ในชาติก่อนเป็นลูกพญาเมืองพาราณสี ชื่อท้าวกนิยกราช อายุได้เจ็ดขวบมีได้กลัวเกรงใครหมด เล่นซนคะนองฟาดลูกส้มผลไม้ในเขตต์วัด ไม่มีใครกล้าห้าม ครั้นอายุสิบห้าขวบ สำนึกถึงโทษที่ทำมาอย่างสาโหด จึงเอาผ้าชุบน้ำมันพันตัวจุดบูชาพระมหาธาตุ เดินเวียนเจ็ดรอบก็สิ้นใจมาเกิดเป็นลิง ท้าวหุนละมาน เพราะทำราวีต่อศาสนามิฉทิฐิเดชเพราะพลีชีวิตบูชาพระมหาธาตุ เมื่อสิ้นกรรมแล้ว ได้กินหมากไม้นิโครธจึงเป็นคน.

สีดาวาดรูป

อยู่มา พญารามราชคิดว่า ตั้งแต่ออกไปรบกับ พญาราพณาสวรสามปีกลับมาเมืองจนนางสีดาทรงครรภ์แก่แล้ว ยังไม่ได้ตรวจรั้วเวียงบ้านเมืองจะยังมั่นคงดีหรืออย่างไร จึงขึ้นม้ามณีกายเลียบนครทางอากาศ ส่วนในข่วงคุ้ม พวกนางสนมอยากเห็นรูปร่าง พญาราพณาสวร ให้นางสีดาเขียนให้ ต่างแย่งย้อกันดูไม่รู้จักเบื่อ ออกปากชมว่ารูปร่าง

สวยงามนัก ครั้นพญารามราชกลับมาถึงปราสาท พวกนั้นตกใจซุกรูปไว้ใต้ตั่ง พอท้าวนั่งลงตามเคย ได้ยินเสียงขึ้นมาว่า เราก็กษัตริย์ ท่านก็กษัตริย์ ไฉนจึงมานั่งทับหัวเรา พญารามราชประหลาดใจให้ค้นดู พบรูปพญาราพณาสวร ได้ความว่านางสีดาเขียนก็โกรธกริ้วยิ่งนัก หาว่าเย็นชู้กับพญาราพณาสวร นางศริพิมพากับนางสนมอื่น ๆ ออกรับว่าเย็นผู้ขอให้นางสีดาเขียนให้ดู นางมิได้เขียนเอง พญารามราชไม่ฟังเสียง สั่งให้ท้าวพระลักษณ์เอาไปฆ่า ท้าวพระลักษณ์เข้าไปห้าม กลับกริ้วนัก ฉวยดาบกายสิทธิ์แกว่งมาจะฆ่าให้หมด.

ฆ่าสีดา

ท้าวพระลักษณ์โดดเข้าอุ้มนางสีดาหลบออกนอกปราสาท สั่งให้ม้ามณีกายช่วยห้าม ม้ามณีกายซักไซ้ทราบประพฤติเหตุแล้วคิดว่าพญารามราชนี้ไม่มีวิจารณญาณเลย ตั้งแต่จะฆ่า ท้าวพระลักษณ์ครานางสีดาหายครั้งหนึ่ง แล้วก็จะฆ่านางสีดาอีก จึงบอกท้าวพระลักษณ์ให้พานางสีดาไปฝากฤษีไว้ก่อน คิดว่า ถ้าเราขืนจะไปพูดจากับคนที่ไม่ใช้การ ไก่สวน ก็จะ เกิด วิวาท ใหญ่โต ต่อ ไปอีก เหมือนคำโลกว่า นุ่งผ้าลายหมาเห่า เว่าคำเก่าผิดกัน ท้าวพระลักษณ์ถามว่า จะให้ใครพานางไป ม้าว่าเมื่อไม่มีใคร จะพาไปเอง ให้ท้าวพระลักษณ์ฆ่าสัตว์อะไรมาฆ่าสักตัวหนึ่ง พอให้เลือดติดดาบแล้วไปให้พญารามราชดูว่าฆ่านางสีดาแล้ว ท้าวพระลักษณ์จึงเดินหาสัตว์ตาย พระอินทร์นิรมิตหมาตายไว้ต้นทาง ซึ่งท้าวพระลักษณ์เอาดาบฟันให้เลือดติด แล้วจึงไปหาพญารามราช ส่งดาบให้ดูว่าฆ่านางสีดาแล้ว.

กำเนิดพระบุตรพระฮูบ

ฝ่ายม้ามณีกาย ให้นางสีดาขึ้นหลังตนพาไปหาฤษีซึ่งเคยเย็นพ่อเลี้ยงนางสีดาณเกาะดอน แล้วกลับเมือง ฤษีทราบเหตุการณ์แล้ว นิรมิตปราสาทณที่ซึ่งนางเคยอยู่ มีนางค่อมเย็นสาวใช้สองคน ครั้นถึงวันอังคารเพ็ญเดือนหก นางคลอดลูกชาย ฤษีให้ชื่อว่าท้าวพระบุตร อายุได้ ๓ ขวบ นางสอนศิลปศาสตร์อาคมตามที่เรียนจากม้ามณีกาย เมื่อมาส่งสำนักฤษี ท้าวพระบุตรจึงมิฤทธิ์เดชเหมือนพญารามราชและม้ามณีกาย คราวหนึ่งทะยานไปแอ่วเล่นในดอนน้ำมหาสมุทรตั้งแต่เช้าถึงค่ำไม่กลับ นางสีดาพูดกับฤษีว่าลูกไปแอ่วเล่นนาน ๆ คิดถึงลูกนัก ฤษีจึงแต่งท่อนไม้เย็นรูปท้าวพระบุตรให้เหมือนทุกอย่าง ให้นาง

สีดาไว้ดูแทนลูก เพื่อคลายความคิดถึง ท้าว พระบุตรกลับมาเห็นรูปก็อยากให้เย็นคนจริงๆ จะได้เย็นเพื่อนเล่นกัน นางสีดาไปขอให้ฤษี ช่วยทำให้ ครั้นรูปเย็นคนจริง ๆ แล้ว ตั้งชื่อ ว่าท้าวพระยุบ เย็นเพื่อนน้องคู่เล่นกันกับท้าว พระบุตร และสอนอาคมศิลปศาสตร์ให้มีฤทธิ์เดชเหมือนพี่.

กลับรวมกันหมด

ภายหลังท้าวพระบุตรถามถึงพ่อ ทราบเรื่องแล้วอยากเห็นพ่อ นางสีดารับจะพาไปหา เมื่อลาฤษีแล้ว จึงพร้อมกันสามคนแม่ลูก ทะยานไปทางอากาศรวดเดียวถึงเขตต์จันทบุรีศรีสัตตนาค นางนิรมิตรูปโฉมของตนให้สวยกว่าเดิม เพื่อมิให้ใครจำได้ ไปขออาศัยในบ้านแห่งหนึ่ง เจ้าบ้านนั้นมีลูกสาวสองคน พี่ชื่อนางยัวสี น้องชื่อนางคำมี นางสองพี่น้องแต่งหาบหมากแตงไปขายในเวียง สามแม่ลูกขอตามไปด้วย ไปนั่งขายที่ตลาดกลางเวียง.

ท้าวหุนละมานเย็นมนตริว่าการเก็บภาษีสินค้า จัดให้ยริวารไปเก็บภาษีตามตลาดต่างๆ ยริวารไปถึงเจ้าหมากแตงยังคับเก็บหน่วยหนึ่ง ยอกว่าเอาไปให้ท้าวหุนละมาน ท้าวพระบุตรช่วยน้องสาวทั้งสองว่าหมากแตงนี้ เย็นของลงทุนลงรอนมาขาย จะให้เปล่า ๆ ไม่ได้ เมื่อต้องการ ก็ไปเอาเงินที่ท้าวหุนละมานมาซื้อ ยริวารได้ฟังคำขัดขืนดังนั้น ก็กลับไปยอกนาย ท้าวหุนละมานปราดไปหาพวกค้าหมากแตงจะชักเอาหน่วยหนึ่งให้ได้ ท้าวพระบุตรไม่ยอม เกิดเถียงทะเลาะท้าทายกันอย่างรุนแรง ถึงรบกัน ท้าวหุนละมานถูกยิงศรปลิวไปตกที่ปราสาทพญารามราช เจ้าสามแม่ลูกก็พร้อมกันอุ้มนางยัวสี และนางคำมีขนสินค้าหมากแตง ทะยานพาไปส่งบ้าน แล้วไปนั่งริมถนนหลวง คอยดูว่าใครจะตาม แลเห็นพญารามราช และท้าวพระลักษณ์ขี่ม้ามณีกายห้อมา ท้าวพระลักษณ์ยิงยิงศรเปรี้ยงออกไป ท้าวพระบุตรรับลูกได้ยิงกลับถูกท้าวพระลักษณ์กระเด็นจากหลังม้า ม้าทะยานไปรับไม่ให้ทันตกดิน พญารามราชยิงบ้าง ท้าวพระบุตรยิงรับ ลูกศรกะทบกะแทกกันกลางหาวพุ่งเย็นปะกายราวกับขุดข้องไฟตั้งหมื่น ม้วนตกลงกลางดินต่างก็กระเด็นจากกันคืนสู่แล่งของมัน ทั้งสองฝ่ายรบรุกบุกขันอย่างเต็มฝีมือ ไม่มีการพลาดท่าเสียทีแก่กัน ต่างเหน็ดเหนื่อยอ่อนกำลังลงด้วยกัน พญารามราชถามประวัติสองกุมารนั้น นางสีดาตอบแทนว่า เด็กสองคนนั้นเย็นลูกตน และตัวชื่อสีดาเมียพญารามราชเอง พญารามราชซักถามทราบเรื่อง

แต่ต้นก็ดีใจนัก ตรงเข้าไปอุ้มท้าวพระยุตร กับท้าวขวัญเท่าพ้ำไปลงกา เย็นสาริยุตร, พระฮูบมา "ขูยชมดมขม่อมมากนัก" รับผิด ท้าวสังคิพ เย็นองคุลิมาล, ท้าวพลิจันทร์ นางสิดาว่าจะไม่หุนหันพลันแล่นอิก อ้อนวอน เย็นมหาขุนทเถร, นางสุดโท เย็นนางโคตมิ, ให้ไปอยู่ด้วยกันตามเดิม เมื่อให้ปากหลากคำ กุมารทั้งเก้าลูกนางสุดโท เย็นสาวกของเทว- ลั่นสัญญาเย็นที่ไว้ใจแน่นอน นางสิดาก็ยินดี ทัตต์, เชฐกุมาร เย็นพญาศริธรรมาโศกราช, ไปอยู่ด้วย แต่นั้นพญารามราชครองราชสม- พญาข่ดตะลุม เย็นพญาเทวานัมยิยดิส, พญา บัติโดยทศพิธราชธรรมตลอดกาลนานนับอสง จันทเสน พ่อนางคำซาวและนางแอกไค่ เย็น ไขยยี่ อภิเษกให้ท้าวพระยุตรเย็นเจ้าเมือง พญาข่สเสนทิโกศล, ขุนพิพัฒพ่อนางคำเภา จันทบุริศริสัตตนาค ท้าวพระฮูบเย็นอุปราช เย็นพญาพิมพิสาร, พญาสิมพลิกาเจ้าเมือง เจ้าสองพี่น้อง คือ ท้าวพระลักษณ์พญารามราช ตักกสิลา เย็นพญาอชาตสัตตุ, พญาพรหม กับเมียทั้งหลายสิ้นอายุไปเกิดในดาวดึงส์เสวย จักรเจ้าเมืองทะวาย เย็นหมอโกมารภัจ, พญา สุขแห่งโลกสวรรค์. อตรฐพ่อพญารามราช เย็นพญาสิริสุทโธทนะ, นางวิสุทธิโสดา เย็นนางสิริมหามายา, ท้าว พระลักษณ์ เย็นพระอานนทเถร, ม้ามณีกาย เย็นมหาโมคคัลลานะ, นางศริกันยาผู้เทวิ แห่งท้าวพระลักษณ์ เย็นนางสุนันทาเถริ, นาง ศริพิมพาราชเทวิ เย็นนางยโศธราภิกษุณิ, ท้าวพระยุตร เย็นราหุล, นางสิดา เย็นนาง อุบลวรรณา, กุมารทั้งเก้ามิองคตเย็นต้น เย็น สาวก, ส่วนพญารามราชในกาลปางนั้น บัดนี้ ก็หากแม่นองค์ตูพระตถาคตนี่เองแล.

ประชุมชาดก

ครั้นพระพุทธเจ้าตรัสเทศนาขบลงแล้ว จึง ประมวลชาดกต่อไปว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ทั้งหลาย พญาราพณาสวรอันเกิดมากระทำเวร แก่พญารามราชในปางนั้น บัดนี้มาเกิดเย็น เทวทัตต์, นางจันทา เย็นนางจิญจมาณวิกา, ท้าวพิมพิ เย็นพญาชมพูบุลจักร, ท้าวอินทชิ เย็นมหาอุปคุตตเถร, พญาไอศวร เย็นพญา สีหหนุราช, พญาวิรุฬหกพ่อพญาราพณาสวร เย็นท้าวสุกโกทนะ, นางมลิการาชเทวิ เย็น นางวิสาขา, ฤษีพ่อเลี้ยงนางสิดา เย็นกัสสป- เถระ, ฤษีตาไฟที่แนะทางให้ท้าวหุนละมาน

อานิสงส์พระรามชาดก

ดูราท่านทั้งหลายอันเย็นภิกษุ ภิกษุณิ อุบาสก อุบาสิกา ทั้งคฤหัสถ์และนักบวช

ทั้งหลาย ผิว่าบุคคะละผู้ใดมักใคร่จักเถิงสุข สามประการ คือว่าสุขในเมืองคน ได้เย็นพญาจักรพรรดิราช อันเย็นอาจแก่คนทั้งหลายในชมพูทวิปทั้งสี่ สุขในเมืองฟ้า คือว่าได้เย็นพญาอินทาธิปติราช อันเย็นอาจแก่เทวดาทั้งหลาย สุขในเมืองนิฤพานบ่ฮู้เฒ่าบ่ฮู้เข่าพยาธิโรคาทังมวล ดังนั้นท่านทั้งหลายจงพากันขีดเขียนบันพญารามราชชาดกดวงนี้ไว้ เพื่อให้เย็นชาตกะฮุ่งเฮืองแก่ศาสนา เย็นที่สักการบูชาแก่คนและผีฟ้าทั้งหลายสิบๆ ไปภายหน้านั่นเถิ่น หากจักได้ดังคำมักปรารถนาทุกเยื่องทุกประการ บ่คาดบ่คาในกาลอันจักมาภายหน้านั่นแล ผิว่าบุคคะละผู้ใด บ่ได้ขีดเขียนด้วยตนเองดังนั้น จงให่ขวนขวายหาวัตถุข้าทัยและมาข้างราชบัณฑิตสมณพราหมณ์เจ้าทั้งหลายขีดเขียนให้แก่ตนแลเอาไปไว้ไหว่นมสักการบูชาดังนั้นเทิ่น ก็จักได้ดังคำมักคำปรารถนาทุกประการหั่นแล อันหนึ่งผิว่าตนบ่ได้สร่างและเขียน บ่ได้ข้างท่านเขียนดังนั้นจงให้ขวนขวายหาเอาข้าวตอกดอกไม้ธูปเทียนให้ได้สิ่งละห้าฮ่อย แล้วและไปไหว่สมณพราหมณ์เจ้าทั้งหลายมาเทศนา แล้วและฟังตำนานนิทานแต่เค้าเท่าเถิงปลาย คันได้แล้วจงไปเว้าสิบต่อให้ลูกเต้าหลานเหลนฟัง ส่วนดังคนทั้งหลายฝูงนั้น ก็จะระงับกลัยหายยาปและเวรอันตนได้กระทำเพื่อเล็กเพื่อน้อย แล้วก็จักได้เกิดเย็นคนฮู้ผู้คิมีบุญญสมภารอันมากนักแล่ว ก็จักได้เถิงยอดแก้วนิรพานบ่คาดบ่คานั้นแล.

อันว่าบริยายวัตถุนิทานแห่งท่าวพระรามราช ก็มาเสด็จบรยวรณ์ควรแล้วท่อนี้ก่อนแล.

จบแล

ภาคผนวก

สำเนาตัวอย่างต้นฉะบับเดิม

เอวมฺเม สุตำ เอกำ สมยำ ภควา สาวตฺถิยำ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ

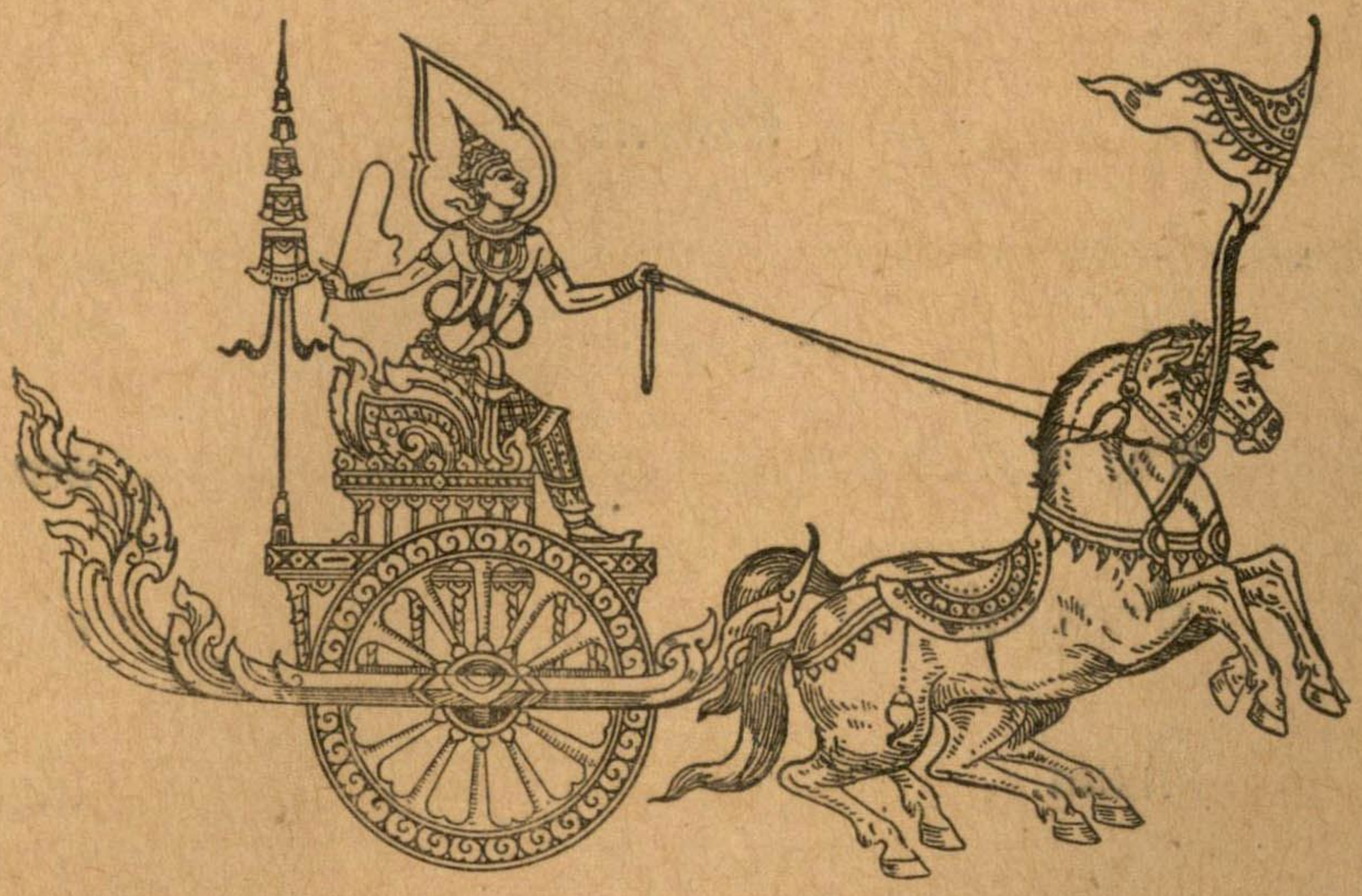
โภ สาธโว ดูราสัปปุรุสทั้งหลาย เอกำ สมยำ ยังมีในกาลคาบหนึ่ง ภควา อันว่าพระพุทธเจ้า วิหรติ ก็อยู่ เชตวเน ในป่าเชตวันอาราเม อันเย็นอาราม อนาถปิณฺฑิกสฺส แห่งนายอนาถบิณฑิกมหาเศรษฐี สาวตฺถิยำ อันมีที่ใกล้ไข้เมืองสาวัตถีราชธานี มีประมาณว่า

ได้ห้าร้อยชั่วอนุก็มีแล ฯ

อถโข ในกาลเมื่อนั้น ภิกฺขู อันว่าภิกขุทั้งหลาย สมฏฐาเปสุ ก็ยังเกิดยังถ้อยคำอันต้านขารซึ่งกันไปมาว่า อาวุโส ดูราเจ้าภควา อันว่าพระพุทธเจ้าแห่งเราอันประกอบด้วยรูปโฉมตนมพรรณวรรณ เนื้อตนอันงามหาบุคคะละผู้จักเสมอบ่ได้ในโลกนี้แท้ดีหลีแล ว่าดังนั้น ฯ เมื่อนั้นพระพุทธเจ้าก็ได้ยินยังถ้อยคำแห่งเจ้าภิกษุทั้งหลายต้านขารซึ่งกันไปมาด้วยทิพโสตวิญญาณแห่งตนดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงเสด็จมานั่งอยู่เหนือาศนา อันเจ้าภิกษุทั้งหลายหากปูแปงไว้ในที่ควรแล้ว พระพุทธเจ้าจึงถามว่า ภิกฺขเว ดูราภิกขุทั้งหลาย ตุมฺเห อันว่าสูเจ้าทั้งหลาย มาต้านขารซาด้วยถ้อยคำอันใดบ่ฮู้พากจากกันจักเทื่อนั้นซา ฯ เมื่อนั้นเจ้าภิกขุตนสลาดด้วยพุทธโวหารจึงต้านคำพระพุทธเจ้าว่า ภนฺเต ฝูงข้าไหว้พระพุทธเจ้า มยํ อันว่าฝูงข้าทั้งหลายมาต้านขารซาซึ่งกันไปมาด้วย ถ้อยคำอันย่องยอยังรูปโฉมตนมพรรณวรรณเนื้อตนแห่งพระพุทธเจ้า อันประกอบด้วยผิวพรรณวรรณอันงามหาผู้จักเสมอบ่ได้ในโลกนี้ ว่าดังนั้นก็ข้าแล ฯ เมื่อนั้นพระพุทธเจ้าจึงกล่าวว่า ดูราภิกขุทั้งหลาย ในเมื่อตถาคตได้ตัสผญาสัพพัญญุตญาณแล้วแล มิรูปโฉมตนมพรรณวรรณเนื้อตนอันงามสันนั้นก็ย่อเย็นที่อัศจรรย์แท้ดีหลี ปางเมื่อพระตถาคตผู้ยังผงส่างโพธิสมภารมีญาณยังไย่แก่ ก็ยังรูปโฉมตนมพรรณวรรณเนื้อตนอันงามเย็นที่ชักแก่คนทั้งหลายมากนักฮั่นแล ว่าดังนั้นแล้วพระพุทธเจ้าก็อยู่บ่อปากหั้นแล ฯ เมื่อนั้นเจ้าภิกขุทั้งหลาย จึงขออาราธนาธรรมเทศนาซึ่งพระพุทธเจ้าว่า ภนฺเต ฝูงข้าทั้งหลายไหว้พระพุทธเจ้า สวนดังธรรมเทศนาอันเย็นย่ำจุบันในกาลยัดนี้ฝูงข้าทั้งหลายก็รู้แจ้งแล้วแล ขอแก่พระพุทธเจ้าจงเทศนาอันเย็นอดีตข่วมสวงแล้วทั้งมวลให้ฝูงข้าทั้งหลายได้รู้แจ้งแด่ก็ข้าเทอญ ว่าดังนั้น ฯ เมื่อนั้น พระพุทธเจ้าได้ยินถ้อยคำแห่งเจ้าภิกขุทั้งหลายหากขออาราธนา พระพุทธเจ้าจึงนำเอามายังพระรามชาดกมาเทศนาแก่ภิกขุทั้งหลายว่า

อตีเต กาเล ในกาลเมื่อล่วงแล้ว วันนั้นคือว่าอันจักกั้งยังภัทรกัลป์แห่งเรานี้ ยังมีพรหมสองผัวเมีย ลงมาแต่ชั้นพ้าอักนิษฐ์เพื่อว่าจักกินยังโอชารสแผ่นดินอันไฟไหม้กัลป์หากมอดแล้วนั้น ฯ คันว่าพรหมสองผัวเมียได้กินยังโอชารสแผ่นดินอันหอมนั้นอิ่มแล้ว ก็มีเนื้อตนอันหลากมากนัก บ่ออาจจักทะยานขึ้นสู่ชั้นพ้าอักนิษฐ์ภายขนพุ่นได้ ฯ พรหมสองผัวเมีย

นั้นก็ลวดปูกเย่าแปงเฮือนในทิศาทักษิณก้ำใต้แคมน้ำสมุทรที่นั้นหั้นแล ฯ คั้นว่าพรหมสองเมียผัวปูกเย่าแปงเฮือนอยู่ที่นั้นแล้ว ก็ลวดบังเกิดได้ลูกร้อยเอ็ดคนแล้ว ก็ลวดบังเกิดเป็นเมืองอันหนึ่ง ชื่อว่าอินทปัตถ์นครหั้นแล ฯ คั้นว่าลูกชายพรหมสองคนผัวเมียนั้นใหญ่มาแล้ว เขาทั้งสองก็แจกย้ายยังลูกหญิงชายในร้อยเอ็ดคนนั้น ให้ไปเสวยราชย์บ้านเมืองในชมพูทวิปทั้งมวล ก็ลวดบังเกิดเป็นบ้านเมือง อันได้ร้อยเอ็ดเมืองเท่ากาลยัคนี้แล ฯ ส่วนดั่งพรหมสองผัวเมียอันเจ้าเมืองอินทปัตถ์นคร ก็ซ้ำบังเกิดได้ลูกชายหล้าคนหนึ่ง ชื่อว่าท้าวตัยปรเมศวร์หั้นแล ฯ ในเมื่อท้าวตัยปรเมศวร์ใหญ่มาได้สิบหกปีแล้วดั่งนั้น พรหมสองผัวเมียก็เอาหลานแห่งตน ผู้ชื่อว่านางพรหมสังกามาให้เป็นอัครมเหสีราชเทวี แล้วก็ช่วยอภิเษกให้เสวยราชสมบัติในเมืองอินทปัตถ์นครแทนพ่อหั้นแล ฯ ในเมื่อท้าวตัยปรเมศวร์ได้เสวยราชสมบัติบ้านเมืองได้สามปีแล้ว พรหมสองผัวเมียอันเป็นพ่อก็ทุติตายไปตามอายุแห่งตนได้อสงไขยปีนั้นแล ฯ

ละครพูดชวนหัว

เรื่อง

"กะทุ้งฝา"

ของ

"เทพนม"

ฉากเดียว ๒ องก์

ตัวละคร

นางสาวจาริ	บุญโรย	นางเอก
นายปริชา	ชาญฉลาด	พระเอก
นายชะมัด	ชำนาญโม้	เพื่อนพระเอก
นายผลุ	ต้มเผละ	เพื่อนพระเอก

องก์ ๑

ฉาก

เป็นฉากห้องชั้นล่างของตึกแถวชั้นดีแห่งหนึ่งในกรุงเทพพระมหานคร ด้านหลังข้างซ้ายมีประตูไปห้องหลังตึก ข้างขวามีบันไดขึ้นไปห้องชั้นบน กำแพงด้านขวาข้างในเข้าไปมีช่องคูหา แต่กรุเสียเต็มด้วยฝาไม้ ข้างหน้าออกมามีประตูเข้า กำแพงด้านซ้ายเป็นกำแพงทึบ

เครื่องตกแต่งไม่มีอะไรเลยนอกจาก โต๊ะเขียนหนังสือ ๑ ตัวชะนิดมีฝาปิดได้ ตั้งอยู่ข้างบันไดมุมในซ้าย หันหน้าตรงไปทางประตูทางเข้า บนโต๊ะมีหนังสือต่าง ๆ ตั้งสูงจนมิสามารถจะเห็นหน้าผู้นั่งเขียนได้ มีเก้าอี้เลว ๆ ตัวหนึ่งสำหรับโต๊ะนี้ ตรงกลางห้องมีโต๊ะสี่เหลี่ยมชะนิดเลว ๑ ตัว และมีเก้าอี้เลว ๆ ตั้งระเกะระกะอยู่รอบ ๆ โต๊ะนี้อก ๔ ตัว บนโต๊ะมีที่เขี่ยบุหรี่ ๑ อัน บนพื้นมีกะโถน ๑ ใบ นอกนั้นไม่มีอะไรอีก เศษกระดาษเกลื่อนกลาดเต็มห้อง แสดงว่าเจ้าของขนและไม่เอาใจใส่ต่อสภาวะของห้องนั้นเลย (คำว่าซ้ายหรือขวาในที่นี้หมายถึงซ้ายหรือขวาของเวที มิใช่ซ้ายหรือขวาของผู้ดู)

เวลา : บ่าย

(พอเปิดฉากก็มีนายปริชา ชาญฉลาด แต่งตัวนุ่งกางเกงแพร ใส่เสื้อเชิ๊ต นั่งคายกล้องกะดิกเท้าเขียนหนังสืออยู่ที่โต๊ะเขียนหนังสือ สักประเดี๋ยวก็ได้ยินเสียง จะเข้ เดี๋ยวมาทางผนังทางขวา เสียงจะเข้นั้นเล่นซ้ำไปซ้ำมาเป็นเชิงผักหัด แต่แสดงว่าผู้ดีดมีฝีมือดี เสียงดีดจะเข้นานประมาณ ๓ นาที แล้วปริชาลุกขึ้นจากโต๊ะ เดินช้า ๆ ถือไม้บรรทัดไปเคาะที่ผนังไม้ข้างขวา ๓ ที แรงพอประมาณ เสียงจะเข้หยุด ปริชาเดินกลับมานั่งเขียนหนังสือที่โต๊ะใหม่ แล้วเสียงจะเข้ก็ดังขึ้นอีกเช่นเคย ปริชาลุกขึ้นมาเคาะฝาอีก ๓ ที แรงกว่าเก่านิดหน่อย เสียงจะเข้หยุด ๓ วินาที แล้วที่นี้เลยดังอย่างแรง รู้สึกว่าผู้ดีดจะเข้โกรธ และแกล้งดีดดัง ๆ ดีดทั้งสี่สายอย่างไม่เป็นเพลง ปริชามิได้แสดงความโกรธเลย กลับยิ้มในหน้า แล้วเคาะอีก ๓ ทีอย่างแรงที่สุด เสียงจะเข้หยุดเงียบ ปริชายกไหล่แล้วเดินกลับมานั่งที่โต๊ะตามเคย สักประเดี๋ยวเสียงผ้าเท้าขึ้นบันไดหน้ามาอย่างกะทิบเท้า แล้วได้ยินเสียงเคาะประตู)

ปริชา – เข็ดเข้ามาซิ

(ธาริเข้ามาทางประตูหน้า หน้าตาแสดงว่าโกรธขัด อกกะเพื่อมขึ้นลงอย่างแรง แสดงว่าโทษะร้ายแรง ธาริเย็นหญิงสวย อายุประมาณ ๑๘ แต่งตัวชะนิดอยู่กับบ้าน ธาริไม่เห็นหน้า ปริชา เห็น แต่ขากางเกง กับควันกล้อง)

ธาริ – นี่แน่ะคุณ

ปริชา – (พูดอย่างไม่เงยหน้าขึ้นดู) เอ้อ ไม่ต้องการถ่านหรอกวันนี้ มีพอแล้ว

ธาริ – ขอโทษเถอะค่ะ ดิฉันไม่ได้มาค้าถ่านหรอก ดิฉันมา––

ปริชา – (เงยหน้าแล้วลุกขึ้น) อ้าว ขอโทษเถอะจ้ะ มีธุระอะไร นั่งก่อนซิจ๊ะ (เดินมาจากโต๊ะ) ฉันนึกว่าเจ๊กขายถ่านมาอีก มันมาตลอดวันละย่ะ คิดคำนวณประมาณเจ้าละครึ่งชั่วโมง มันคงนึกว่าฉันเย็นเจ้าขลูเยี๊ยด และคงจะต้องการถ่านไว้เผาภรรยาคนที่เก้าที่ในครัว เจ้าถ่านยี่สิบคนแรกฉันก็พอทนได้ พอมาถึงคนที่สามสิบห้าฉันก็ชักจะเอือม

ธาริ – ดิฉันเสียใจค่ะ ถ้าว่าจะเข้มันรบกวนคุณ

ปริชา – เอ๊ะ อะไรกัน? (ทำงง)

ธาริ – ดิฉันเสียใจค่ะ ถ้าเสียงจะเข้ที่ดิฉันดีดนั้นเย็นที่รบกวนคุณ ดิฉันอยู่ห้องต่อไปนี่ค่ะ (ชี้ทางผนังขวา) และดิฉันได้ยินคุณกะทุ้งฝา

ปริชา – อ๋อ เปล่าเลยย่ะ เปล่าเลย ความจริงฉันชอบจะเข้ เสียงมันฉ่าง ๆ ดี

ธาริ – ก็ถ้าเช่นนั้น คุณกะทุ้งฝา ทำไมล่ะคะ? รูปที่ดีดข้างฝาของดิฉันเกือบตกแตกหมด หวังใจว่าคุณคงไม่รังเกียจนะคะที่ดิฉันมาขอก (หันจะไป) งั้นดิฉันลา

ปริชา – อ้าว เดี๋ยวก่อนซิจ๊ะ จะด่วนไปไหนเล่า

(ปริชายิ้มน้อย ๆ ธาริค่อยคลายโกรธหันกลับมา)

ปริชา – เรื่องมันยังงั้นจ้ะ ฉันเองน่ะชอบนักเทียวเรื่องดนตรี และดูเหมือนชอบมากที่สุดก็จะเข้ แต่เรื่องมันเย็นว่าเธอไม่ดีดให้มันเย็นเรื่อง

เย็นราวนี่ยะ เธอคิดกะท่อน ธาริ _ อ้าว ก็เมื่อกี้คุณยอกว่าคุณกำลัง
กะแท่น แล้วซ้ำไปซ้ำมา ฉัน แต่งหนังสือ คุณก็เย็นนักประ-
เคยแอบฟังเธอเล่นเพราะ ๆ และ พันธ์เหมือนกันนี่คะ
ขณะนี้ฉันกำลังแต่งหนังสือเรื่อง ปริชา _ โอย อย่าเรียกฉันว่านักประพันธ์
เศร้า ๆ อยู่สักหน่อย ฉันอยาก เลยจ๊ะ เรียกฉันว่านักแต่งหนังสือ
ฟังเธอเล่นเพราะ ๆ ฉันก็เลย ก็แล้วกัน แต่ถึงอ้ายการแต่ง
กะทุ้งฝา หนังสือก็เถอะจ๊ะ ฉันก็ไม่ค่อย
ธาริ _ (ยิ้มน้อย ๆ) อ่อ ก็คิดฉันกำลัง ถนัดนักดอก ฉันถนัดในการ
ทำโน๊ตเพลงนี่คะ แต่งจดหมายไปขอเงินพ่อมากกว่า
ปริชา _ อ้อ เธอทำโน๊ตเพลงได้ด้วยหรือ ธาริ _ (หัวเราะ) เอาเถอะค่ะ ขอดิฉัน
จ๊ะ ? ดูสักหน่อยเถอะ ได้ไหมล่ะคะ ?
ธาริ _ ค่ะ ดิฉันทำเสร็จไปสองเพลงแล้ว ปริชา _ โธ่ อย่าเลยเธอ
ปริชา _ เพลงอะไรบ้างล่ะจ๊ะ ธาริ _ ทำไมล่ะคะ ?
ธาริ _ เพลงระเข้หางยาว กับเพลง ปริชา _ มันไม่ดีสำหรับผู้หญิง _ เพศอ่อน
ใบ้คลั่งค่ะ แล้วโรงพิมพ์เขาจะให้ แอ คือว่า_อ้า เดี๋ยวเธอจะอา-
ดิฉันหาชื่อฝรั่งใส่ ดิฉันก็ไม่รู้ เจียน
จะเรียกมัน ว่าอะไร ดิฉันก็ ธาริ _ โธ่ พูดเย็นเล่นไปได้ เอาเถอะน่า
เลยใส่มันไปว่า “Long_tailed ปริชา _ เอ้า เมื่อจะดูจริง ๆ ก็เอา เธอ
crocodile” กับว่า “Maddening นั่งนี่ซี
dumb” ถูกไหมคะ ? (ธารินั่งที่โต๊ะกลาง ปริชาเดินไปที่โต๊ะ
ปริชา _ ถูกแล้ว ถูกแล้ว ตรงเผ็ดเทียว แล้วหยิบสมุดเล่มหนึ่งเดินกลับมา
แหม น่ารู้สึกภูมิใจนะจ๊ะที่ได้ทำ นั่งด้วย แล้ววางสมุดบนโต๊ะเปิด
อะไรลงไป เย็นชื่นเย็นอัน ให้ประ- สมุดให้ดู ธาริดู)
ชาชนเห็น ปริชา _ มันเย็นเรื่องที่ค่อนข้างเศร้าอยู่สัก

หน่อยยะเรื่องนี้ คือ เรื่องมันมีว่า มีหนุ่มสาวคู่หนึ่งย่ะ อยู่บ้านเดียวกันมาแต่เล็กแต่น้อย พอรุ่นๆ ขึ้นหน่อยพ่อหนุ่มนั้นก็หลงรักแม่ สาวคนนี้เสียเหลือเกิน แต่ก็ไม่กล้าบอกแม่สาว แม่สาวก็ไม่ทราบ จึงไม่รัก ต่อมานานอยู่ แม่สาวนี้ก็เกิดชอบใจผู้ชายอีกคนหนึ่งขึ้นมา เลยใช้ให้พ่อหนุ่มนี่เป็นพ่อสื่อ พ่อหนุ่มนี้ก็ต้องช่วยเหลือ เพราะบูชาแม่สาวนะยะ จนในที่สุดเขาเกือบจะหนีตามกันไปแล้วละ แต่เผอิญผู้ใหญ่รู้เข้าเลยกำจัดเสีย แล้วเล่นงานพ่อหนุ่มนั้นเสียแย่ แม่สาวสงสาร เลย เกือบ จะรัก มิรักแหล่แล้วละย่ะ เผอิญวันหนึ่ง นกขุนทองของแม่สาวนี้หลุดจากกรงไป แม่สาวเสียใจ ร้องไห้ร้องห่มเสียใหญ่โต พ่อหนุ่มสงสารอุตส่าห์ตะเกียกตะกายต้นไม้จนหนามหน่ายเกี่ยวเนื้อตัวเสียเลือดโซมเทียว ไปจับนกนั้นลงมาจากต้นไม้จนได้ ความดีใจวิ่งถือนกแร่ ขะมาให้แม่สาวเทียวจ๊ะ แต่พอส่งนกให้แม่สาวสิ เจ้านกนั้นตายเสียแล้ว

ธาริ — อ้าว ทำไมล่ะคะ?

ปริชา — พ่อหนุ่มนั้น กลัวนกจะหนี เลยบีบเสียแน่นจนนกตายคามือจ๊ะ

ธาริ — แล้วยังไงต่อไปล่ะคะ?

ปริชา — แม่สาวนั้นโกรธใหญ่ ที่นกตายเลย ไปแต่งงานเสียกับตาแก่เศรษฐีคนหนึ่ง

ธาริ — แล้วเจ้าหนุ่มนั้นทำยังไรล่ะคะ

ปริชา — ถึงตอนนี้แหละย่ะ ฉันยังแต่งไม่จบ แต่ฉันกะว่าจะให้เจ้าหนุ่มนั้นดื่มน้ำมันระกำ

ธาริ — เธอให้ชื่อว่าเรื่องอะไรล่ะคะ?

ปริชา — ฉันยังไม่ได้ให้ชื่อเลย ไม่รู้ว่าจะให้ชื่อว่าอะไรดี เธอช่วยคิดบ้างซิ

ธาริ — อุ๊ย ดิฉันไม่ใช่เขี้นคนช่างคิดดอกค่ะ

(ปริชาเอามือกอดอกแหงนหน้าเชิงคิด)

ปริชา — (กอดอกแหงนหน้าพลางพูด) จะให้ชื่อว่านกขุนทองทำเหตุ ดูชื่อมันก็ไม่เศร้า ชื่อว่าชายผู้อาภัพมันก็มีมากมายอยู่แล้ว (คิด)

เอ้า งั้นให้ชื่อว่า "ระกำแก้ระกำ" เถอะ เพราะเข้าทีดนั้นทรวงระกำจึงแก้ระกำด้วยน้ำมันระกำยังไงล่ะ เข้าทีไหม ?

ธารี — ก็ดีแล้วนี่คะ

ปริชา — งั้นตกลง (ตกลงไป) แล้วก็เนื้อเรื่องล่ะ เธอชอบไหม ?

ธารี — เรื่องก็ดีนี่คะ

ปริชา — เธอชอบจริง ๆ หรือจ๊ะ ?

ธารี — จริงค่ะ

ปริชา — อา ถ้าเช่นนั้นฉันก็จะหลับตาตายอย่างเย็นสุข แต่นั่นหมายความว่าฉันต้องได้ยินเพลงที่เธอกำลังเขียนโน๊ตนั้นเสียก่อน

ธารี — พอได้ยินเธอก็จะกะทุ้งฝาอีกเท่านั้นแหละ

ปริชา — ฉันจะไม่กะทุ้งฝาที่ไหนอีกเลยในชีวิต ฉันเกลียดคนที่ชอบกะทุ้งฝาเหลือเกิน และไม่ทราบว่าเขากะทุ้งฝาหาอะไรกัน

ธารี — ว่าแต่ว่าเรื่องที่เธอแต่งต่าง ๆ น่ะ เคยพิมพ์กี่เรื่องแล้ว ?

ปริชา — โอย ยังไม่เคยลงพิมพ์สักเรื่องหนึ่งจ๊ะ ส่งไปให้โรงพิมพ์ทีไรเขาก็ดิ้งตะกร้าหมด ฉันเพิ่งหัดแต่งใหม่ ๆ และฉันรู้สึกว่าฉันมีนิสสัยอยู่ในทางนี้ ฉันจึงเพิ่งมาเช่าห้องนี้อยู่คนเดียว เพื่อความสงบ ว่าแต่โน๊ตเพลงของเธอเถอะ พิมพ์จำหน่ายดีไหมล่ะยะ ?

ธารี — โอย โรงพิมพ์เขาไม่ยอมพิมพ์ค่ะ เขาว่าถ้าจะให้พิมพ์ดิฉันต้องออกเงินค่าพิมพ์เอง และดิฉันก็ไม่มีจะออก เพราะตั้งแต่เจ้าคุณพ่อถูกขายทอดตลาด ทรัพย์มรดกหมดแล้ว ไม่ช้าท่านก็ถึงแก่กรรม คุณแม่กับดิฉันก็ไม่มีอะไรติดตัวต้องตุหรัดตุเหร่มาเช่าตึกแถวนี่แต่เผอิญดิฉันเคยเรียนวิชาดนตรีมาบ้าง จึงเที่ยวรับจ้างเขาเย็นครู พอหาเงินมาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องกันสองคนแม่ ๆ ลูก ๆ (ธารีเอาผ้าเช็ดหน้าขึ้นเช็ดน้ำตา ปริชาตบมือธารีเบา ๆ เย็นเชิงปลอบ)

ปริชา — อ้าว ๆ อย่าเพ่อท้อใจซิเธอ นี่เธอไม่รู้จะทำให้สำเร็จโดยวิธีใดแล้วหรือ ?

ธารี — ดิฉันจะทำยังไงได้ นอกจาก

พยายาม_พยายาม พยายามต่อไปเท่านั้น (ร้องไห้อีก)

ปริชา – อย่าซิ ไม่ต้องเสียใจ เราทั้งสองอยู่ในฐานะเช่นเดียวกัน แต่ต่อไปนี้ถ้าเรามีทุกข์ร้อนอะไร เราจงมาปรับทุกข์กันเสมอไป คนเราถ้ามีทุกข์ร้อนอะไร แล้วไม่มีใครที่จะปรับทุกข์ด้วยแล้ว ฉันรู้สึกว่าทุกข์นั้นมันจะยิ่งหนักขึ้นไปอีก สำหรับฉันเองนั้น ถ้าทุกข์หนักเต็มทีมักจะออกไปข้างนอก แล้วก็ตีหัวเข็กเสียสักสองสามคนก็ค่อยคลายทุกข์เข้า แต่เธอคงไม่ชอบทำเช่นนั้น ไม่ใช่หรือ?

(อาริหัวเราะ) ดีแล้ว ถ้ายังงั้นทีนี้ถ้าเธอมีทุกข์ละก็อย่าอดเอาไว้เอามาปล่อยไว้ให้ฉันบ้างก็ได้ ถ้าไม่มาหาฉันที่นี่ และอยากให้ฉันไปหาเธอละก็กะทุ้งฝาเข้าก็แล้วกัน ฉันเย็นยิ่งไปเที่ยว และถ้าฉันมีทุกข์บ้างละก็ฉันจะกะทุ้งฝา

อาริ – (ขัน) ก็ไหนเธอว่าจะไม่กะทุ้งฝาอีกยังไงล่ะ?

ปริชา – เอาเถอะ จะไม่กะทุ้งหรอก เย็นแต่เคาะค่อย ๆ ก็แล้วกัน มา เราจงมาจับมือสาบาน เย็นมิตรกันและจง บอก นาม และแซ่ กัน เสียเดี๋ยวนี้

(ปริชายื่นมือ_อาริยื่นมือมาจับ)

อาริ – ดิฉันชื่อ อาริ บุญโรย

ปริชา – ฉันชื่อ ปริชา ชาญฉลาด

อาริ – ดิฉันดีใจเหลือเกินที่ได้มารู้จักเธอ เพราะในย่านนี้ดิฉันก็ไม่คุ้นเคยกับใครอีกนอกจากคุณชะมัด ชำนาญโม้ อยู่ตึกตรงข้าม จ้อดิฉันลืมไป (อาริยกมือขึ้นประสานและเต้นน้อย ๆ เย็นเชิงดีใจ) คุณชะมัดเธอก็เย็นนักประพันธ์เหมือนกัน ดิฉันจะไปพาแกมาให้รู้จักกับเธอ เธอจะได้มีเพื่อนคุยด้วยอีกคนหนึ่ง จะได้ไม่หงอย เอาไหมคะ?

ปริชา – ฉันจะยินดีมาก แต่คุณชะมัดนี่แกเย็นคนยังไงนะ?

อาริ – แกก็ดีหรอกค่ะ แต่ดิฉันเกลียดแกที่แกค่อนข้างจะโม้อยู่สักหน่อย บางครั้งดิฉันทนไม่ได้ ต้องถึงกับชัดคอกันบ้าง

ปริชา – คิชิ ยังงั้นฉันชอบ

ธาริ – ยังงั้นคิฉันไปดูนะคะ ว่าแกอยู่หรือไม่อยู่

(ธาริออกไป ปริชาเดินกัมหน้าไปมา) บีดม่านฆ่าเวลา ๓ นาที

(พอเบิดฉากใหม่ทุกสิ่งยังอยู่ในรูปเดิม ปริชา ยังคงเดินกัมหน้าไปมา เสียงเคาะที่ประตู)

ปริชา – เชิญเข้ามา

(ธาริ, เข้ามาแล้วชะมัดเดินตาม)

ธาริ – (แนะนำ) คุณชะมัดคะ นี่คุณปริชา เพื่อนบ้านคนใหม่ของคิฉัน และจะเป็นเพื่อนนักประพันธ์ของเธอต่อไป

(ปริชา เดินเข้าไปจับมือกับชะมัด)

ปริชา – ยินดีมากที่รู้จักคุณ

ชะมัด – ผมก็ยินดี ผมสังเกตคุณ มาสองสามวันแล้ว เห็นท่าคุณเดินแล้วรู้สึกว่า เป็น พวก นักประพันธ์ด้วยกัน เพราะพวกนักประพันธ์ละก็มักจะมีกิริยาท่าทางในการเดินพิเศษอย่างหนึ่ง ซึ่งบอกไม่ถูก อาจเป็นด้วยที่ต้องใช้สมองมาก หรืออย่างไรไม่ทราบ ผมม้วสุมอยู่กับพวกนักประพันธ์มาก เพราะฉะนั้นผมเห็นนักประพันธ์ละก็จำได้เทียว คุณแต่งมานานแล้วหรือครับ?

ปริชา – ไม่นานหรอกครับ

ธาริ – คุณปริชาเธอเพิ่งเริ่มหัดนะคะ

ชะมัด – มิน่าละ ผมสังเกตว่า การเดินของคุณ ยังอ่อนไปจนเกือบจำไม่ได้ว่าเป็นนักประพันธ์ แต่อุตส่าห์เข้าเถอะครับ ไม่ช้าคงจะดี เพราะมีท่าอยู่แล้ว

ธาริ – ก็คุณช่วยแนะนำให้บ้างซิคะ

ชะมัด – อ๋อ ข้อนั้นไม่ต้องสงสัย ผมเคยช่วย นักเรียนให้เป็น นัก ประ พันธ์เสียหลายคนแล้ว จนเข้าพวกนั้นมันเห็นผมเข้า มันพากันเรียกคุณครูหมด (หัวเราะอย่างขบขัน)

ปริชา – เชิญนั่งซิครับ

ชะมัด – ครับ ครับ!

(ต่างพากันนั่ง ธารินั่งกลาง)

ปริชา – คุณแต่งมานานแล้วหรือครับ?

ชะมัด – โอ๊ย นมนานกาเลเต็มทีแล้ว จนเขาจะเรียกว่าบู๊นักประพันธ์แล้ว

แต่นั่นแหละครับ คุณมาเลือกอาชีพผิดเสียแล้ว ประพันธ์ถึงจะให้ดีเท่าไรก็ไม่มีวันรวยละ ดูแต่ผมสิแต่งมาจนเกือบจะแก่ตายแล้ว ยังต้องหาเช้ากินค่ำอยู่ทุกวัน แต่นั่นแหละครับเราทำเพื่อศิลป เราเกิดมาเพื่อศิลป ถ้าวิญญาณของเราซุ่มซ่อนอยู่ด้วยความพอใจในศิลปแล้วศิลปเย็นสิ่งที่เลี้ยงวิญญาณเรา

ธารี — แต่ถ้าหากเราไม่มีอาหารจะเลี้ยงร่างกาย วิญญาณก็จะแตกดับแล้วคุณจะว่ายังไง ?

ชะมัด — เราก็จะยินดีตายเพื่อศิลป และเมื่อตายไปแล้ว วิญญาณก็ยังจะอิ่มไปด้วยศิลปในขณะที่เดินทางไปในโลกหน้า จริงไหมคุณปริชา ?

ปริชา — (ผงกศีรษะ) จริงครับ จริงแท้

ชะมัด — อ้ายเรื่องวิญญาณกับร่างกายนี่มันแยกกันได้จริงนาครับ บางคราวผมอดข้าวตั้ง ๓ วัน แต่วิญญาณมันกลับมาอยู่ด้วยศิลปะเลยไม่นึกหิว

ธารี — อ้อ วันที่สามก็เมื่อคุณมารับประทานข้าวบ้านดิฉันนะซิ

ชะมัด — เห็นจะเย็นวันนั้นแหละ ว่าแต่ว่า (หันไปทางปริชา) คุณเคยเขียนมากี่เรื่องแล้ว

ปริชา — ผมเขียนหลายเรื่องแล้วละครับ แต่มันใช้ไม่ได้ทั้งนั้น ผมเลยฉีกเสียเองบ้าง คนอื่นเขาช่วยฉีกให้บ้าง

ชะมัด — นั่น นั่น อย่าเพ่อท้อใจ เมื่อผมเริ่มใหม่ ๆ อย่างคุณนะ ผมถึงกับกลืนเสียเลย เพราะกลัวว่าใครเขาจะเอาไปต่ออ่านเข้า ว่าแต่ว่าขณะนี้คุณกำลังแต่งเรื่องอะไรอยู่ละครับ ?

ปริชา — กำลังแต่งเรื่อง ซึ่งผมกับคุณธารีช่วยกันให้ชื่อว่า "ระกำแก้ระกำ"

ชะมัด — อ๋อ ชื่อประหลาด ขอผมชมสักหน่อยได้ไหมล่ะครับ ?

ปริชา — ได้ซิครับ (ปริชาลุกขึ้นไปหยิบเอามาส่งให้ แล้วยืนพิงผนัง เอามือไขว้หลังยิ้มน้อย ๆ ชะมัดเอาแว่นตาออกใส่ แล้วอ่าน)

ชะมัด — (อ่านดัง) แสงทองแห่งเย็นวันที่ ๑ เมษายน ได้กระจายแสงอันเย็นเงินยวงลอดใต้กิ่งพฤษชาติ

อันหนาทิ้บลงมาต้องพื้นน้ำนิ่ง แห่งฝั่งตะวันออก ของแม่น้ำ เจ้าพระยา แถบท่าเตียน ทำให้พื้นน้ำแถบนั้นดู ระยับ ประกาย ประดับไปด้วยเพ็ชร พลอยอันหาค่ามิได้ (หันไปทางปริชา) นั่น มันต้องตั้งต้นด้วยแบบครูเช่นนั้น เริ่มต้นนับว่าใช้ได้ แต่ควรจะมากกว่านี้อีกสักสามเท่าจึงจะเหมาะ

ปริชา — ผมไม่รู้ว่าจะพรรณนาต่อไปอย่างไรอีก

ชะมัด — อา มันต้องการความชำนาญ มันต้องการความชำนาญ (อ่านเงียบ ๆ ต่อไปสักหน่อย) การวางคำยังไม่กลมกล่อมดีนัก (อ่านเงียบต่อไป) การให้ภาพของสถานที่ยังไม่จะแจ้ง เช่นว่าติกนั้น กำแพงสีอะไร หน้าต่างสีอะไร รูปยังไง เย็นหน้าต่างยานเกล็ด หรือหน้าต่างธรรมดา และมีกี่หน้าต่าง —

ธาริ — แหม ต้องละเอียดถี่ถ้วนถึงยังงั้นเทียวหรือคะ ?

ชะมัด — แน่หละ นักประพันธ์จะต้องใช้คำพูดวาดภาพขนสถาปนิก อาจสร้างติกให้ได้ตามคำบรรยายของเรา

ปริชา — อือ เอายู

ชะมัด — มันต้องยังงั้น (อ่านเงียบต่อ)

การบอกลักษณะ คน ยังใช้ไม่ได้ มันยังไม่เด่น สำหรับพระเอกมันต้องเด่น จนสตรีผู้อ่านต้องไปนอนฝันเห็น นางเอกก็ต้องเด่นจนบุรุษผู้อ่านต้องสาบานว่า ถ้าไม่พบนางเอกเช่นกล่าวนั้นแล้ว เย็นไม่แต่งงาน ถ้าจะเย็นตัวโกงก็ต้องถึงกับเด็กร้องไห้ เพราะกลัว (อ่านเงียบต่อ) แน่ะ แน่ะ ลืมบอกไปว่าเจ้านกขุนทองนั้น ตัวโตเท่าไร (อ่านเงียบต่อ) พิจารณาดูตลอดเรื่องแล้ว ยังขาดข้อกินใจ ยังขาดคติ ขาดปรัชญา ยังขาดปรัชญาอยู่มาก ยังขาด —

ปริชา — แต่ก็ผมเพิ่งตั้งต้น — (ยิ้ม)

ชะมัด — ก็นั่นน่าชื่นชมคุณ ไม่ต้องท้อใจนะ ผมตักเตือนก็เพื่อหวังดีแก่คุณยังอ่อนนัก คุณยังต้องเรียนอีกมากกว่าง่า —

ธาริ — กว่าจะได้รับผลอย่างชั่ง คุณชะมัด

กำลังได้รับผลอยู่เคี่ยวนี้ (โกรธ)

ปริชา – (งง) เอ๊ะ ผลอะไร?

ธาริ – อ๋อ ผลนะหริอคะ นามปากกาที่มีชื่อค่ะ แต่ไม่มีใครรู้จักค่ะ คุณชะมัดเคยแต่งเรื่องส่งไปลงหนังสือพิมพ์เสมอละค่ะ เขาก็ลงให้แต่ไม่ให้เงิน แล้วก็คุณชะมัดยังช่วยประพันธ์ประกอบรูปที่ประกาศแห้งความในหนังสือพิมพ์ ยังไงล่ะคะ

(ชะมัดโกรธ วางหนังสือ ลุกขึ้น)

ชะมัด – ถ้าเธอคอยมัวพูดเหลวไหลเช่นนั้นละก็ ฉันไปทำงานดีกว่า (ชะมัดลุกออกประตูไป)

(ปริชา เอาไม้กวาด มากวาดใต้เก้าอี้ที่ ชะมัด ลุกไป)

ธาริ – นั่นเธอทำอะไรนะ?

ปริชา – อ๋อ กวาดเศษอัฐยิ่งที่ตกค้างอยู่ซะต้องเอาไปบรรจุณเจดีย์ อันเย็นที่สักการะ แหมธาริ เธอมีฤทธิ์ดีแท้

(ธาริ ซบหน้าลงบนโต๊ะร้องไห้สะอึกสะอื้น)

ปริชา – เอ๊ะ นั่นเธอเย็นอะไรไป?

ธาริ – (สะอื้นพลาง) ฮือฮือ ดิฉันเลว ฮือฮือ ดิฉันเลวแสนเลว

ปริชา – เอ๊ะ ทำไมเธอซะเลว ก็คุณชะมัดแกว่าหนังสือที่ฉันแต่งเลวต่างหากละ (เข้ามาปลอบ)

ธาริ – (สะอื้น) ฮือฮือ ดิฉันเลวคะเลวมาก เลวมากมาก

ปริชา – แล้วกัน – หนังสือหนังสือ

ธาริ – (สะอื้น) ฮือฮือ ดิฉันเลวมากมาก มาก ฮือฮือ

ปริชา – หนังสือซะ หนังสือเลว หนังสือ

ธาริ – โธ่ เราคุ้นเคยกันมานาน เห็นกันอยู่ เท่านี้แหละ (สะอื้น) โธ่เราก็ต่างคนต่างยากจนขั้นแค้น แกก็ประสพแต่ความไร้ผล (สะอื้น) แต่แทนที่ดิฉันจะช่วย กล่อมใจแก กลับว่าแดกดันแกให้เจ็บใจ (สะอื้น)

ปริชา – แล้วกัน

ธาริ – (สะอื้น) แต่แก อวดดีต่อเธอต่าง ๆ นานา จนดิฉันทนไม่ไหว อดไม่ได้ โธ่ดิฉันเลวแสนเลว

ปริชา – แกจะอวดดีกับฉันก็จะเย็นไรไป ก็แกเย็นนักประพันธ์ที่เลิศ ฉันก็ยินดีที่จะให้แกสั่งสอน

ธาริ – วิเศษวิโสที่ไหนกัน แกแต่งส่งไปตั้งร้อย เรื่องก็ไม่มีใครเขาพิมพ์ให้ อย่างดีเขาก็เอาลงหนังสือพิมพ์ แล้วให้แกเรื่องละห้าบาทเย็นอย่างมาก หนังสือพิมพ์ดี ๆ เขาก็ไม่เอา (สะอื้น)

ปริชา – แล้วกัน

ธาริ – (หักใจลุกขึ้นนั่งตรง) ดิฉันเลวเอง ดิฉันรู้สึกตัวแล้ว วันนี้ดิฉันใจไม่ค่อยดี เพราะเหนื่อยมาตลอดวัน ดิฉันจะต้องไปขอโทษคุณชะมัด ดิฉันต้องไป (ลุกเดินจะออกไป)

ปริชา – นี่ ธาริ (ธาริหยุดที่ประตู แล้วหันมาดู ปริชา) จำไว้นะว่ามีคติที่ดีอยู่อย่างหนึ่งว่า อย่า ขอขมาใครเย็นอันขาด เพราะว่าถ้าเราขอขมาผู้ใดผู้หนึ่ง ผู้นั้นอาจไม่รับขมาเราก็จะขายหน้า ถ้าผู้นั้นรับขมา ต่อไปมันอาจยิ่งใหญ่นา

ธาริ – อย่างไรก็ตาม ดิฉันยอม (ธาริออกไป ปริชาเดินผิวปากไปมาพลางกระหยิ่มอย่างพอใจ ก็พอบีดม่าน

องก์ ๒

เวลา: บ่าย.

ห่างจากเวลาขององก์ ๑ ประมาณ ๑ สัปดาห์

ฉาก: เย็นฉากอย่างองก์ ๑ ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง นอกจากเศษกระดาษบนพื้นหมดไป หนังสือจัดเย็นระเบียบเรียบร้อยขึ้น. และมีแจกันปักดอกไม้สวยอยู่บนโต๊ะกลางห้อง.

(พอเบิดฉาก ตัวละครมี ปริชา นั่งอยู่กลางห้อง เอาเท้าทั้งสองพาดบนโต๊ะสูบกล้องพลางอ่านหนังสือพิมพ์ สักประเดี๋ยวได้ยินเสียงเคาะข้างนอกประตู และได้ยินเสียงธาริตะโกนถามว่า “ อยู่ไหม ? ”)

ปริชา — (ตอบ) อยู่ (ลดเท้าลง) (ธาริเข้ามา มีผ้าพันศีรษะและถือห่อของ)

ธาริ — นึกว่าเธอจะออกไปเที่ยวเสียแล้ว

ปริชา — เดี๋ยวฉันถึงจะไป นั่นเธอไปไหนมานั่นน่ะ ?

ธาริ — ไปสอนนักเรียนมาค่ะ ขากลับเลยแวะสะพานหัน ซื้อลูกไม้มาฝาก (แก้ห่อของ)

ปริชา — ไปรวยที่ไหนมานะหมู่นี้ ?

ธาริ — เถอะ แล้วก็รู้เองน่ะแหละ ว่าแต่ว่าวันนี้คุณชะมัดแกมาอีกหรือเปล่า?

ปริชา — มา ทำไมจะไม่มา ฉันบอกเธอแล้วนี่นา ว่าอย่าไปขมาแกเข้า

ธาริ — ดิฉันช่วยไม่ได้

ปริชา — ตั้งแต่แกรับขมาเธอ ความโมโหของแกได้ทวีคูณขึ้นอย่างเห็นจริงเห็นจังเทียว แต่พ่อเศรษฐีเชียงใหม่คนนั้นน่ะ ชื่อไรนะ

ธาริ — ชื่อนายฮั้ว

ปริชา — นั่นแหละ ไปอุตริซื้อกรรมสิทธิ์เรื่องของแกเข้าเรื่องหนึ่ง เป็นราคาถึง ๕๐ บาท แล้วว่าจะพิมพ์เอาไปจำหน่ายที่หัวเมือง คุณชะมัดยังกับเขียนไม่คุ้นถึงอย่างอื่น นอกจากจะโม้แล้วสั่งสอนฉันเรื่อยไปจนคำสอนต่าง ๆ ของแกน่ะ ถ้าจะจดเอาไว้เห็นจะได้สมุดไทยหนากว่าเรื่องรามเกียรติ์

ธาริ — อ้าว ก็เดี๋ยวนี้แกก็พูดได้เต็มปากเต็มคอละซี เพราะแกมีที่อ้างแล้วนี่

ปริชา — และนี่คุณชะมัดบอกว่านายฮั้วผู้นี้ยังกำลังเขวาจะขอซื้อกรรมสิทธิ์เรื่องที่แกแต่งไว้เล่น ๆ อีกเรื่องหนึ่ง เป็นเงินถึง ๑๐๐ บาท

ธาริ — จริง ๆ ยังงั้นหรือคะ ? งั้นแกมีคลังใหญ่รึ ?

ปริชา — แกจะเป็นบ้าเอาน่ะนา ฉันคงถูกแกยอมยารุดแย่ ถ้าฉันเป็นเรือรัตนโกสินทร์ก็คงจมกันครั้งนี้เอง ฉันสงสัยนักว่า นี่นายฮั้วแกมีสติพันเพื่อนไปฉันใด แต่จะว่าก็ว่าคุณชะมัดก็ว่าแกเถอะ แกก็ยังดีนะ มัดเลยคลังใหญ่เทียว รู้ไหมล่ะว่า เดี๋ยวนี้น่ะถ้าแกไม่ได้เห็นฉันสักวันหนึ่งแกจะอกแตกตาย บางวันแกก็มาถึงสามครั้งก็มี และทุกครั้งแกเย็นไม่คุยถึงอย่างอื่น นอกจากจะโม้แล้วสั่งสอนฉันเรื่อยไปจนคำสอนต่าง ๆ ของแกน่ะ ถ้าจะจดเอาไว้เห็นจะได้สมุดไทยหนากว่าเรื่องรามเกียรติ์

ที่อุตส่าห์ช่วยเบิ่นธุระเอาเรื่องของฉันไปให้โรงพิมพ์เขาพิจารณา แก ว่าเผื่อคนชั้นต่ำ ๆ จะชอบบ้าง

ธารี — ถามจริง ๆ เถอะค่ะ ว่าเธอทำไมเธอจึงช่างทนได้ ปล่อยให้แกอวดดีสั่งสอนได้ตลอดเวลา แล้วเธอก็ยิ้มพ่างแกเรื่อย และไม่โกรธด้วย

ปริชา — ว่าที่จริงนะน๊ะ วาจาโม้ของแกน่ะ ฉันเชื่อว่ายักษ์วัดแข้งก็แทบทนไม่ได้ แต่ฉันรู้จักแกดี ถ้าฉันขัดคอแก ฉันก็ไม่มีใครมานั่งเบิ่นเพื่อนเท่านั้นแหละ และเธอก็รู้แล้วว่าฉันไม่มีเพื่อนอื่นอีกนอกจากเธอเท่านั้น (เดินไปหยิบลูกไม้มารับประทาน) ว่าแต่เธอเถอะไหนว่าไปรวยที่ไหนมา ถูกลอตเตอรี่หรือ ?

ธารี — เปล่าค่ะ ดิฉันก็เผอิญมีโชคดีตามคุณชะมัดที่โรงพิมพ์เขารับเอาแบบโน๊ตของดิฉันไปพิมพ์ ว่ามีเอเย็นต์ต่างจังหวัดรับเอาไปหมดเกลี้ยงเลย แล้วยังโทรเลขมาขอกให้พิมพ์อีก ๕๐๐๐ ฉะบับ เขาจะให้ดิฉันยี่สิบเปอร์เซนต์ และนี่เขาจ่ายเงินงวดแรกให้ดิฉันแล้ว

ปริชา — ชโย ยังงั้นซิน่ะพวกเรา ฉันว่าแล้วเทียวว่า ให้พยายามต่อไปเถอะเห็นไหมล่ะ ต่อไปจะได้ดี เธอยังอ่อนนัก ยังจะต้องหัดอีกมาก

ธารี — นี่ถ้าเธอขืนหัดล้อคุณชะมัดละก็ระวังนะจะติด แต่ดิฉันพูดจริง ๆ นะคะ ว่าตั้งแต่เธอมาคบกับพวกเราเข้า รู้สึกว่าพวกเราต่างพากันมีโชค เธอคล้ายกับเบ็นของดีอะไรอย่างหนึ่ง

ปริชา — ฉันเองก็รู้สึกว่าฉันเบ็นเช่นนั้น เมื่อปลายปีก่อนนี้ ฉันไปพักที่บ้านน้าชายฉันคนหนึ่ง อยู่ได้ไม่ถึงเดือนภรรยาก็ออกลูก ๓ คนแฝด ว่าแต่เธอเถอะ ได้รับโชคดียังงี้แล้ว ทำไมดูไม่ค่อยดีอกดีใจอะไรเลย

ธารี — ดิฉันเศร้าใจก็เพราะคุณชะมัดและดิฉันเองต่างก็ประสพโชคดีด้วยกันทั้งคู่ ส่วนคุณสิ —

ปริชา — โอย เธออย่าเบ็นทุกข์ถึงฉันเลย ฉันยังเพิ่งเริ่มหัด และยังจะต้องเรียนอีกมาก ฉันยันยกพร่องอยู่

ด้วยสิ่งต่าง ๆ ดังซึ่งคุณชะมัดแกว่า จำไม่ได้หริ

ธาริ — อุ๊ย อย่าไปฟังแกเลยค่ะ ดิฉันเชื่อว่าคุณแต่งได้ดีพอใช้แล้ว และเชื่อว่าไม่ช้า เศรษฐีบ้านนอกคนใดคนหนึ่ง ก็คงมาขอซื้อกรรมสิทธิ์เรือของเธอเป็นแน่ ๆ

ปริชา — (หัวเราะ) ฮะฮะ ก็เมื่อมีชาวเมืองอื่กยางจังหวัดเกิดคลั่งขึ้นมาเท่านั้นก็อาจเป็นได้นะ เพราะหมู่นี้อากาศค่อนข้างจะร้อนจัดอยู่สักหน่อย

ธาริ — คุณละพูดเป็นเล่นไปเสมอละ เมื่อไรจะเลิกพูดเล่น ๆ เสียบ้างนะ

ปริชา — ไม่ช้าหรอกจ๊ะ ธาริ อีกไม่ช้าหรอก ฉันจะพูดจริง ๆ จัง ๆ (มองหน้าธาริ เชิงพิจารณา)

ธาริ — (กะดาก) งั้นดิฉันไปละ เดี๋ยวคุณแม่จะบ่น (หยิบของจะออกไป)

ปริชา — ฉันก็จะออกไปข้างนอกเหมือนกัน มีธุระที่จะต้องกระทำอีกหน่อยฝากบ้านด้วยนะ

(ธาริรับแล้วออกไป ปริชาผิวปากพลางใส่เสื้อนอก ใส่หมวกถือไม้เท้าเดินออกไป)

(บีดม่านเพื่อฆ่าเวลา ๓ นาที)

(พอเบิดม่านใหม่ ไม่มีตัวละครสักประเดี๋ยว เสียงเคาะประตูข้างนอก เมื่อไม่มีใครเปิดประตูรับ ก็เคาะอีก เมื่อไม่มีใครรับอีก นายผลุ ตี๋มผละ รูปร่างอ้วนเตี้ย แต่งตัวนุ่งผ้าใส่ถุงเท้ารองเท้าเดินเข้ามา)

ผลุ — เอ๊ะ ไม่เห็นมีใครอยู่ นี่ใช่ห้องคุณปริชาหรือไม่ใช่ก็ไม่รู้แฮะ เอ๊ะเผื่อนี่เราเข้าบ้านผิด ถ้าเข้าของเขามาพบเข้าแล้วหาว่าเราเป็นขะโมยละก็ตายแน่ ไม่ได้ ต้องแจวก่อนละ

(ผลุค่อย ๆ ย่องจะออก ก็พอดีธาริสวนทางเข้ามา ผลุตกใจ)

ผลุ — เปล่าจ๊ะเปล่า ๆ ฉันไม่ใช่ขะโมยหรอก สาบานได้ ให้ตายซิเอ้า ฉันมิได้พยายามบุกรุกด้วย ปล่อยฉันไปเถอะจ๊ะ แม่คุณเถอะ ฉันไหว้ละเอ้า (ไหว้)

ธาริ — งั้นคุณเป็นใคร ? และจะมาหา

ใครละคะ ?

ผลุ _ ฉันชื่อผลุยะ นายผลุ ตั้มเผละยะ ฉันนึกว่า _ ง่าห้องนี้เป็นห้องของ ธารี _ คุณปริชา ชาญฉลาด ฉันก็เลยเข้ามา ขอโทษเถอะจ้ะ เพราะฉันผิด _ เพราะ _ ว่า _ ฉันเข้าใจผิด จึงเข้าห้องผิด ฉัน—ฉัน—

ธารี _ คุณไม่เข้าใจผิดหรอกคะ และคุณก็เข้าห้องไม่ผิดด้วย เพราะห้องนี้แหละ คือห้องคุณปริชา

ผลุ _ อ้าว งั้นเหลอ (หัวเราะงอ) ฉันนึกว่า ฉันเข้าห้องผิดเสีย แล้วอีกสิ้นเคราะห์ไปที

ธารี _ ทำไมคุณจึงเข้าใจว่าคุณเข้าห้องผิด

ผลุ _ ก็เพราะหนึ่ง ห้องนี้ดูไม่น่าจะเป็นห้องของคุณปริชา ผู้ซึ่งเป็นมหาเศรษฐีอยู่เชียงใหม่ และสอง (หัวเราะงอไปงอมาไม่พูดต่อ)

ธารี _ สองน่ะ คือ อะไรคะ ?

ผลุ _ คือว่า _ (หัวเราะงออีก) คือว่า (หัวเราะงออีก)

ธารี _ คือว่าอะไรคะ ?

ผลุ _ คือว่า ฉันไม่ทราบว่าคุณปริชา มาแอบแต่งงานแล้วเมื่อไร (หัวเราะ)

ธารี _ (เร็ว) แต่งกะใคร ? แต่งกะใครคะ ?

ผลุ _ (หัวเราะ) ก็แต่งกับคุณนายน่ะซิ (หัวเราะ)

ธารี _ โอ๊ย ! อย่าเข้าใจผิดค่ะ ดิฉันไม่ได้เป็นภรรยาคุณปริชาหรอก ดิฉันเป็นแต่เพื่อนข้างห้อง

ผลุ _ (หน้าตื่น) อ้าว, งั้นเหลองั้น ผมขอโทษ เป็นแต่ เพื่อน ข้าง ห้อง เท่านั้นแหละหรือครับ ผมนึกว่าเป็นเพื่อนร่วมห้องเสียอีก แล้วนี่คุณปริชาไปไหนล่ะครับ

ธารี _ คุณปริชาไม่อยู่ค่ะ ออกไปธุระข้างนอก คุณมีธุระอะไรจะสั่งไว้ได้ไหมคะ ?

ผลุ _ ก็เห็นจะได้จ้ะ คือยังงี้จ้ะ ช่วยบอกคุณปริชาทีเถอะจ้ะ ว่าอ้ายสมุดโน๊ตดนตรี กับอ้ายหนังสืออ่านเล่นบ้า ๆ บอ ๆ อะไรนั่นน่ะ โรงพิมพ์เขาส่งมาไว้ที่ห้องฉัน ออกพะเนินเทินทึก กองสูงท่วม ๆ หัวเทียวจ้ะ เต็มไปทั้งห้องจนฉัน

ไม่มีที่จะนอนแล้ว

ธาริ – เอ๊ะ สมุดโน๊ตดนตรีกับหนังสืออะไรคะ ?

ผลุ – โน๊ตดนตรีบ้า ๆ อะไรก็ไม่ทรายละยะ เห็นมีนามผู้แต่งว่า ธาริ บุญโรย ฉันพยายามเอามาลองเล่นดูก็ไม่เห็นเป็นเรื่อง แล้วปริชาเขาช่างไปเลหลังเอามาจากไหนไม่รู้

ธาริ – อ้อ อ้อ (พะยักหน้าเป็นเชิงรู้) แล้วก็อ้ายหนังสืออ่านเล่นนั่นล่ะคะ

ผลุ – อ่อ อ้ายนั่นยิ่งบ้าใหญ่เทียว ผีปากนายยังดีอะไรคนหนึ่งไม่ทรายอ่านแล้วคลื่นไส้เป็นกำลัง.

ธาริ – อ้อ อ้อ จะให้ดิฉันบอกคุณปริชาว่ายังไงล่ะคะ

ผลุ – ช่วยบอกทีเถอะย่ะ ว่าจะขนมันเอาไปเผา หรือจะทำยังไงก็ทำเถอะย่ะ มันมากมายก่ายกองเต็มทีแล้ว และนี่ก็ยังขนส่งกันมาเรื่อย ๆ ถ้าขืนเรื่อยไปยังงี้อีกสองวันฉันจะต้องนอนที่หัวบันไดห้องจ๊ะ

ธาริ – ดีแล้วละค่ะ ดิฉันจะช่วยเทศน์คุณปริชาให้ มีอะไรสั่งอีกไหมล่ะคะ ?

ผลุ – เท่านั้นแหละย่ะ งั้นฉันลาละ

ธาริ – เชิญค่ะ

(ผลุออกไป ธาริเดินมานั่งกอดอกที่โต๊ะกลาง พะยักหน้าหงึก ๆ เป็นเชิงโกรธ ก็พอดีปริชาวิ่งพรวดพราดเข้ามา)

ปริชา – อ้อ เธออยู่นี่เอง ฉันกำลังต้องการพบเธออยู่เชียว

ธาริ – งั้นหรือคะ แปลกมาก ดิฉันก็กำลังต้องการพบเธออยู่เหมือนกัน เธอให้เวลาดิฉันสักสองสามนาทีได้ไหมคะ ?

ปริชา – โอย ได้ซี สองสามยี่ก็ให้ได้ เกิดเหตุอะไรอีกล่ะ หรือว่าโรงพิมพ์เขารับพิมพ์โน๊ตเพลงเล่มใหม่ของเธออีกแล้วงั้นหรือ ?

ธาริ – เปล่าค่ะ แต่ถ้าดิฉันไม่พูดกับเธอเขาอาจรับพิมพ์อีกก็ได้นะคะ

ปริชา – เอ๊ะ นี่เธอพูดยังไง ฉันไม่เข้าใจ

ธาริ – อ้อ ไม่เข้าใจจริง ๆ หรือคะ ?

ปริชา – ให้ตายซีเอ้า

ธาริ – เธอชอบให้เขาพิมพ์โน๊ตเพลงของ

คิฉันไหมคะ?

ปริชา — โธ่ ชอบซิ ทำไมจะไม่ชอบ ถ้าฉันเย็นเจ้าของโรงพิมพ์ละก็ ฉันจะซื้อกรรมสิทธิ์โน๊ตเพลงทุก ๆ เพลงที่เธอเขียนขึ้นให้หมดเลย และนี่ฉันได้ข่าวว่า โน๊ตเพลงของเธอขายคี่เย็นเทน้ำเทท่าเทียวจะ ถึงกับแย่งกันเย็นน้ำประปาเทียว

ธาริ — เธอเห็นว่าโน๊ตที่คิฉันเขียนน่ะคีนักยังงั้นหรือคะ?

ปริชา — แน่นอนเทียว คืออย่างวิเศษ

ธาริ — แล้วก็เธอชอบให้เขาพิมพ์หนังสือของคุณชะมัดเหมือนกันหรือคะ?

ปริชา — แน่ละ

ธาริ — แปลว่าคุณก็เห็นว่าคุณชะมัดแต่งเรื่องคีนักยังงั้นหรือคะ?

ปริชา — แกก็ไม่เลวหรอก ฉันชอบสำนวนของแก มันขันอยู่ในตัว

ธาริ — แต่มีคนเขามาบอกคิฉันเมื่อกี้นี้เองแหละว่า โน๊ตเพลงของคิฉันใช้ไม่ได้ และเรื่องของคุณชะมัดอ่านแล้วคลื่นไส้

ปริชา — เอ๊ะ มีใครมาจากเชียงใหม่งั้นหรือ?

ธาริ — เปล่าค่ะ คนในกรุงเทพฯนี่เอง

ปริชา — เอ๊ะ ก็เขาจำหน่ายแต่ที่เชียงใหม่นี่

ธาริ — เปล่าค่ะ เขาจำหน่ายในกรุงเทพฯนี่เท่านั้นแหละค่ะ และจำหน่ายแห่งเดียวเท่านั้นแหละ คือที่ห้องคุณผลุ ตั้มเผละ ยังไงล่ะคะ

ปริชา — ตายจริง ทำไมหล่อนรู้จักเจ้าผลุล่ะ?

ธาริ — คุณผลุแกมานี่ค่ะ มาหาคุณ มาขอร้องว่าให้ขนของที่คุณไปฝากไว้นั้นไปเผาไฟเสียให้หมด เพราะเธอไม่มีที่จะนอน

ปริชา — ตาย ฉันลืมเจ้าผลุเสียสนิทเทียว งั้นนี่เจ้าผลุมีขยายความลับตลอดแล้วซี

ธาริ — ขยายจนหมดพุงเทียวค่ะ

ปริชา — เอ้อ_อ้า ทุก ๆ สิ่งก็เริ่ยบร้อย_ง่า ไม่ใช่หรือยะ? (หัวเราะแก้เก้อ)

ธาริ – อ้อ ยังงั้นหรือว่าเรียบร้อย? กับดิฉัน?

จริงอยู่ที่เธอทำด้วยความหวังดี แต่เธอไม่ทราบว่าดิฉันรู้สึกอัปยศเพียงไร คุณหลอกเราเล่นเหมือนหลอกทารก และนี่ถ้าคุณชะมัดแกรู้เข้า แกก็คงจะรู้สึกน้อยใจ โดยที่แกหลงคิดไปเปล่า ๆ ปลี้ ๆ ว่าเรื่องของแกดีแล้วนี้แกก็จะไม่มีกะจิตกะใจทำงานต่อไป

ปริชา – เอ๊อ เธออย่าเป็นทุกข์เลยว่าคุณชะมัดแกจะไม่เชื่อว่าเรื่องของแกดี และใช่แต่เท่านั้น แกก็จะแต่งของแกเรื่อยไป ฉันก็จะซื้อของแกเรื่อยไป แกก็จะโม้ของแกเรื่อยไป ฉันก็จะฟังแกเรื่อยไป เราทั้งสองก็จะเป็นสุข

ธาริ – อ้อ ดีมาก แล้วสำหรับดิฉันล่ะ เธอจะคิดยังไงคะ?

ปริชา – ฉันก้อ – ก็ – จะ – เอ้อ – ขอ แต่งงานกับเธอ

ธาริ – (ตกใจ) อะไรนะ? แต่งงาน

ปริชา – จ๊ะ ถูกแล้ว ฉันขอแต่งงานกับเธอ แน่ะ นั่งลงซี ฉันจะเล่านิทานให้ฟัง (ธารินั่ง) เมื่อไม่กี่สัปดาห์มานี้ มีชายโสดคนหนึ่งชาวเชียงใหม่ เข้ามาเที่ยวกรุงเทพ ฯ ขณะที่พ่อพระเอกคนนี้กำลังยืนคอยรถรางอยู่ที่สี่แยกสะพานดำ ก็หันไปพบนางเอกกำลังยืนคอยรถอยู่เหมือนกัน ชะรอยจะเย็นด้วยบุพโพสันนิเวศ พอพ่อพระเอกคนนี้เห็นเข้าก็เกิดความปฏิพัทธ์รักใคร่เย็นกำลัง ถึงกับต้องขึ้นรถตาม และเมื่อนางเอกลงรถ พระเอกก็ลงตาม จนนางเอกเดินเข้าบ้าน พระเอกก็ตามมา เผอิญเห็นที่บ้านติดกันมีป้ายแขวนไว้ว่า "ให้เช่า" พระเอกก็เลยมาเช่าอยู่ จบ.

ธาริ – อ้อ ยังงั้น การที่เธอกะทุ้งฝาครั้งแรกนั้นน่ะ เธอก็ตั้งใจจะให้ดิฉันมาหาเธอใช่ไหมล่ะคะ?

ปริชา – ถูกแล้ว

ธารี – แหม ! เธอนี่ช่างหลอกดิฉันได้ต่าง ๆ นานา ทำกับดิฉันประดุจทารก เพราะฉะนั้นเรื่องการแต่งงานของเธออย่าได้นึกฝันอีกต่อไปเลย ดิฉันไปละ

(ธารีจะไป ปริชาจับมือไว้)

ปริชา – นี่ ก่อนเธอจะไป ขอให้ฉันอ่านจดหมายฉบับหนึ่งให้ฟัง

ธารี – จดหมายอะไรกัน ?

ปริชา – เอาเถอะน่ะ สั้นนิดเดียวน่ะแหละ (ควักจดหมายออกจากกะเป๋าเสื้อแล้วคลี่ออกอ่าน) “คำนับคุณที่นับถือ” คุณคนนี้หมายถึงฉัน “ด้วยมีผู้ต้องการจะซื้อกรรมสิทธิ์หนังสือที่คุณแต่งเรื่อง ‘ระกำแกระกำ’ เป็นราคา ๕๐ บาท ผมอยากจะทราบว่า คุณจะตกลงขายกรรมสิทธิ์ตามราคานี้หรือไม่ โปรดตอบด่วน” เซ็น “ผู้จัดการโรงพิมพ์ไทยเขษม” พอฉันได้รับจดหมาย ฉันก็ปลีไปโรงพิมพ์ทีเดียว และถามว่าใครจะเป็นผู้ซื้อ ก็สิบได้ความว่าเป็นสุภาพสตรีคนหนึ่งอยู่แถวสะพานดำ ฉันก็เลยไปหาสุภาพสตรีผู้ที่น่าสงสาร และสอยถามดูว่าสติพั้นเพื่อนไปประการใดจะซื้อกรรมสิทธิ์หนังสือของฉัน ก็ได้ความว่าสุภาพสตรีผู้นั้นเป็นลูกศิษย์ของเธอ และเธอเป็นผู้มอบหมายให้ซื้อ จบ.

ธารี – เอ้อ – ก็เรียบร้อยดีแล้วไม่ใช่หรือคะ ?

ปริชา – นี่หรือเรียกว่าเรียบร้อย จริงอยู่เธอทำด้วยความหวังดี แต่เธอไม่รู้ว่าฉันรู้สึกอัปยศเพียงไร เธอหลอกฉันได้เหมือนหลอกทารก

ธารี – เอาเถอะค่ะ งั้นหายกัน เป็นอันเลิกแล้วกันไปที ดิฉันไปละ

ปริชา – อ้าว เธอจะไปไหนล่ะ ก็หายกันแล้วนี่ (จับมือไว้)

ธารี – ปล่อยให้ดิฉันไปค่ะ

ปริชา – ก็เรื่องที่ฉันขอแต่งงานว่ายังไง ?

สถาบันหนังสือพิมพ์ไทยเชษมรัฐ

เทพนม

ธาริ – ขอได้ปล่อยดิฉัน

ปริชา – โธ่ ธาริ ฉันรักเธอจริง ๆ นะ

ธาริ – โปรดกรุณาปล่อยดิฉันค่ะ คุณ ปริชา (ปริชาปล่อย ธาริออกไป ปริชาฉุนเดินงุ่นง่าน ๆ สักประเดี๋ยวก็ได้ยินเสียงกะทุ้งฝามา

กุมภ์

จากห้องของธาริ ปริชาหยุดเดินแล้วยิ้ม)

(ร้อง) อา! ไชโย (แล้วกะโดดโลดเต้นออกจากห้องไปก็พอ)

ม่านบิด

◎ หนุ่มสิบเก้า ชอบเข้า ห้องสาวใหญ่ ทั้งถึงใจ ใช่โทรม โฉมหลังฉัง

ครั้นชรา หาสักคน อันจนจัง จึ่งต้องคลั่ง เคล็มชะม้อย สาวน้อยเอย ฯ

พระศรี นิพนธ์

xxx, 86 ไทยยังไม่ได้พิมพ์. ถ้าใครยังมีความสงสัยว่า ทำไม นิพฺพาน ใช้ในอรรถคาด ๆ เช่นในที่นี้ ก็มี ใช้ในอรรถสูงสุดคือ หมายถึงวิมุตติธรรมอันประเสริฐก็มี เย็นอย่างไรกัน? ให้ดู "นิพฺพานศัพท์ในภูมิปริยัติ พ.ศ. ๒๔๗๑" ของผู้แต่ง.

อคฺคินิสม [อคฺคินิ+สม] ค. เต็มด้วยไฟ, เสมอด้วยไฟ. โลหมยํ กุมฺภึ อคฺคินิสมํ ปชฺชลิตํ ปวิสนฺติ เข้าไปสู่หม้อทองแดง อันลุกโพลง เต็มไปด้วยไฟ สุตฺนิ. ๓๘๗, =อคฺคิสม อ. ๒/๓๕๙.

อคฺคิปชฺโชต หรือ อคฺคิปฺปชฺโชต [อคฺคิ+ปชฺโชต] ป. แสงสว่างแห่งไฟ. จตฺตาโร ปชฺโชตา จนฺทปฺปชฺโชโต สุริย. อคฺคิ. ปญฺญา. องฺ. ๒/๑๔๕.

อคฺคิปปฏิกา [อคฺคิ+ปปฏิกา, บางทีเย็น ปปฺปฏิกา บ้าง] อิ. ลูกไฟ (อย่างที่เราเห็นออกพรู ๆ จากปล่องไฟ ในกลางคืน). ขชฺชูปนกมตฺตาปี อคฺคิปปฏิกา ลูกไฟ มีประมาณเท่าหิ่งห้อย มชฺฌ. ๑๓๙.

อคฺคิปภา หรือ อคฺคิปฺปภา [อคฺคิ+ปภา] อิ. แสงสว่างแห่งไฟ. จตสฺโส ปภา จนฺทปฺปภา สุริย. อคฺคิ. ปญฺญา. องฺ. ๒/๑๔๒.

อคฺคิปริจรณ [อคฺคิ+ปริจรณ] นป. ความบำเรอไฟ (ตามลัทธิพราหมณ์ ที่ถือว่าไฟเย็นพระเจ้าองค์หนึ่ง ดู อคฺคิเทว). อคฺคิปริจรณฏฺฐาน นป. สถานเย็นที่บำเรอไฟ ธมฺม. ๒/๑๘๑.

อคฺคิปริจรณก [อคฺคิ+ปริจรณก] ป. ผู้บำเรอไฟ. =อคฺคิก วินย. ๓/๕๙.

อคฺคิปริชิต หรือ อคฺคิปริจิต [อคฺคิ+ปริ°] ค. (ผลไม้) อันไฟทำลายแล้ว หรือทำลายด้วยไฟ. อคฺคิปริจิตนฺติ อคฺคินา ปริจิตํ อภิภูตํ ทฑฺฒนฺติ อตฺโถ วินย. ๒/๓๒๓. ศัพท์นี้อยู่ในจำพวกการทำกัปปิยะผลไม้ ด้วยสมณกัปปะ ๕ อย่าง คือ อคฺคิปริจิต สตฺถปริจิต นขปริจิต อพีช นิพฺพฏฺฏพีช.

รูป ปริจิต นั้น ยังสงสัย เพราะคิดทางธาตุ ยังเข้ากันไม่ได้ ถ้าเย็น ปริชิต ก็คือ ฯชิ เย็นไปในอรรถ ๒ คือ ชย; อภิภว (ดู ธาตุปฺ.ก.) สมกับคำไขว่า อภิภูตํ ที่แล้วมา ปท. ๒ วางเย็น ปริชิต ทีเดียว และว่า จ กับ ช เปลี่ยนกันได้ ถ้าเช่นนี้ก็เย็นอันได้ความ.

อคฺคิปริเยสน นป. หรือ —นา อิ. [อคฺคิ+ปริ°] ความแสวงหาซึ่งไฟ. อคฺคิปริเยสนํ จรมาโน มชฺ. ๓/๔๑๓.

อคฺคิปาริจริยา [อคฺคิ+ปาริจริยา] อิ.

ความบำเรอไฟ (ตามลัทธิพราหมณ์) =ปริ-
วรณ. ธมฺอ. ๔/๕๗๓.

อคฺคิภย [อคฺคิ+ภย] นป. อัคคีภัย, ภัยเกิดแต่ไฟ. เข็นภัย๑ในภัย๔ คือ อคฺคิภย อุทกภย ราชภย โจรภย องฺ. ๒/๑๒๐, อคฺคิภยนฺติ อคฺคิ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชนกภยํ ฯ เสสปเทสุปี เอเสว นโย อ. ๒/๔๒๘.

อคฺคิมนฺถ ป. ต้นไม้ชะนิดหนึ่ง, โบราณไทยว่า คนทีสอ, ภังคี อช. ๕๗๔. ใบของไม้อคฺคิมนฺถ นี้ ปรากฏใน วินอ. ๒/๔๑๖ ว่าเข็นยาวกาลิก สำเร็จอาหารกิจได้ แต่ในที่นี้ เข็น อคฺคิมฏฺจ, รูป อคฺคิมนฺถ ปรากฏมากกว่า.

อคฺคิมุข[๑] [อคฺคิ+มุข] นป. 'ปากแห่งไฟ' เตาไฟ, กองไฟ. คำนี้เห็นใช้ฉะเพาะในที่ซึ่งเข็นคำพ้อง (ไม่เห็นมีในที่อื่น ๆ) ดังนี้ "สนฺตฺโต ภวติ กาโย, ทฏฺโฐ อคฺคิมุเขน วา, เตโชธาตุปฺปโกเปน; โหติ อคฺคิมุเขว โส กาย เตโชธาตุกำเริบ หรือ ถูกงูอัคคิมุขกัดย่อมเร่าร้อน ดังอยู่ในอัคคิมุข" ธมฺส. ๔๔๓. สุตฺนิอ. ๒/๓๒๙. คนละเค้ากับ อุกฺกามุข ในประโยคว่า อุกฺกามุเข สุวณฺณ วิย ฦ ทองคำในปากแห่งเบ้า ธมฺอ. ๔/๕๘๖.

อคฺคิมุข[๒] [เหมือนกัน] ป. งูร้ายชะนิดหนึ่ง (ใน ๔ จำพวก) 'มีปากดังไฟ'. จตฺตาโร อาสีวิสาติ กฏฺฐมุโข ปูติมุโข อคฺคิมุโข สตฺถมุโขติ อิเม จตฺตาโร ฯ งูกฏฐมุขนั้น กัดเข้าทำให้กายแข็งเหมือนท่อนไม้ ซึ่งเทียบด้วยปฐวิธาตุกำเริบ, งูปูติมุขกัด ทำให้กายเปื่อยเน่า เทียบด้วยอาโปธาตุกำเริบ, งูอคฺคิมุขกัดทำให้เร่าร้อน เทียบด้วยเตโชธาตุกำเริบ, งูสตฺถมุขกัด ทำให้ที่ต่อเช่นข้อกะดูกเข็นต้นหลุด เทียบด้วยวาโยธาตุกำเริบ สำอ. ๓/๖๔. สุตฺนิอ. ๒/๓๒๙. ธมฺสอ. ๔๔๓.

อคฺคิยายน หรือ อคฺคิยาปน หรือ อคฺคิยายตน, หรือ อคฺยายตน [การแยกยังสงสัย เพราะรูปยังไม่แน่นอนลงได้] นป. โรงไฟ, เรือนไฟ, หรือโรงบูชาไฟ (ชะนิดของพราหมณ์ ซึ่งบูชาไฟ). อคฺคิยายนสงฺขาตํ อคฺคิสาลํ ชาอ. ๗/๔๐๖ = V 159 เข็น อคฺคิยายตนสงฺขาตํ. อคฺคิยาปเน ฐิโต ตั้งอยู่ในเรือนไฟ สุตฺนิอ. ๑/๒๒๐.

อคฺควณฺณ [อคฺคิ+วณฺณ] ค. 'มีวรรณเข็นไฟ', กำลังลุกแดง, กำลังร้อน. สณฺฑาเสน อคฺควณฺณปตฺตคหเณ วิย ดังในอันจัยบาตร...ด้วยคีม มชฺอ. ๑/๓๖๗. อคฺควณฺโณ อโยคุโฬ ก้อนเหล็กกำลังลุกแดง ธมฺอ. ๗/๔๐๘.

อคฺคิวต [อคฺคิ+วต, สก. อคฺนิ-วรฺต] นป. อัคคิพรต หรือ อัคนิพรต คือ การบูชาไฟตามลัทธิพราหมณ์ เป็นพรตอย่างหนึ่ง ในจำพวกพรตต่าง ๆ ที่พระพุทธศาสนาไม่นิยม เช่น หัตถิพรต อัสสพรต โคพรต ฯ ล ฯ (ผู้ต้องการเชิญดู) มหานิ. ๑๒๙. อคฺคิวติก ค. ผู้ถืออัคคิพรต หรือ นักพรตบูชาไฟ มหานิ. ๑๒๐ี. (แต่ฉบับพิมพ์เป็น วตฺต วตฺติก).

อคฺคิวีชนก [อคฺคิ+วีชนก] นป. เครื่องพัดไฟ. วิธูปเนนาติ อคฺคิวีชนเกน มชฺฌ. ๒/๓๐๔.

อคฺคิสญฺญิต [อคฺคิ+สญฺญิต] ป. 'เรียกว่าไฟ', ไม้เครื่องยาอย่างหนึ่ง โบราณว่า เจ็ดมูลเพลิง. ชิวฺหโก อคฺคิสญฺญิโต (๒ ศัพท์) อช. ๕๘๐.

อคฺคิสนฺตาป [อคฺคิ+สนฺตาป] ป. ความ ร้อน แห่ง ไฟ. ปากติกอคฺคิสนฺตาป ธมฺม. ๑/๑๑๗.

อคฺคิสาลา [อคฺคิ+สาลา] อิ. โรงไฟ, เรือนไฟ ได้แก่ ชนฺตาฆร ในพุทธศาสนา ซึ่งสำหรับใช้ไฟ (ไม่ได้บูชา) อช. ๒๑๔. ธมฺม. ๓/๔๐๔. อีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ อคฺคิยายน ในพราหมณศาสนา ซึ่งสำหรับบูชาไฟของพวกพราหมณ์ (ดู อคฺคิยายน).

อคฺคิสิขา [อคฺคิ+สิขา] อิ. เปลวแห่งไฟ. อคฺคิสิขูปม [อุปม] ค. เปรียบด้วยเปลวแห่งไฟ. ธมฺม. ๗/๔๐๘.

อคฺคิสฺสร [อคฺค[๒] (ในอรรถว่าเลิศ)+อิสฺสร] ค. ใหญ่เยี่ยม, ยอดเยี่ยม. อคฺคิสฺสเร ธมฺมเสนาปติมฺหิ ชาอ. I 236,14 =๒/๔ (ไทย) ซึ่งเป็น อคฺคสาวเก ธมฺมเสนาปติมฺหิ. สันนิษฐานว่า อคฺคิสฺสร เป็นรูปซึ่งน่ามีใช้จริงในสำนวนบาลี.

อคฺคิหุตฺต [อคฺคิ+หุตฺต, จาก ปหุ บูชายัญ] นป. การบูชาไฟ, เครื่องบูชาไฟ. อคฺคิหุตฺตํว พฺราหฺมโณ ธมฺม. ๘/๕๕๓.

อคฺคิหุตฺตก [เหมือน อคฺคิหุตฺต] นป. ความบูชาไฟ, เครื่องบูชาไฟ. อกตํ อคฺคิหุตฺตกํ, =อคฺคิชูหนํ ชาอ. ๑๐/๓๘๒—๓.

อคฺคิหุตฺตสาลา [อ+สาลา] อิ. โรง_เรือนสำหรับบูชาไฟ. สุตฺนิอ. ๑/๒๒๐ ในที่นี้เป็น อคฺคิหุตสาลา ซ้อนถูกกว่า.

อคฺคิโหตฺต [อคฺคิ+โหตฺต, มูลเดียวกับ อคฺคิหุตฺต, สก. อคฺนิ-โหตฺร] นป. การบูชาไฟ, เครื่องบูชาไฟ, เหมือน อคฺคิหุตฺต. อคฺคิโหตฺตสาลา อิ. โรง_เรือนสำหรับบูชาไฟ, เหมือน อคฺคิหุตฺตสาลา. อคฺยาคาเรติ อคฺคิโหตฺตสาลายํ มชฺฌ. ๓/๑๙๘.

อคฺคิโหม [อคฺคิ+โหม, มูลเดียวกับ หุตฺต, สก. อคฺนิ-โหม] นป. ความบูชาไฟ, เครื่องบูชาไฟ. อคฺคิโหมํ ทพฺพิ. ถุส. กณ. ตณฺฑุล. สปฺปี. เตล. มุข. โลหิตโหมํ ทิ. ๑/๑๙, =อคฺคิชูหนํ อ. ๑/๑๒๒. พิธีแห่งโหม เหล่านี้ เราพุทธศาสนานิกคงไม่เข้าใจกันดี เพราะเย็นของพราหมณ์.

√อคฺฆ=อคฺฆเน ปูชายญฺจ, อคฺฆติ การิต-อคฺฆาเปติ, มีราคา; บูชา, นับถือ. ภู. ธาตุปฺ.พ.

อคฺฆ[๑] [จาก √อคฺฆ] ป. ราคา, ค่า. อช. ๑๐๔๘ (มูเล). **มหคฺฆ** [มหา+อคฺฆ] ค. มีราคาใหญ่—มาก. มหคฺฆํ กมฺพลรตนํ ชาอ. ๖/๖๘. **อปฺปคฺฆ** [อปฺป+อคฺฆ] ค. มีราคาน้อย. อปฺปคฺฆํ ภณฺฑํ ฉฑฺฑาเปสิ ชาอ. ๖/๗๐.

อคฺฆ[๒] [จาก √อคฺฆ] นป. เครื่องต้อนรับ—เครื่องรับรอง (แก่แขก), เช่นจัดอาสนะให้นั่ง และหาน้ำดื่มให้เย็นต้น. อคฺฆนฺติ อติถิโน อุปนาเมตพฺพํ วุจฺจติ...ปฏิคฺคณฺหาตุ โน ภวํ อิทมคฺฆํ...ขอท่านผู้เจริญจงรับเครื่องต้อนรับนี้ ทิอ. ๒/๓๕๑. อช. ๔๒๔, ๑๐๔๘ (ปูชเน).

อคฺฆก [อคฺฆ+ก] ค. ราคา, มีราคา. ปลฺลงฺเก โกฏฺฐิอคฺฆเก เหนือบัลลังก์มีราคา โกฏิหนึ่ง, โกฏิอนคฺฆกเยว มหว. ยุ. xxx 72, 77. (ไทยยังได้พิมพ์).

อคฺฆการก [อคฺฆ+การก] ป. 'คนทำราคา', คนตีราคา—ว่าราคา. ชาอ. I 124, 11 =๑/๑๙๐. ซึ่งเย็น อคฺฆาปนิก.

อคฺฆติ [√อคฺฆ] ก. มีราคา, เย็นราคา; เท่าถึง, เทียบเท่า. อยํ ปาติ สตสหสฺสํ อคฺฆติ ถาดนี้มีราคาถึงแสนหนึ่ง ชาอ. ๑/๑๗๓. น...กลํ อคฺฆติ โสฬสึ ย่อมไม่เท่าถึงเสี้ยว ๑๖ ธมฺอ. ๓/๔๓๙. การิต—อคฺฆาเปติ (ดู อคฺฆ).

อคฺฆน นป. ราคา, ค่า, และในอรรถแห่ง √อคฺฆ=อคฺฆเน (คำไขของ √อคฺฆ). เอกตณฺฑุลอคฺฆนภาวํ ชานามิ ชาอ. ๑/๑๙๒.

อคฺฆนก, อคฺฆนิก [บางทีเย็น —ณ—, —ณิ— บ้าง] ค. มีราคา, มีค่า. นวโกฏิอคฺฆนกํ มีราคาเก้าโกฏิ ธมฺอ. ๓/๓๔๕. สตสหสฺสคฺฆนิกํ สุวณฺณปาตึ ชาอ. ๑/๑๗๓.

อคฺฆาปนก หรือ —นิก ป. คนตีราคา, คนตั้งราคา. ชาอ. ๑/๑๙๐. **อคฺฆาปนิกกมฺม** นป. กรรมแห่งคนตีราคา ชาอ. ๑/๑๙๑. **อคฺฆาปนิกฏฺฐาน** นป. ตำแหน่งคนตีราคา (ของพระราชา) ชาอ. ๑/๑๙๓.

อคฺฆิย[๑] [อคฺฆ+อิย] นป. เครื่องต้อน

รับแขก, เครื่องรับรองแขก. อช. ๔๒๔. สพฺพสฺส อคฺฆิยํ กตฺ. ชาอ. ๑๐/๔๐๑.

อคฺฆิย[๒] [เหมือนคำขน] ค. มีค่า, มีราคา, รตนคฺฆิย รตนะอันมีค่า, กญฺจนคฺฆิย ทองคำอันมีค่า ธมฺอ. ๓/๔๒๒.

อคฺฆิย[๓] นป. (บางทีเขียน อคฺฆิก, อคฺฆิกาบ้าง) เขตีย์; อนุสสาวริย์. วินอ.๑/๓๔๓. อคฺฆิยํ นาม เขตฺติย...สณฺฐาเนน สิพฺพนํ สรฏ. ๒/๖๘[๒].

อคฺยนฺตราย [อคฺคิ+อนฺตราย] ป. อันตราย คือ ไฟ หรือ อันตรายเกิดแต่ไฟ. วินอ. ๓/๑๔๔.

อคฺยาคาร [อคฺคิ+อ_หรือ อาคาร] นป. เรือนไฟ. มชฺอ. ๓/๑๙๘.

อคฺยาธาน [อคฺคิ+อาธาน] นป. ความตั้งไว้ซึ่งไฟ, ที่ตั้งแห่งไฟ. ปต. ๒ อ้างเถรอ. ซึ่งฉะบับไทยยังไม่ได้พิมพ์.

อคฺยายตน [อคฺคิ+อายตน] นป. 'ที่อยู่แห่งไฟ', โรงไฟ, โรงบูชาไฟ. อคฺยายตนํ...ปยิรุปาสติ สุตฺนิอ. ๒/๒๕๗. (ดู อคฺคิยายน). อายตน แปลได้หลายอย่าง ในที่นี้แปลว่า ที่อยู่ ดังคำว่า อิสฺสรายตนํ ที่อยู่ของอิสสระ (ธาตุปฺ.ก. ๒๖๙).

ฯอฆ=ปาปกรเณ, อเฆติ อฆยติ, ทำบาป, ทำชั่ว. หมวด จุ. ธาตุปฺ.ก.

อฆ[๑] [จาก ฯอฆ] นป. บาป, ความชั่ว; ความลำบาก, ความทุกข์; อันตราย, ความเจ็บปวด, ความฉิบหาย. อช. ๘๔, ๘๙, ๙๔๐.

อฆ[๒] [อ+ √หน, อาเทศเป็น ฆ, เทียบ สงฺฆ ที่ออกจาก √หน ดูธาตุปฺ.ก.] นป. ฟ้า, กลางหาว; อากาส, อากาสธาตุ, 'อะไรไม่กะทบ หรือ ไม่กะทบกับอะไร'. อช.๔๖, ๙๔๐ (คคเน). ได้ความว่า อากาส อากาสคต อฆ อฆคต วิวร วิวรคต เย็นไวพจน์แห่งกัน แต่อากาศแท้จริงนั้นต้องไม่ถูกต้องกับมหาภูต ๔ (ดิน น้ำ ไฟ ลม) จึงเย็น อากาสธาตุ_โย อากาโส อากาสคตํ อฆํ อฆคตํ วิวโร วิวรคตํ อสมฺผุฏฺฐํ จตูหิ มหาภูเตหิ อิทนฺตํ รูปี อากาสธาตุ ธมฺส. ๕๓๐, น หญฺญตีติ อฆํ ฯ อฆฏฺฏนิยนฺติ อตฺโถ อ. ๔๗๔,

อฆกร [อฆ+กร] ค. ผู้ทำความชั่ว; ผู้ทำอันตราย. อฆกรา มิคา มฤคผู้ทำอันตราย ท. คือ สัตว์ป่าที่ดุร้าย หรือ ที่เรียกว่าพาลมฤค ชาอ. ๑๐/๓๖๐.

อฆคต [อฆ+คต] นป. อากาส, อากาสธาตุ. ดู อฆ[๒]. คำ คต นั้น ไม่มีความหมาย (ไม่ใช่แปลว่าไปในอากาส) คล้าย ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ. อฆเมว อฆคตํ ธมฺสอ. ๔๗๔.

(แม้จะแปลว่า ธรรมชาติไปแล้ว คือ อากาส ธาตุ ก็คงเท่ากับ อฆ นั่นแล).

อฆคามี [อฆ+คามิ] ป. ผู้ไปในอากาส. อาทิฺโจ อฆคามินำ (เสฏฺโฐ) สำ. ๑/๓๒๑, =อากาสคามินำ อ. ๑/๑๕๐.

อฆชาต [อฆ+ชาต] ค. ผู้ลำบาก, ผู้เดือดร้อน, ผู้เย็นทุกข์เกิดแล้ว. อฆชาตสฺสาติ ทุกฺขชาตสฺส สำอ. ๑/๑๓๓.

อฆปฺปห [อฆ+ปห, จาก ป+ √หา= จาเค, เทียบ ปหาน, ปหาย] ค. (พระธรรม) สละ – สลัด – กำจัดเสี้ยนหนาม – ความชั่ว. ตริสุ ตำ อมฺมมฆปฺปหำ ปหำ อช. คาถานมัสการ ๒. ปค. ๒ ตั้งเย็นรูป อฆาปห แยก อฆ+อปห ข้าพเจ้ายังไม่ได้เหตุผล. ดู อฆาปห.

อฆภูต [อฆ+ภูต] ค. (กาย) มีความเจ็บปวดเกิดแล้ว หรือจะแปลว่า ถึงซึ่งความเจ็บปวด (อย่าง √ภู=ปตฺติยำ ดู ธาตุปฺ.ก.) ก็เห็นจะได้ เพราะ อฆ เย็นศัพท์นาม. มชฺ. ๒/๒๘๘.

อฆมูล [อฆ+มูล] นป. มูลแห่งทุกข์, รากเง่าแห่งทุกข์, เหตุแห่งทุกข์. อฆำ=วฏฺฏ-ทุกฺขำ สำอ. ๑/๑๓๓. อฆเหตุตาย อฆมูลโต มหานิ. ๑/๒๐๙.

อฆมฺมิค [อฆ+มิค] ป. เนื้อร้าย อย่างที่เรียกว่า พาลมฤค, มฤคผู้ทำอันตราย ได้แก่สัตว์ป่าที่ดุร้าย. อจฺฉา นาม อฆมฺมิคา, =อฆกรา มิคา ฯ ทุกฺขาวหา มิคาติ อตฺโถ ชาอ. ๑๐/๓๕๙–๖๐.

อฆวินย [อฆ+วินย] ป. ความกำจัดเสี้ยนหนามทุกข์; ความกำจัดเสี้ยนเขญจขันธ์ (อันเย็นเหตุแห่งทุกข์). สำ.๑/๑๐๓, อฆนฺติ ปญฺจกฺขนฺธทุกฺขำ...อฆวินโยติ ปญฺจกฺขนฺธวินโย อ. ๑/๗๗.

อฆสิคม [อฆสิ+คม] ค. ผู้ไปในกลางหาว–ฟ้า. (หยา) อโยมุขา อฆสิคมา พลิ ชวา วิม. ๑๖, =เวหาสงฺคมา อ. ยุ. 78, 33 (ไทยยังไม่ได้พิมพ์). ศัพท์นี้เย็น อลุตฺต สมาส ไม่ลบวิภัติ เทียบ อุรสิโลม ใน ขว. สมาส.

อฆเหตุ [อฆ+เหตุ] ป. เหตุแห่งทุกข์. อฆเหตุตาย มหานิ อ. ๑/๒๐๙.

อฆาปห (?) ดู อฆปฺปห.

อฆาวห [อฆ+อาวห] ค. ผู้นำมาซึ่งทุกข์–ความลำบาก–อันตราย. =ทุกฺขาวห ชาอ. ๑๐/๑๘๖.

อฆาวี ป. ผู้มีทุกข์–ความลำบาก–ความเจ็บปวด. อฆาวีติ ทุกฺขิโต สุตฺนิ อ. ๒/๓๗๐. อฆาวิโนติ กายิกเจตสิกทุกฺเขน ทุกฺขิตา อุทอ. ๑๕๑. (พหุ. อฆาวิโน).

ฬองฺก=ลกฺขณ. ธาป. ๓. (ธาม. ๑๐ อกิ). นี้ธาตุเดียวกับ ฬอกิ=ลกฺขเณ นั่นเอง (ดู) ซึ่งมติบางคัมภีร์ เช่น สทฺนิ. ชอบวางเป็นรูปอิการันต์ เมื่อสัมฤทธิรูป จึงลบอิและลงนิคคหิตอาคมแล้วแปลงเป็นพยัญชนะที่สุดวรรคเหมือนกัน บางคัมภีร์ เช่น ธาตุปาฐ ชอบวางเป็นรูปสัมฤทธิเสียทีเดียว ฉะนั้น จึงดูเป็นรูปต่างกันไป แต่แท้จริงธาตุเดียวกัน ไม่ฉะเพาะแต่คำนี้ ยังมีอีกมาก นักบาลีควรสังเกต (ให้ดู คำอปโลกน์ ใน ธาตุปฺ.พ. ของผู้แต่ง).

องฺก[๑] [จาก ฬอกิ หรือ ฬองฺก] ป. หมาย, เครื่องหมาย, รอย, ลาย. อช. ๕๕, ๑๐๔๓ (=ลกฺขณ). ในภายหลัง ศัพท์นี้ใช้เป็นเครื่องหมายในหน้าหนังสือ อย่างจานในใบลาน เรียกว่าอังกานั้น อังกานี้ หรืออย่างพิมพ์ในสมุด เลขหน้า เรียกว่า องฺก ให้ดูพระไตรปิฎกสยามรัฐทุกเล่ม.

องฺก[๒] ป. ตัก; แขน; ไหล่. อช. ๒๗๖, ๑๐๔๓ (=อฺุฉงฺค). ปิตุ องฺเก นิสินฺโน นั่งที่ตักของบิดา ที. ๒/๓๑๒. องฺเกเนว องฺกํ ปริหริยติ อันเขาบริหารณอังกะ โดยอังกะนั่นเทียว คือ จากอังกะนี้ไปอังกะนั้น ผลัดกันเรื่อยไป ที. ๒/๓๑๒, องฺเกเนว องฺกนฺติ อณฺฑสฺส พาหุนาว อณฺฑสฺส พาหุ อณฺฑสฺส ฯ อสกูเฏเนว อณฺฑสฺส อสกูฏฺ อ. ๒/๖๑.

องฺก นี้ซอยกล เข้าใจว่าในบางแห่งอาจแปลว่า อก, ทรวงอก ข้างก็ได้ แล้วแต่มีอุทาหรณ์ให้ใช้. มติโบราณท่านให้แปลว่าเอ็วข้างก็ได้. อุเร นิปชฺชาเปตฺวา องฺเกน วหิตฺวา ให้ลูกนอนที่ทรวงแล้วนำไปด้วยเอ็ว ธมฺอ. ๒/๑๕๔ ในที่นี้ตามโบราณเคยแปลกันมาเช่นนี้ แต่ถ้านึกถึงภาพจริง ๆ จะขัดกัน และทำอาการอย่างไรจึงเป็นเช่นนั้น? ให้ปราชญ์สันนิษฐานต่อไป.

องฺกิต [จาก องฺกติ, องฺเกติ] กค. หมายแล้ว, เป็นรอย—เป็นลาย. จกฺกงฺกิตตเลน (—องฺกิต—) ปาณินา ด้วยพระหัตถ์ มีผ่าหมายด้วยจักร หรือเป็นรอยจักร—เป็นลายจักร ธมฺอ. ๒/๒๑๘.

องฺกิตกณฺณ และ **—ก** [องฺ+กณฺ] ค. มีหูอันหมายแล้ว—มีหูเจาะแล้ว. =วิทฺธกณฺณ ฉิทฺทกณฺณ ชจอ. ๓/๒๔๖—๗.

องฺกุร ป. หน่อ, เชื้อ. อช. ๕๔๓. ธมฺอ. ๒/๒๕๐. (องฺกุโร ทั้ง ๒ แห่ง). **อมฺพงฺกุร** [อมฺพ+องฺกุร] ป. หน่อแห่งมะม่วง. **อมฺพงฺกุรวณฺณ** ค. มีวรรณดังหน่อแห่งมะม่วง ธมฺส.

องฺกุรนิพฺตฺตน [องฺกุร+นิพฺพตฺตน] นป. ความเกิดแห่งหน่อ หรือ เชื้อ. องฺกุรนิพฺพตฺตนฏฺฐานํ มณฺฑุกณฺฏเกน วิชฺฌิตฺวา แทงที่เป็นที่เกิดแห่งหน่อ หรือ เชื้อ ด้วยหนามมณฺฑุ ชาอ. ๓/๑๓๘.

องฺกุส ป. (๑) ขอช้าง (ที่ควานช้างถือ) อช. ๓๖๗ (ตรงข้ามกับ ตุตฺต ซึ่งสำหรับแทงที่โคนหูช้าง) องฺกุสคฺคาโห ควานช้างผู้ถือขอ ธมฺอ. ๗/๔๓๗.— (๒) ขอสำหรับสอยผลไม้ซึ่งเป็นบริกขารอย่าง ๑ ของพราหมณ์ที่ปฏิบัติเคร่งครัดตามลัทธินั้น. อากฑฺฒิตฺวา ผลาผลํ คหณตฺถํ องฺกุสญฺจ อคฺคิสุหนญฺจ มสญฺจ ชฏญฺจ ธาเรนฺโต ชาอ. ๑๐/๓๙๔. (ขอเหล็ก ซึ่งสำหรับใช้ในการเผาผีที่ป่าช้านั้น เรียก สงฺกุ ไม่ใช่ องฺกุส— จิตกํ อาโรเปตฺวา... สงฺกุนา อากฑฺฒิตฺวา ธมฺอ. ๑/๖๒. สงฺกุนา อกฺขิโกฏิยา ภินฺนตฺตา ธมฺอ. ๔/๕๘๐).— (๓) อีกอย่างหนึ่งมีเนื้อความว่า “เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง, เป็นเครื่องทรมาน” โดยนัยเทียบกับขอช้างซึ่งสำหรับเหนี่ยวรั้งช้างหรือทรมานช้าง ฉะนั้น นี้เป็นเนื้อความเปรียบในทางธรรม ท่านใช้ศัพท์ องฺกุส เหมือนกัน เช่น โส ตเยว องฺกุสํ กตฺวา... ท่าน (พระทีปมัลลเถร) ทำพระพุทธโอวาทนั้นนั่นแลให้เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งตน— ทรมานตน หรือมติโบราณมักให้เติม วิย ศัพท์ แปลว่า ให้เป็นดุจขอ ซึ่งเนื้อความก็ต้องเข้าใจดังว่ามา มชอ. ๒/๓๒๓. ที่อื่น ๆ ก็ยังมีอีก. ศัพท์เค้านี้ ที่นำมาใช้โดยอรรถเปรียบในทางธรรม ยังมีอีกมากนัก ผู้ที่เป็นนักบาลีจริง ๆ หันแปลให้ความกลมกลืนกันได้โดยไม่ต้องเติม วิย ศัพท์.

องฺกุสก ป. อังกุสน้อย—เล็ก. (ก.) หตฺถิเมณฺโฑ... องฺกุสเกน กากิมฺปิ ปุตฺตเกปิสฺสา ปหรติ หมอช้างประหารนางกากี ข้างลูกน้อย ท. ของมันข้างด้วย... ชาอ. ๕/๒๗๓. (ข.) องฺกุสเกน สาขํ โอนาเมตฺวา ยังกิ่งไม้ให้น้อมลงด้วย... ชาอ. ๔/๒๕๒.

องฺกุสกยฏฺฐิ [องฺ+ยฏฺฐิ] อิ. ไม้เท้าขอ, ไม้ถือมีขอ (ที่ทางโคนมีงอ ๆ). องฺกุสกยฏฺฐิญฺจ คเหตฺวา ชาอ. II 68, 23 =ไทย ๓/๙๐ ซึ่งเป็น องฺกุสญฺจ ยฏฺฐิญฺจ คเหตฺวา.

องฺกุสคณฺห หรือ องฺกุสคยฺห [องฺกุส+คฺ] ค. (นายหัตถาจารย์) ‘ผู้ถือขอ’, ผู้นำช้าง, ผู้ขับช้าง. หตฺถารูฬฺหํ องฺกุสคณฺหสิปฺปึ ชานาติ รู้ศิลปเป็นของบุคคลผู้ขึ้นช้าง... มชฺ. ๒/๕๑๖, =องฺกุสคหณกสิปฺป อ. ๓/๓๐๐. ยุ. เป็น —คยฺห.